

Lemhény községfejlesztési alternatívái, a svájci-román együttműködések tükrében

Szerző:

Sebestyén Tihamér-Tibor

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Földrajz Kar, Területfejlesztés szak,
Alapképzés III. év

Témavezető:

Dr. Havadi-Nagy Kinga Xénia egyetemi lektor,

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Földrajz Kar, Regionális- és Társadalom Földrajzi tanszék

Kolozsvár, 2015. április 15-18.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	5
1. A két ország történelmi szálai	6
3.1. Száz éves diplomáciai kapcsolat Svájc és Románia között.....	8
2. A két ország területi fejlődése	10
2.1. Svájc regionális politikája	10
2.2. Románia regionális politikája	13
2.3. A romániai és svájci területfejlesztés alkalmazkodása az Európai Unió területfejlesztéséhez ...	15
2.4. Svájc területfejlesztési politikája.....	17
2.5. Románia területfejlesztése	18
2.6. A romániai PND és a svájci NRP összehasonlítása, területfejlesztési prioritások Plan de Dezvoltare Națională vs. Neue Regionalpolitik	19
2.7. Svájci vidékfejlesztés	21
2.8. Románia vidékfejlesztése	23
3. Svájci Hozzájárulási Alap Romániában	24
3.1. A svájci-román együttműködési program	26
4. Alternatív fejlesztések: fordulópont vagy kiindulópont Lemhény számára?	27
4.1. Lemhény község rövid bemutatása	28
4.2. A község természeti adottságai	31
4.3. Lemhényben végzett felmérések.....	32
4.4. Lemhény község gazdasági élete	34
4.4.1. Helyi lehetőségek és svájci ötletek a lemhényi mezőgazdaságban	34
4.4.2. Magas természetes értékű mezőgazdaság Lemhényben	36
4.4.3. Megoldásra váró problémák a mezőgazdaságban	38
4.4.4. A mezőgazdaság jövője Lemhényben	40
4.4.5. Helyi társulások, nagyobb együttműködések.....	41
4.4.6. Partnerség ajánlása a mezőgazdászoknak	42
4.4.7. Helyi vállalkozók	43
4.4.8. Modellszerű vállalkozás Lemhényben.....	44
4.5. Civil élet a községben.....	48
4.5.1. Egészségügyi ellátás	48
4.5.2. Ifjúsági szervezet	49
4.5.3. Roma integráció	50
5. Testvér települési kapcsolatokhoz vezető utak	51
5.1. Partnerségi program indoklása.....	52

5.2. Partnerség lépésről lépésre	53
5.3. A partnerkapcsolat SWOT-elemzése	55
5.4. A svájciak előzetesben	56
6. Összegzés	58
Zusammenfassung	60
Sumar	62
Függelék	64
Felhasznált irodalom.....	66

Abstract

Nach der kurzen landeskundlichen Überblick von Rumänien und der Schweiz wird in dieser Arbeit aufgrund der ähnlichen historischen Fäden die bisherigen Beziehungen zwischen den beiden Ländern vorgestellt, danach die aktuelle Eigenartigkeit ihrer Kooperation erörtert. Anschließend werden die regionale Politik, die Regionalentwicklung und Raumordnung in den beiden Ländern im Vergleich untersucht.

Die Studie sucht nach der Antwort, ob die Einwohner der Gemeinde Lemnia im Kreis Covasna für eine Partnerschaft mit einer eventuellen schweizerischen Ortschaft offen sind, was als Idee durch den Autor dem Gemeindevorsitzenden vorgestellt wurde. Viele Einwohner von Lemnia hatten schon bzw. haben auch derzeit Arbeitsverhältnisse, hauptsächlich als befristete Arbeitnehmer mit der Schweiz. Von dieser Tatsache ausgehend will die Arbeit vor allem die Aufnahme, die Einstellung gegenüber dieser Initiative untersuchen. Die Fragen, wie zum Beispiel: Welche Wirkung erwarten die Einwohner davon? Könnte die Partnerschaft für die zukünftige Entwicklung der Gemeinde eine herausragende Möglichkeit bedeuten? Wenn Ja, wie? Wäre diese neue und ungewöhnliche Idee eigentlich eine Lösung für die nachhaltige Entwicklung der Gemeinde Lemnia, oder nicht? Die Arbeit versucht diese Fragen zu beantworten.

Die Untersuchung besteht aus zwei wichtigen Phasen. Zuerst wurde eine Interviewserie mit dem Bürgermeister, mit Gemeinderatmitglieder mit lokalen Unternehmern, mit Landwirten, mit Arbeitern und mit Anführer der Organisationen der Zivilgesellschaft, sprich die Jugendorganisation der Gemeinde. Es wurde noch mit der Befragung der Arbeitnehmerergänzt, die gerade in der Schweiz sind und arbeiten. Dazu gehören noch zwei Interviews, die mit Landwirte aus Illnau-Effretikon (in der Schweiz) durchgeführt wurde. Die Arbeit beinhaltet außerdem die eigene Erfahrungen des Verfassers, die er in den Jahren 2011 und 2012 in der Schweiz gemacht hat.

Schlüsselwörter: Schweiz, Rumänien, Partnerschaft, Kooperation, know-how, best-practice

Abstract

După o scurtă prezentare a unei comparații între Elveția și România, vom analiza întâmplările istorice comune ale țărilor, pe baza căruia se prezintă relația dintre ele, iar după aceasta , sunt prezentate caracteristicile colaborării existente în momentul de față. După care se discută despre politicile regionale, planificarea teritorială și dezvoltarea rurală, iar aceste informații sunt descrise în funcție de relația celor două țări.

Acest studiu încearcă să afle dacă locuitorii din comuna Lemnia, din județul Covasna sunt deschiși pentru un eventual parteneriat cu o comunitate elvețiană, iar această idee va fi comunicată din partea autorului lucrării către conducerea localității. Mulți dintre localnici au avut sau au și acum contract de muncă în Elveția. Bazându-mă pe acest fapt, voi analiza prin această lucrare reacția localnicilor la inițiativa de parteneriat. Investighezi ce efecte observă localnicii acestei comune în parteneriat și cum ar putea lua parte aceștia în dezvoltarea comunei. Analizează ce efecte observă localnicii și care sunt oportunitățile comunității.

Lucrarea a avut în vedere strategia de dezvoltare a comunității până în anul 2020, și ne oferă o soluție alternativă pentru executarea principalelor scopuri. Cercetarea s-a efectuat cu ajutorul unor interviuri luate cu antreprenori din comună, agricultori, ONG-uri, liderii asociațiilor din zonă și conducătorii comunității. Pe urmă această cercetare a fost încheiată adresând câteva întrebări persoanelor care locuiesc și lucrează în Elveția. S-au mai efectuat încă două interviuri cu doi fermieri de acolo, iar concluzia trasă după aceste interviuri este că aceștia sunt foarte deschiși la noi parteneriate, mai ales în domeniul agriculturii. Până în momentul de față a avut loc transportul unor echipamente utilizate în agricultură în comunitatea respectivă, însă investiția din partea elvețienilor nu s-a materializat din cauza neîncrederii în aceste parteneriate. Acest parteneriat se poate oficializa în cadrul programului de cooperare elvețiano-român . În lucrare se pot regăsi câteva proiecte care prezintă niște moduri de realizare pentru ONG-uri, antreprenori dar și pentru administrația locală.

După realizarea unei analize SWOT a programelor menționate, am făcut o rezumare pentru toate efectele care influențează factorii menționați mai sus. Concluzia cercetării este că localnicii sunt deschiși pentru aceste parteneriate, și pentru realizarea acestei idei avem nevoie de un grup de acțiune locală, care este pregătit să acționeze.

Cuvinte cheie : Elveția, România, parteneriat, cooperare, know-how, best-practice

Bevezetés

Témaválasztás

A szakdolgozatom két nagy részből áll, amelyet e tekintetben el lehet különíteni egy elméleti összehasonlító, bemutató és elemzői részre, valamint a pragmatikusabb, mondhatom úgy is hogy személyes tapasztalatokra épülő második részre.

A vizsgálat a közös történelmi szálakat kutatja fel elsőben. Továbbá elméleti síkon egy összehasonlító elemzésre indultam, ami a két ország regionális politikáit, területfejlesztési és vidékfejlesztési stratégiáit taglalja bővebben. Különleges témának tartom azt, hogy a területfejlesztésben egy nagy múltú országnak az eddig megtett területfejlesztő útjait megismerjük. Tanulságos volt kutatni azt, hogy hogyan fejlődtek ki a térszervezési eszközök, módszerek és így a fejlődési irányok egy, ebből a szempontból is sikeres országban. Ehhez hasonlítani a hazai tapasztalatokat, arra az útra nyit rálátást, hogy még milyen fejlődési lépések vár hazánkra a továbbiakban, így a területfejlesztő szakemberekre egyaránt. Nagy kihívásnak számított nekem, a fent megnevezett témában döntően német, angol, de ritkán francia és olasz nyelvű szakirodalmat tanulmányozni. Természetesen ehhez kapcsolódott a hazai román nyelvű forrásanyag is. Az én meglátásom szerint, nem lehet tartalom hiányos eredménynek nevezni a dolgozatom első részében foglaltakat sem. Mivel korábban, az egyetemi évek során nem igazán észleltem hasonló munkákat a karunkon, úgy látom, hogy kezdeti lépésnek tekinthető, amit tovább folytatva rendkívül hasznos eredményeket hozhat elsősorban a saját fejlődésünk útján.

Lemhény községből, ahonnan származom, már az 1990-es években megindult egy erőteljes kivándorlás Svájcba. Egy alapítvány felkészítő programjával, mezőgazdasági tanfolyam és német nyelvtanfolyam elvégzése után gyakornoki munkára lehetett jelentkezni Svájcba. Egy ilyen program keretén belül jutottam én is el két alkalommal (2011-ben és 2012-ben) Svájcba, először gyakornoki majd teljes körű alkalmazásba, kihasználva az egyetemi éveim nyári időszakait hasznos tapasztalatszerzésre.

Az ottani mezőgazdasági tapasztalataim, a hazai vidékfejlesztési folyamatok valamint az egyetemen szerzett rálátásom a fejlesztési folyamatokra, arra készítettek, hogy tovább kutassam a helyzetemből kifolyólag már megismert két ország vidékfejlesztési területét.

A két ország között is, de csak **Lemhény községre fókuszálva:** közel két évtizede folyamatosan, impulzusszerűen hatnak a hazatérő fiatalok tapasztalatai, gyarapodtak az elméleti és gyakorlati ismereteik. Ezenkívül az importált gazdasági felszereléseik a helyi vállalkozói szellem kialakulására, és gazdasági alkalmazására pozitívan hatott. Az a tapasztalatom, hogy ezek a személyek, akik megfordultak már Svájcban hazatérve katalizátorként működhetnek a falu fejlesztését tekintve.

Személyes meglátásom az, hogy ezen pozitív hatásokat tovább lehet fűteni, akkor ha egy magasabb, közösségi dimenzióban kezdünk gondolkodni. A személyes munkavállalói viszonyok szintjén sikeres kapcsolatokat, hivatalos partnerkapcsolati szintre, testvér települési együttműködésre lehetne emelni. Egy svájci közösséggel való partnerség kialakítása a helyi közösség javát eredményezné. Ezt a közreműködést elsősorban mezőgazdasági, vállalkozói, közös export-import kapcsolatokkal kell tartalmazni, de főképp tapasztalat és szakértelem átadásra, különböző szociális problémamegoldó projektek kivitelezésére kell felhasználni, amiből mindkét fél tapasztalatokat szerezhet. Kutatásomban ezen saját ötlet felvetésére kerül sor Lemhény község lakói számára, kutatva a hozzáállást és véleményeket, valamint a konkrét kivitelezhetőségét.

Ezeket a pragmatikus folyamatokat tapasztalva két éve érlelődött bennem a szakdolgozatom témája. A dolgozat gyakorlati fele a fentiekben röviden vázolt tapasztalataim alapján építettem fel.

1. A két ország történelmi szálai

Svájc és Románia közötti kapcsolatok múltjának teljes áttekintése nem kifejezett cél ezen keretek között, ennek ellenére nem lehet a két ország történetére visszatekinteni anélkül, hogy kicsit részletesebben ne darabolnánk fel a kapcsolatok rendszerét. Mivel Románia csak a múlt századtól tekinthető a jelen időben értelmezett országgént, felszínességre utalna az, ha csak az 1911-es hivatalos diplomáciai kapcsolatok kialakulásáig tekintenénk vissza. Ez a kérdés igen érdekessé teszi az elemzést, ugyanis külön figyelembe vesszük a történelmi Erdély kapcsolatát Svájccal Végül áttekintjük Románia többi régióinak kapcsolódását is Svájccal és ezek után Románia jelenlegi hivatalos álláspontját a svájci kapcsolatokról.

Erdély kapcsolata Svájccal a történelem során nagyvonalakban adaptációs jelleget öltött, mely az egyes korokban különböző módon nyilvánult meg. A magyar-svájci diplomácia története hivatalosan egy államközi szerződéssel jött létre. Hunyadi Mátyás, akkori magyar király 1479-ben kötötte ezt meg, az akkor már 8 kantonból álló Svájci Államszövetséggel.¹ Az 1550-es években beinduló reformáció Erdélyt is eléri. Így kap kitüntetett hangsúlyt Zürich és Genf is mint a reformáció gyűjtő pontjai. *Zwingli* (svájci reformátor, a református egyház egyik alapítója) hatásai Erdélyben is érezhetőek, *Kálvin* tanai főleg a magyar arisztokrata és városi polgárság köreiben terjedtek erőteljesebben.² Mély hatást okozott a reformáció az erdélyi társadalom belső átszerveződésére. Viszont másik oldalról megközelítve, az erdélyi fejedelmek függetlenségi és vallásvédelmi törekvései is jelentős hatást gyakoroltak az akkori Svájcban, ezt a ténytet támassza alá

¹ Hajdú Zoltán (2012): A Magyar–Svájci Kapcsolatok, Kölcsönhatások És A Magyar Adaptációk Alakulásának Történelmi Szakaszai, Pp. 2-3.

² Hajdú, Kovács (2012): Föderalizmus És Decentralizáció, MTA, Regionális Kutatások Intézete, Pécs, Pp. 9

az is, hogy Bocskai István (1557-1606) erdélyi fejedelemnek szobrot emeltek Genfben a reformátorok falán, a reformáció emlékére.³

Az Erdélyben élő **szászok** ugyanilyen kardinális jellegű kapcsolatokat ápoltak a germán területekkel, s nagymértékű tudás-transzfer akkor is működött Svájccal (itt megjegyzendő tehát, hogy nem teljesen új keletű a mostanában igen divatossá vált tudás-átadás –*Wissentransfer*-fogalma). A brassói (*Kronstadt*) Honterusz János (*Johannes Honterus*) 1530 és 1533 között zajlott nyugat-európai tanulmányainak egyik állomása az akkori Európa humanizmus központjának tekintett Bázeli (*Basel*) volt. 1532-ben itt nyomtatta ki a híres Erdély térképét is. Ezt követően hazatérve már Brassóban alapított nyomdát és a Luther tanait tartalmazó "*Reformationsbüchlein für Kronstadt und das Burzenland*" (Reformkönyvecske Brassó és Barcaság számára) könyvet nyomtatott, ezzel vált a szász reformáció zászlósává Erdélyben.⁴

Svájci megalakuló egyetemei, - mint például az 1559-ben alapuló genfi egyetem- erdélyi és magyarországi kálvinista teológus hallgatókat csalogatott az országba, majd a megalapuló Zürichi Politechnikum tömeges magyar „diákhadat” vonzott oda. A viharos magyar történelem első emigrációs hulláma Svájcba az 1848-’49-es forradalom után érkezett, ez megismétlődött természetesen a 20. században többször is, ahogyan 1920-ban is, 1956-ban és 1989-ben is. A határok megnyílásával, a kivándorlás már más perspektívákat követ: Egyre több romániai lakos – többségük fiatal – keres Svájcban munkalehetőséget. A napjainkban zajló emigráció a jobb megélhetést teszi elsődleges indokká, kényszerítő hatásként pedig a 2008 óta tartó gazdasági megtorpanás ismét nagy hullámot indított el.

A dualizmus időszakában (1867-1918) Erdély területén az egyik legnagyobb problémát a nemzetiség kérdése okozta. A „*Keleti Svájc*” teóriát Jászi Oszkár dolgozta ki, miután részletesen tanulmányozta a svájci modellt, ez a modell alapján dolgozta ki az akkori Magyarország kantonizálási tervét is. Ez a sok nemzetiségből álló történelmi Magyarország további fennmaradásának alapja lett volna.⁵ A Károlyi Mihály féle Tanácsköztársaság ideje alatt (1919. november-december) elkészült az egységes Magyarországra szóló „*Keleti Svájc*” vázlata, ahol Erdély öt kantont alkotna, ebből két román és egy román-szász kanton is létre jönne.⁶ A **Keleti Svájc** gondolata több évtizeden keresztül is fennmaradt, sőt, túlélte a II. világháborút is. Érdekes módon egy román tudós ébresztette fel újra a gondolatot, amit „*Transylvania and the Hungarian-Romanian problem*”⁷ című publikációjában említi. Reményének adott hangot, hogy az itt élő

³ Nagy László (2000): Egy szabályos magyar úr Genfben (A Sokarcú Bocskai István), Hajdúböszörmény, Pp.6

⁴ Ludwig Binder: Johannes Honterus, Bukarest, 1996

⁵ Pelle János(2001): Jászi Oszkár: Életrajzi, -Eszmei És Kortörténeti Esszé, XX. Századi Intézet

⁶ Jászi-Féle Nemzetiségi Minisztérium „*Keleti Svájc*”-Tervezetének Fennmaradt Vázlata. 1918. November 25. In: Szarka 57–60. Vö. „Jászi Oszkár Erdély Kantonizálási Terve (1918. November)”⁶ Térképvázlattal: Haselsteiner 43.

⁷ Torontói Magyar Élet, Danubian Press, 1980. Március 1

magyarok, németek és románok a sajátos Erdélyi kultúrát megőrizve, megvalósítják a „Keleti Svájc” álmot. „A svájci mintára berendezett kantonális rendszerben működő szuverén államiság valóban nagy történelmi esélyt kínált volna.”⁸ Geográfus szemmel tekintve ugyanis Svájc és Erdély tájféldrajzi és etnikai képében is hasonlóak.⁹

3.1. Száz éves diplomáciai kapcsolat Svájc és Románia között

A hivatalos kapcsolat a két ország között Románia függetlenedésével kezdődött. Svájc 1880. június 10.-én ismerte el országunk függetlenségét, ekkor Bukarestben meg is nyílt a svájci **főkonzulátus**.¹⁰ A két ország közötti kereskedelmi megállapodást már 1886-ban aláírták, ami elősegítette a svájci cégeket, hogy romániai fiókokat hozzanak létre akkoriban. 1891-ben Románia megnyitja első konzulátusait Bernben, Zürichben és Genfben.¹¹ A berni román konzulátus 1905-ben jött létre, amit Nicolae Cantacuzino, teljhatalmú miniszterrel 1911-ben hivatalosítottak.¹² 1916-ban a Svájci Szövetségi Tanács megnyitotta a követséget Bukarestben. Ahhoz, hogy Bern nagykövetségi rangra emelje a Bukaresti képviselőjét 1962-ig kellett várni.¹³

Az első **gazdasági interakciók** már a 19. század első felében megjelentek, elsősorban kertészeti eszközök importálásában nyilvánultak meg, de jelentős számú gőzgép is származott Svájcból, ami a Dunán való hajózást segítette elő. 1869-ben a még zsenge, éppen formálódó Ó-Románia, egy svájci biztatásra szervezi meg a postai szolgáltatások rendszerét.¹⁴

A két világháború közti időszakban Svájc további lehetőségeket keresett a délkelet-európai térségben, ekkor tekintélyes svájci befektetők állapodnak meg Romániában, mint például a Brown Boveri & Cie elektrotechnikai cég, a Suchard csoki gyár és a Svájci Bankok Egyesülete.¹⁵ 1930-as évektől Svájc elkezd egyre több búzát, kukoricát és kőolajat importálni az országból. 1941-1944 között Svájc Romániából kapta a kőolaj szükségletének 80%-át.¹⁶

A kommunista idők beköszöntésével lecsökkent és tartalom nélkül maradt a két ország közötti kapcsolat. Az 1948-as államosítás az összes ipari, banki- és biztosítási, valamint szállítási céget elnyelte, bele értve a svájciakat is. A svájci vállalatok kártalanítása 1951-'59

^{8,48} Pomogáts Béla: Egy Elmulasztott Esély. Erdély És A Keleti Svájc Eseményei, Kisebbségkutatás, 1991.1. Szám

^{10,51} Eidgenössisches Departement Für Auswärtige Angelegenheiten,

<http://www.eda.admin.ch/eda/en/home/Reps/Eur/Vrou/Bilum.html>, Letöltve: 2013. Március 1.

^{11,52} Ambasada Românei În Confederația Elvețiană, Relații Bilaterale - Scurt Istoric, <http://berna.mae.ro/node/221>, Letöltve: 2013. Március 1.

¹⁴ 100 De Ani De Relații Diplomatice Elvetia-Romania, Romania Libera, 2011 Május 10.

http://rou.sika.com/Content/Romania/Main/Ro/Group/News/Sika_Partener_100ani_Relatii_Diplomatice_Elv_Romania/_Jcr_Content/Parcenter/Download/File.Res/100%20de%20ani%20de%20relatii%20diplomatice%20Elvetia-Romania.Pdf, Letöltve: 2013 Március 1.

¹⁶ Die Schweizer Wirtschaft im Zweiten Weltkrieg, Eidgenössisches Departement Für Auswärtige Angelegenheiten, http://www.swissworld.org/de/geschichte/20_jahrhundert/die_schweizer_wirtschaft_im_zweiten_weltkrieg/, Letöltve: 2013. Március 1.

között zajlott le. A '60-as években újra elindult a romániai nyersanyagok exportja Svájcba. Ezzel szemben pedig a Svájból érkező gépek, vegyipari és gyógyszerészeti termékek importja érkezett. A két ország 1972. december 13.-án kereskedelmi megállapodást írt alá,¹⁷ a két ország közötti kereskedelemi mérleget tekintve leggyakrabban Svájcnak volt pozitív előjelű.¹⁸ Románia elszigetelődési politikája a '80-as években megszakította a korábbi gazdasági kapcsolatokat.

1989 után viszont újra termékennyé váltak a két ország kapcsolatai. Az 1990-es határnyitás egy **szolidaritási hullámot** indított el a román néppel szembe, mely anyagi- és morális támogatást jelentett. Szervezett formájú baráti kapcsolatok indultak meg a román közösségek felé. Természetesnek vélhető az is, hogy a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok exponenciálisan növekedtek ezek után. Amíg 1990-ben 100 millió CHF értékű kereskedelem zajlott le a két ország között, addigra ez az érték 2010-re elérte a 1,061 Mrd. CHF-t, a befektetések pedig 2011-ben a 1,124 Mrd. €, amellyel a svájci befektetők a 8. helyen szerepelnek Romániában a külföldi befektetők ranglistáján.¹⁹ A 2009-2010-es gazdasági megtorpanás után újabb befektetők jelentek meg, ami azt jelzi, hogy távolról sem fulladt ki a gazdasági kapcsolat a recesszió miatt. A 2012-es összesítést tekintve a külföldi befektetők országok szerinti rangsorában Svájc a 9. helyet foglalja el, 960 millió euróval (1,176 Mrd. CHF) és 2 319 bejelentett svájci vállalkozással²⁰ (lásd 1. táblázat).

A két ország 1990-es éveket követő kapcsolatára jellemző volt, hogy Svájc elősegítette Romániát a demokrácia és piacgazdaság felé tartó transzformációs úton.²¹ 2004-ben kétoldalú megállapodással törölték a vízumkényszert Románia és Svájc között. 2007-től kezdődően, Románia EU-s csatlakozásával egyidőben, Svájc a gazdasági-társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésére fókuszál a térségben (nem felejtve ki Bulgáriát sem).

¹⁷100 De Ani De Relatii Diplomatice Elvetia-Romania, Romania Libera, 2011 Május 10.

http://rou.sika.com/content/romania/main/ro/group/news/sika_partener_100ani_relatii_diplomatice_elv_romania/_jcr_content/parcenter/download/file.res/100%20de%20ani%20de%20relatii%20diplomatice%20elvetia-romania.pdf,
Letöltve: 2013. Március 1.

¹⁸ Ambasada României: În Confederația Elvețiană, Relații Bilaterale, Relații Economice, <http://berna.mae.ro/node/168>,
Letöltve: 2013 Március 2.

¹⁹ Swiss Investment Report, Embassy of Switzerland in Romania, Bucharest, Romania, February 2010, Pp. 7
http://www.osec.ch/sites/default/files/swiss-investment-report_roumany_8.pdf, Letöltve: 2013 Március 2.

²⁰ Oficiul Național al Registrului Comerțului, Societăți Comerciale cu Participare Străină la Capital, Sinteză Statistică a datelor din Registrul Central al comerțului, București, 31 Decembrie 2012,
http://www.onrc.ro/statistici/is_decembrie_2012.pdf, Letöltve: 2013 Március 2.

²¹ Federal Department Of Foreign Affairs, Bilateral Relations Between Switzerland And Romania,
<http://www.eda.admin.ch/eda/en/home/repes/eur/vrou/bilrum.encoded-show%3d1%26print%3d1.html>? Letöltve: 2013 Március 2.

1. Táblázat: Svájc és Románia közötti kereskedelem (millió €)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Össz	211,8	222,6	225,9	321,8	467,33	589,9	578,8	578,1	715,25	604,6	689,44	706,9	920
Exp.	58,1	53,9	71,1	106,3	141,60	186,5	157,5	221,5	302,25	254,4	260,46	299,6	347
Imp.	157,7	168,7	154,8	215,5	325,72	403,4	421,3	356,5	413	349,9	428,98	407,3	762
Külb.	-95,5	-114,8	-83,7	-109,2	-184,1	-216,9	-263,8	-135	-110	-95,5	-168,52	-107,7	-415

Forrás: <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1695>, saját készítés

2. A két ország területi fejlődése

2.1. Svájc regionális politikája

Jelen fejezet célja röviden felvázolni, hogy milyen problémákra milyen válasz-reakciók fejlődtek ki Svájcban, megragadva az ebből kialakuló **regionális politika** szakaszait. A svájci regionális berendezkedése egyedi felépítése nem is annyira megismételhetetlen – ha az erdélyi viszonyokat tekintjük – gyakori a hasonlóságok az etnikai, a földrajzi és tájkép jellegi kiindulópontok. Ami már korábban is elismerést nyert, Svájc pozitív megoldást tudott nyújtani olyan helyzetekre, ami hazánk történetében sok alkalommal megoldásra várt és vár most is.

Az első fázisban, 1959-et megelőző időszakban még csak erre a célra kialakuló eszközrendszer és pénzügyi alapok nélkül, csupán az **ágazatpolitikai investíciókkal** próbálták a kantonok közötti – kialakuló – fejlődési különbségek problémáját orvosolni.²² Szerény észrevételem azt sugallja, hogy enyhe hasonlóságot lehet húzni az akkori romániai tervszerű iparosítással, ahol is a hátrányosabb helyzetű (*deprivált*) régiók szintén ágazatpolitikai utasításra ipari létesítményeket kiviteleztek.

Az első pénzügyi eszköz, amely a regionális különbségek csökkentésére szolgált, 1959-ben lépett életbe. Ezt nevezi a regionális politika a kiegyensúlyozás módszerének, amelyben főképp a felülről induló (*top-down*) „szervező szerepet”²³ Svájcban két részre, szövetségi és kantonális szintre osztották. A módszer logikája úgy hat, hogy jelen esetben a kantonok között **újraelosztó mechanizmus** működik, a redisztribúciós folyamatban a kantonok fiskális különbségei

²² Tom Rye, Janina Welsch, Aljaz Plevnik (2011): First Steps Towards Cross-National Transfer In Integrating Mobility Management And Land Use Planning In The EU And Switzerland. *Transport Policy*, Edinburgh Napier University, Scotland, Volume 18. Pp. 533–543., <http://Www.Sciencedirect.Com/Science/Article/Pii/S0967070X10001320>, Letöltve: 2013. Március 2.

²³ Benedek József (2006): Területfejlesztés És Regionális Fejlődés, Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár, Pp. 255.

enyhítődnek. A fiskális kiegyenlítődés szerény volt, így a diszparitás a szegény és gazdag kantonok között magas maradt.

Ezt követően négy időszakot lehet elkülöníteni a svájci regionális fejlesztési tendenciákban, sorrendben a következők:

1. központ-periféria kora az 1950-1970-es évek között,
2. agglomerációs és regionalizációs folyamatok a '70-es évektől a '90-es évekig,
3. 1980-ban megindul a dezindusztrializálódás és az ezzel járó részleges városi és vidéki térségek hanyatlása,
4. az 1990-es évek közepétől pedig városok „reneszánsza” figyelhető meg.

1975-től már a kidolgozott önálló regionális politika vette át a megoldandó problémák kezelését. Többek közt a hegyvidéki és rurális térségek exodusának problémáját, ezen területek versenyképességi fokának emelését, a régiók gazdasági felújítását, és a határokon átnyúló együttműködési régiók kialakítását.²⁴ 1974-ben elfogadják egy a hegyvidéki régióknak szóló beruházási támogatásokról szóló szövetségi törvényt, melynek célja az elmaradottság csökkentése (*Law on Aid for Investment in the Mountain, LIM*).²⁵ A regionális politika legalább 1,5 Mrd. CHF-t emésztett fel a szövetségi kasszából, amihez ugyanekkora támogatással hozzájárultak az érintett kantonok is.

A dezindusztrializációs folyamatok súlyosan érintették a városokat, de főképp az olyan monoindusztriális jelleggel bíró térségeket, amelyek ezek után strukturális munkanélküliséggel szembesültek. A problémák kezelésére megjelent 1996-ban a **Bonny-rendelet** (*Bonny Beschluss*),²⁶ ami szerint a nagy visszaeséssel küzdő ipari vállalkozásoknak, valamint azon területeknek ahol a munkanélküliség nagyobb 10%-nál (lásd 1.ábra) pénzügyi segítséget nyújtott az államszövetség a kantonokkal karöltve: például kamattámogatott hitelekért a kanton/állam kezességet vállalt, továbbá adókedvezményeket nyújtott (maximum tíz évig).²⁷ Közben Svájc és az EU folyamatos közeledő politikája lehetővé tette, hogy a regionális politikát támogassa az INTERREG program is, ehhez rögtön további svájci program társult a RegioPlus (1997-2007 között).²⁸ Itt röviden meg kell

²⁴ Hajdú Zoltán és Kovács Sándor Zsolt (2012): *Föderalizmus és Decentralizáció*, Pécs, Kiadó: MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, Pp. 80.

²⁵ Law on Aid for Investment in the Mountain Regions (LIM)/Das Bundesgesetz Über Investitionshilfe für Berggebiete (IHG) http://Ec.Europa.Eu/Regional_Policy/Sources/Docgener/Studies/Pdf/Montagne/Mount9.Pdf, Letöltve: 2013 Március 3.

²⁶ Urs Landolf et. al (2010): *Recent Tax Reforms Boost Switzerland's Attractiveness as a Business Location*, Zürich, Pp. 61.

http://Www.Amcham.Ch/Publications/Downloads/2008/Corporate_Tax_Reform.Pdf, Letöltve: 2013. Március 3.

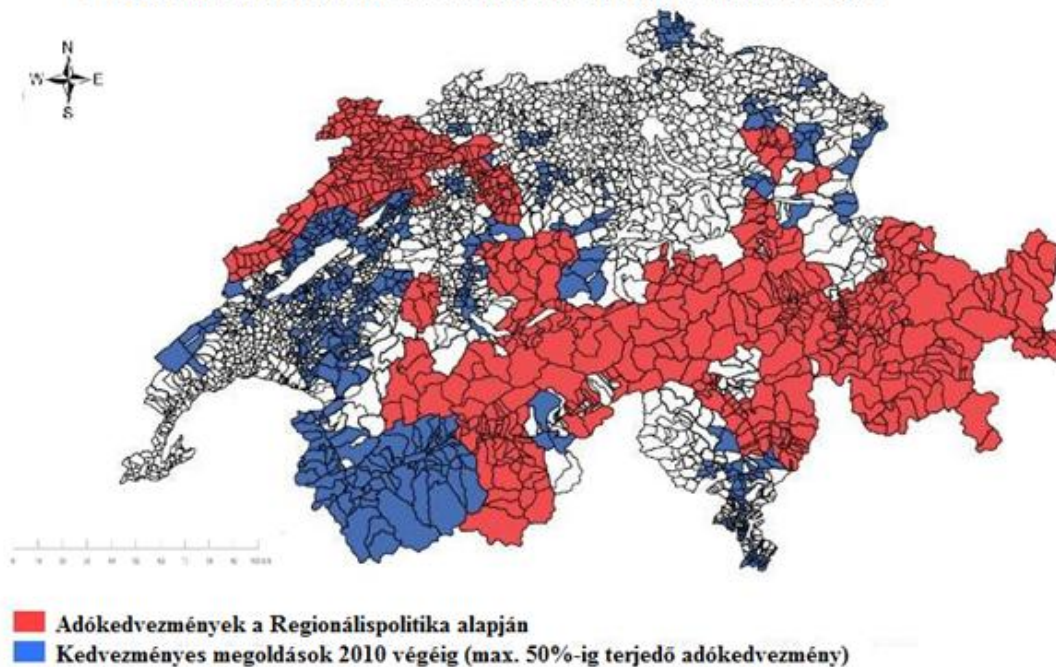
²⁷ Hajdú Zoltán és Kovács Sándor Zsolt (2012): *Föderalizmus és Decentralizáció*, Pécs, Kiadó: MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, Pp. 82.

²⁸ Hans-Peter Meier Et. All (2009): *Regional Development Paradigms and Experiences in Switzerland*, KEK Consultants Zürich, Pp. 17.

http://Www.Kek.Ch/Files/News/Kek_Regional_Development_Policy_Ch.Pdf, Letöltés: 2013. Március 3.

említeni, hogy mivel Svájc nem EU-s tagország, így az INTERREG programon kívül nem részesedik más közösségi forrásokból. A RegioPlus „*impulzusprogram*” a vidéki területek gazdasági struktúraváltását segítette elő, ennek 2012-ben lejártak az utolsó, még működő projektjei.²⁹

1 ábra: Adókedvezményekben részesülő területek a Regionális politika alapján

Forrás: <http://www.locationswitzerland.com>, Saját készítés

Az INTERREG közösségi támogatási program 1990-ben indult útjára, céljaként megjelölve az Unió államok belső (két tagország közti) és külső (tagország és nem tagország) határ térségeiben az együttműködést gátló szabályozásokból eredő problémák leküzdését, az interregionális együttműködések és a kohézió fejlesztését. Svájc mint minden oldalról Unió országokkal körbevett kisország, a határon túli együttműködésben igen érdekeltté vált az INTERREG III. periódusában (2000-2006). Közben a 2007-2013-as INTERREG IV.-ben Svájc már nem annyira érdekelt, mert az Új Regionálispolitika (*Neue Regionalpolitik*, a továbbiakban *NRP*) már finanszírozza a megkezdett programokat.³⁰

Következtetések levonása azt eredményezte, hogy az eddigi programok elaprózottak voltak, egyedi projekteket implementáltak, összehangolás nélkül, sok esetben azonos problémának több kezelője akadt. Szükséges volt tehát az integrált NRP kialakítása, melyet 2008-ban indított el az ország. Összesen három főbb területet tűz ki magának célul: a közvetlen támogatást és erősítést az

²⁹ Netzwerkstelle Regionalentwicklung, [Http://www.Regioplus.ch](http://www.Regioplus.ch), Letöltés: 2013. Március 3.

³⁰ INTERREG und die Schweiz, ein Bereichernder Austausch, mit der Unterstützung von Regiosuisse [Http://www.Regiosuisse.ch/Download/Etz/Interreg/Interreg-170210-D.Pdf](http://www.Regiosuisse.ch/Download/Etz/Interreg/Interreg-170210-D.Pdf), Letöltve: 2013 Március 3.

innovációs és a nagy hozzáadott értékű termékeknek, versenyképességet, másodikként a regionális és szektorális együttműködést és szinergiát jelöli meg és végül a tudásalapú regionális fejlesztést.

2.2. Románia regionális politikája

Az **EU-s csatlakozási** folyamat idején, a Közép-kelet-európai térség országainak fel kellett zárkózniuk a Nyugat-európai térszervező politikában már elfogadott és alkalmazott regionális politikákhoz. 1998-ban Romániában is megtörtént az adaptációs kényszer szülte regionalizáció, viszont ez nem hozott eddig átütő sikereket, Svájccal ellentétben ez a csatlakozási folyamat kényszerszüleményeként jelent meg. A szakemberek visszatekintve egyértelműnek látják az okokat: a regionalizációval nem volt decentralizációs reform is végrehajtva az országban, csupán mint statisztikai tér entitásként voltak kezelhetőek. A jelenlegi szakmai körökben megszilárdult paradigma már komoly múlttal rendelkezik, vagyis a területi egyenlőtlenségek eloszlátása, csökkentése és ezt elősegítő kohéziós törekvések az EU-ban elfogadottak. Az adott tagállamokban már nem csak elfogadottak, hanem mint vállalt kötelezettség jelenik meg.

Hazánk területi fejlődéséről szóló történet nem új keletű teljesen, annak történeti áttekintését mégis rövidre fogva lehet a jelenlegi keretek között tárgyalni. Fontosabb pontjait, mint például az 1968-as megyésítést kell megemlíteni, ami továbbra is fő befolyásolta a jelenlegi területi-adminisztratív ország felosztást. A '68-as megyésítés erőteljesen átalakítja a korábbi 28 régió és rajonokból álló rendszert. Ezen regionális felosztás eltűnésével megszűnik a kezdeti szovjet mintájú regionális gazdasági tervezés. Helyét átveszi a megyei intézményrendszer, mint új területi-adminisztratív egység. A jelenlegi román alaptörvény nem ismeri a regionális felosztást.³¹ Az 1989-es fordulat nem hozta automatikusan magával a regionális politikai változást is, annak ellenére, hogy a nyugat fele tekintő kormányok egy erőteljes makrogazdasági és politikai nyomást éreztek e tekintetben.

Az 1998/151-es törvény alapján kialakult a 7 fejlesztési régió, valamint nyolcadikként a főváros és Ilfov megye van számon tartva (lásd 2. ábra). A régiók működését gátló fő tényezők: nincs adminisztratív egység státuszuk, nem léteznek, mint jogi személy, erőteljes heterogenitás jellemzi őket (pl: keleti régió).

Románia **regionális politikája** a gazdasági fejlesztés koncepción alapszik, miszerint célul tűzte ki a regionális fejlettségi különbségek enyhítését, a depressziós övezetek revitalizálását, újabb diszparitások megjelenésének megelőzését. Az EU regionális struktúrájának való megfelelés az érdekében fontos, hogy a regionális finanszírozási eszközök elérhetővé váljanak, végül pedig

³¹ Románia Alkotmánya, 3. Cikkely, 4. Bekezdés: az ország területi felosztása községek, városok és megyék által szerveződik

szektoriális politikák összehangolása, régiók közti és határokon átnyúló együttműködések megvalósuljanak.³²

2. ábra: Románia megyei és regionális felosztása, Forrás: ArcGIS, saját készítés

A 2007-es csatlakozási szerződést követően sorra jelentek meg a Nemzeti Fejlesztési Tervet (*Planul National de Dezvoltare, PND*) implementálni irányuló stratégiák, operacionális programok, fejlesztési programok, stb. Ezeknek közös alapja az EU-s tervezési idő-intervallumához való adaptáció. Így láttak napvilágot a mindenik fejlesztési régió által kidolgozott - fejlesztési stratégiák. Fontos megemlíteni a Regionális Operacionális Programot (*Programul Operational Regional, POR*), amely alapján a stratégiákban foglaltak implementációjára kerül sor. A program 6 prioritási tengelyt megjelölve működik:

- a városok fenntartható fejlődésének támogatása,
- regionális és helyi szállítási infrastruktúra fejlesztése,
- szociális ellátórendszer fejlesztése,
- a vállalkozói környezet megerősítése regionális és helyi szinten,
- fenntartható fejlesztések és a turizmus promoválása,
- technikai segítségnyújtás.³³

Románia az új 2014-20-as időszakban újra kell tervezze a régiók működését. Egy mélyebbre ható decentralizációs folyamatot várnak el, amelyben már a szubszidiaritás, és a nagyobb helyi autonómia elve is helyet kapnak. Ez a régió átszervezés a rendszerváltás utáni legnagyobb területi-adminisztrációs felosztást fogja jelenteni. Előre láthatólag a megye rendszer

³² Ministerul Dezvoltării Regionale Și Administrație Publice, Politica De Dezvoltare Regională – Concepte, [Http://Www.Mdrt.Ro/Dezvoltare-Regionala/Politica-De-Dezvoltare-Regionala](http://www.mdrt.ro/Dezvoltare-Regionala/Politica-De-Dezvoltare-Regionala), Letöltve: 2013. Március 3.

³³ Guvernul României Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Locuințelor, Programul Operațional Regional 2007-2013, București, 2007., <http://www.fonduri-structurale.ro/Detaliu.aspx?t=Regional>, Letöltve: 2013 március 3.

meg fog maradni jelenlegi állapotában. Az intézményes rendszer is átalakul, gyakorlatilag a lakosságra hatás nélkül, de a közintézmények karcsúsításával együtt járóan. Fontos megközelítés, hogy a minisztériumi szerepköröket elmozdítsák Bukarestből a regionális központok felé (*decentralizáció és dereguláció*), és ne fordítva érvényesüljön, vagyis ne a helyi hatásköröket vigyék fel regionális szintre (*recentralizáció*). A közösségi finanszírozási alapok szerény hatékonyságú lehívása, a bürokratikus akadályok és a régiók még mindig központi irányítása egy kézfékkal száguldani próbálkozó autóra emlékeztet az elmúlt programozási időszakban.

2.3. A romániai és svájci területfejlesztés alkalmazkodása az Európai Unió területfejlesztéséhez

Az EU-nak megalapítása óta geopolitikai stratégiája kiterjeszteni határait, s ezzel az európai térséget stabillá tenni. Svájc és Románia külön utakat járnak ezen a pályán be, lényegi azonosság mégis az, hogy nagyban függnek a kiszélesedő EU-tól.

Földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően, Svájc nagy **geostratégiai fontossággal** bír úgy az észak-déli mint a kelet-nyugati közlekedési korridorok esetében, ugyanis svájci korridorok kötik össze Németországot Olaszországgal (lásd: *Gotthárd-hágó*), valamint a kelet-nyugati irányban zajló közlekedés fontos folyosója is. Svájc számára a szomszédos országokkal való gazdasági kapcsolat létfontosságú, elég ha arra gondolunk, hogy az EU-ból származik importjának 60%-a és exportjának 80%-a is ide irányul. Ennek ellenére nem uniós tag, emiatt a funkcionális megközelítést tekintve csatlakozási stratégiája nincs, helyette úgynevezett *bilaterális szerződéseket* kötöttek.

1972-ben létrejött az akkori *Európai Gazdasági Közösség* (EGK) és Svájc között a szabadkereskedelmi egyezmény.³⁴ 1992-ben egy svájci népszavazás³⁵ a csatlakozást elutasította. Ezek után, a tagsági kényszer alól kibújva első bilaterális– és második bilaterális együttműködési csomagokat fogadtak el. Így a kapcsolatokat a közös érdekek szerint alakíthatják, megőrizve az ország EU-n kívüliségét. Az **együttműködés** a szabad kereskedelemre, a közös kutatás-fejlesztésre, energetikára, közlekedésre és a kohéziós valamint interrégiós programokra terjedt ki.

Igen fontos területfejlesztési program a svájci NRP és az EU-s INTERREG program alapján folyó együttműködés, amelyben Svájc 20 kantonja (az ország területének 70%-a) vesz részt a szomszédos országokkal (lásd 3. ábra). Svájc az INTERREG program egyik fő komponensébe - a szomszédság a közös határszakaszokon - komponensbe implikálódik leginkább, egyharmad EU-s és kétharmad svájci finanszírozással, a teljes összeg 370 millió eurót ölelt fel 2007-2013 időszak alatt.

³⁴ Accord entre la Communauté économique européenne et la Confédération suisse, *Journal officiel* no. L 300 du 31/12/1972 p. 189 - 280

Három ilyen területet fontos megemlíteni: az együttműködést Franciaországgal (Jura-hegység és Genfi-tó), itt a területi tervezés, közlekedés, környezetvédelem kap hangsúlyt, ahogyan a gazdaság dinamizálása a „*cross-border*” együttműködés. Második a Rajna menti együttműködés Németországgal a fenntartható fejlődés, energiahatékonyság, megújuló energiák, stb. hatáskörökben. Harmadik fontosabb terület a déli együttműködés Olaszországgal a versenyképesség (innováció- és technológiafejlesztés), közlekedés, turizmus és KKV-k támogatása által, a területi kohézió növelése érdekében.³⁶

A határmenti együttműködés azért fontos területfejlesztési szinten is, mert közel egymillió EU-s állampolgár dolgozik Svájcban és ennél is többen utaznak be innen az országba, napi szinten. Svájc 2012. május 24.-én befogadási kvótákat vezetett be meghatározott időtartamra 8 újonnan csatlakozott közép-európai ország munkavállalóival szemben, természetesen az EU elítélte az egyes uniós polgárok diszkriminációját.³⁷

Romániával ellentétesen Svájc, mint EU-n kívüli (fejlett) ország nem részesülhet a közösség strukturális és kohéziós alapjaiból, sőt 2007-óta az EU-s alapokon kívül hozzájárul az új kelet-európai országok fejlesztéséhez (vö. 3. fejezet).

Hazánk kapcsolata az európai közösséggel 1991-ben indult meg, amikor is a két fél kereskedelmi és együttműködési szerződést írt alá. 1995-ben hivatalossá tette Románia a Brüsszel irányába való közeledését, ekkor nyújtotta be hivatalosan a csatlakozási szándékát. Az elhúzódozó csatlakozási tárgyalások (2000-2004) a 2007-es teljes jogú tagságban értek be az ország számára. Ezt követően Románia a területfejlesztés terén az EU irányzatokat kellett követnie és ezzel összhangban lévő stratégiát kidolgoznia. A csatlakozást megelőző időszakban 1,023 Mrd. euró fejlesztési támogatást kapott a PHARE, SAPARD és ISPA programok keretében, ez a jelentős pénzügyi hozzájárulás a GDP 1,4%-át tette ki akkor.³⁸

Románia adminisztrációs szervezése 1998-ban a **fejlesztési régiók** létrehozásával teljesítette a NUTS II.-es eurorégiókhoz való igazodást, 41 megye pedig a közösség NUTS III.-as besorolásába illik (lásd 2. ábra). A regionális struktúra kialakítása 15 év elteltével sem rendelkezik fiskális vagy funkcionális tartalommal, így döntési joggal sem, tehát csupán az EU statisztikai adatgyűjtésére alkalmas. A területfejlesztés fő célja nem ment végbe a területfelosztással, a régiók közötti különbségek növekedtek ez idő alatt (Bukarest, Nyugati-Régió megugrott míg az Északkeleti és Délnyugati régiók leszakadóban vannak). Románia első igazán kiteljesedett területfejlesztési

³⁶ Hajdú Zoltán (2012): Föderalizmus és decentralizáció

³⁷ Eidgenössisches Justiz- und Polizeidepartement: Freizügigkeitsabkommen Schweiz – EU: Anrufung der Ventilklausel gegenüber den Staaten der EU-8, www.ejpd.admin.ch/content/ejpd/de/home/dokumentation/mi/2012/2012-04-181.html, Letöltve: 2013. március 5.

³⁸ European Commission: Romania - EU-Romania relations http://ec.europa.eu/enlargement/archives/romania/eu_romania_relations_en.htm, Letöltve: 2013. március 5.

politikája a 2007-2013-as programban vált valóra, amely nagyban dependens a közösségi programoktól és finanszírozásoktól (19 Mrd. euró strukturális alapokból és 17 Mrd euró kohéziós alapokból).³⁹

2.4. Svájc területfejlesztési politikája

A Szövetségi területi tervezés története az 1969-es alkotmánymódosítással kezdődött, ami kitér a területtervezésre (*Raumplanungsartikel*), ez alkotja az alaptörvénykezést a föld-használat és területtervezés számára.⁴⁰ A Szövetségi Területtervezési törvényt (*Bundesgesetz über die Raumplanung, RPG*) már 1979-ben ratifikálták Bernben, ez mozgásteret hagy úgy a kantonok és a községek számára is. Főbb célkitűzései a természetes táj védelme, harmonikus épített környezet létrehozása és fenntartása, az ország védelme, az ország gazdasági- és kulturális életének támogatása a decentralizáltág elősegítésével. A szövetségi területi tervezési szabályozás rendelkezik a kantonális rendezési tervről, ami a fejlesztési tervek legfontosabb eszköze. Ezt követik a települési földhasználati rendeletek, melyek körvonalazzák, hogy a tulajdonosok miképp használhatják földjeiket, melyek a beépíthető és melyek a nem beépíthető területek.

2002-ben Svájc alkotmányába foglalta a **fenntartható fejlődés** fogalmát, majd a kormány elfogadta a Fenntartható Fejlődés Stratégiáját (*Strategie Nachhaltige Entwicklung*), amelynek főbb akcióterületei a városi térségek és az épített környezet fejlesztése, a társadalmi kohézió, a környezeti kérdések és a természeti erőforrások ésszerű használata.⁴¹ 2012-ben megjelent svájci területi koncepció (*Raumkonzept Schweiz 2012*) elsősorban irányadó, a célrendszerében kijelöl öt fontos kitételt, majd külön foglalkozik az országban összesen három féle lehatárolt akcióterekkel: nagyvárosi akcióterek (*Grossstädtische Handlungsräume*), kis- és közepes városi akcióterek (*klein- und mittelsädtische Handlungsräume*) és alpesi akcióterek (*Alpine Handlungsräume*). A koncepció stratégiájában a következő céltengelyek domborodnak ki a fenntarthatóság elvének alapján:

- Településminőség és regionális sokféleség megőrzése: Svájcnak a földrajzi, tájképi-ökológiai, politikai, kulturális és gazdasági sokszínűsége ad stabilitást és biztosít atraktivitást;
- Természeti erőforrások biztonsága: Svájc tájképe önmagában önálló érték, ezt gazdaságosan fel lehet használni, megújuló energiákat használva, az ivóvizet megóvva és a levegő tisztaságot megtartva;

³⁹Situația Economică, Socială și Teritorială a României, Politici Structurale Și De Coeziune Dezvoltare Regională IP/B/REGI/NT/2010_07,

www.europarl.europa.eu/committees/en/regi/studiesdownload.html?languageDocument=RO&file=32839

Letöltve: 2013. március 5.

^{40,75} Human Settlement in Switzerland, Spatial Development and Housing, Volume 78, Housing Bulletin, Published By Federal Office For Housing, Bern, 2006, pp. 24, 73.

www.bbl.admin.ch/Bundespublikationen, Letöltve: 2013. Március 3.

- Mobilitás: A szövetségi, kantonális, városi és községi működés fenntartására tér- és energia hatékony hálózatok szükségesek. A hálózatok fenntartása közben figyelembe veszik az egyén élet- és gazdasági aktivitásából/tevékenységeiből származó igényeit, nem feledve a nemzetközi kapcsolatok érdekeit;
- Versenyképesség megerősítése: A nemzetközi versenyképesség az ország jólétének előfeltétele. Ezt az ország kiváló minőségű infrastruktúrája és szolgáltatási rendszere, az innováció, a K+F, az oktatás, valamint az optimalizált energiahasználat, természeti és tájképi-ökológiai erőforrásaira építkezve éri el;
- Szolidaritás: a társadalom különböző érdekeinek összevonása a nagyvárosok, az agglomerációk, vidéki és alpesi régiók kohéziója, az erőforrások kiegyensúlyozása a hátrányokat és előnyöket megfelelően megosztja az eltérő területeken⁴².

A svájci területfejlesztési stratégia folyamatosan csökkenti a körzetek számát, a 2011-es utolsó összevonás után 147 körzet van jelenleg, 2010-ben még 150 volt, míg 2005-ben 175.

2.5. Románia területfejlesztése

Románia 1989 után az 1991/50-es törvénnyel előírtak néhány szabályozást, de igazából a 2001/350-es törvényt tekintik az ország területfejlesztési kerettörvényének, mely egyben a városfejlesztést is magába foglalja. A törvény megfogalmazza keret jellegűen a területi struktúrák fejlesztési szabályait, valamint előírja a kötelezően elkészítendő dokumentumokat: nemzeti fejlesztési terv kidolgozása, övezeti és regionális tervek elkészítése, megyei és helyi területfejlesztési tervek.⁴³ A törvény bevezeti a **területfejlesztés** és a **városépítés/urbanizmus** fogalmát. A törvény kiter a vizek, közlekedési hálózat, településhálózat, idegenforgalmi területek, védett területek és a veszélyeztetett területekre.

2008-ban az akkori *Fejlesztési, Középítkezési és Lakásügyi Minisztérium* kiadta a *Románia Területfejlesztési Koncepció 2030-at*, az ország integrált fenntartható közép és hosszútávú fejlesztését tartalmazva. Ennek a dokumentumnak alapcélja, hogy támogassa a nemzeti területfejlesztés konvergenciáját az EU által Területi Agendákban megfogalmazottakkal – itt elsősorban a Lipcsei Kartában megfogalmazottakra kell gondolni. Összesen öt főbb célt jelöl meg:

- Csatlakozás az európai területi fejlesztési korridorokhoz és pólusokhoz,
- A városi települések kiegyensúlyozott fejlesztése,

⁴² Raumkonzept Schweiz, Überarbeitete Fassung 2012, Herausgeber: Eidgenössisches Departement für Umwelt, Verkehr, Energie und Kommunikation UVEK, Bundeshaus Nord, Kochergasse 10, 3003 Bern, www.raumkonzept-schweiz.ch, Letöltve: 2013. március 5.

⁴³ Benedek József (2006): Területfejlesztés És Regionális Fejlődés, Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár, pp. 127.

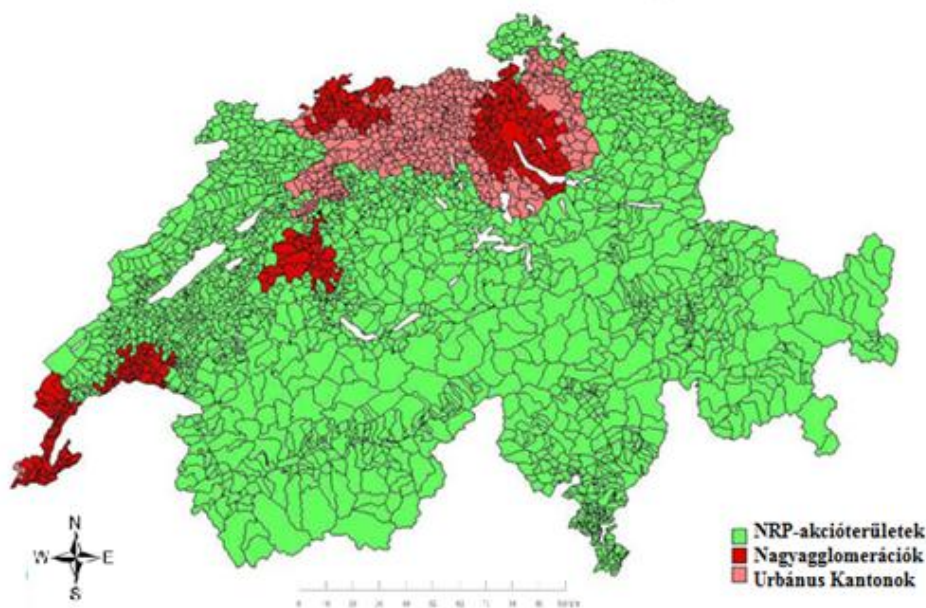
- Megfelelő város-vidék közötti szolidaritási kapcsolat kialakítása,
- Interregionális hálózati kapcsolatok fejlesztése és megerősítése,
- Természeti és kulturális örökség értékesítése,
- Vidéki térség fejlesztése, versenyképességük növelése.⁴⁴

2.6. A romániai PND és a svájci NRP összehasonlítása, területfejlesztési prioritások

Plan de Dezvoltare Națională vs. Neue Regionalpolitik

Svájci Új Regionálispolitikája 2008-2015-ös tervezési időszakra szól, ehhez hasonló időintervallumban fut a romániai Nemzeti Fejlesztési Terv is, melynek programidőszaka 2007-2013. A svájci szövetségi kormány regionális politikája a vidéki térségek, az alpesi és határmenti területek fejlesztési programáról szól.

3. ábra: Az NRP által érintett területek Svájcban

Forrás: <http://www.regiosuisse.ch/regionalpolitik/raeumlicher-wirkungsbereich>, saját készítés

A következő célok és stratégiákon alapszik: vállalkozói kedv és innovációs hajlam növelése, versenyképesség javítása, munkahelyteremtés és regionális diszparitások enyhítése/megszüntetése. Legfontosabb jellemzői: a globális gazdasághoz való alkalmazkodás, az exportképesség növelése, magas hozzáadott értékű, export-orientált fejlesztés és a piac szabályozása. Ezekben a fejlesztési folyamatokban a földrajzi és funkcionális központok vezetői szerepet töltenek be.

⁴⁴ Conceptul strategic de dezvoltare teritorială România 2030, Direcția Generală Strategii și Politici pentru Coeziune Teritorială și INSD-Urbanoiect, Bukarest, 2008
http://www.mdrl.ro/_documente/publicatii/2008/Brosura%20Conc_strat_dezv_teritoriala.pdf, Letöltve: 2013. március 4.

A NRP központi koncepciója a régió exportjának növelése, mégpedig a gazdasági aktivitás, a magas hozzáadott értékű termék előállításával. Továbbá törekszik csökkenteni az innováció és a vállalkozói kedv közötti akadályokat, fenntartva a kettő közötti aktív kapcsolatot. Az NRP finanszírozási alapját 800 millió euró képezi, ehhez hozzájön még egy 26 milliós vissza nem térítendő alap és egy 32 milliós alap kölcsönök fedezésére.

A svájci NRP három pillérre épül:

1. A gazdasági fejlesztés a kezdeményezések, projektek direkt támogatásával valósul meg.
2. A második pillér horizontális együttműködésen alapul, így a regionális fejlesztési ügynökségek szövetkeznek a vidéki térségek, innováció, oktatás, mezőgazdaság, környezetvédelem, energiaellátás, turizmus és KKV-k szereplőivel.
3. Harmadik pillér átfogja az első kettőt: szakértők bevonását eszközli az első két pillér implementálása érdekében.⁴⁵

Hazánk fejlesztési stratégiái a 2007-2013-as időszakban a gazdasági versenyképesség növelésére és a tudásalapú gazdasági fejlesztésre alapul. A fejlesztési terv elsősorban mégis az európai gazdasági térhez való konvergenciát követi, a gazdasági elmaradottság csökkentését, a fenntartható gazdasági növekedést és a lakosság életkörülményeinek javítását tűzte ki célul. Fontossá válik a KKV-k támogatása, az IT és az energetikai szektor fejlesztése.

Fő cél a romániai vállalkozások termelésének növelése, annak érdekében, hogy 2015-re a román gazdasági termelékenység elérje a közösségi átlag felét. A kijelölt fejlesztési tengelyek elsősorban az alaphiányosságok felszámolására fektetik a hangsúlyt: szállítási infrastruktúra fejlesztése és modernizálása, környezetvédelem, szociális ellátás fejlesztése, a mezőgazdaság termelékenységének növelése, régiók közti eltérések csökkentése.⁴⁶

A két ország gazdasági helyzete a programok indulásakor nem azonos szintvonalú, míg a svájci koncepció az intenzív **export produkciót** támogatja és gazdasági **versenyképességi** helyzetét megtartani kívánja addig az összehasonlításban szereplő kelet-európai jellemzőkkel bíró Románia a közösséghez való **felzárkózással**, kapcsolatainak elmélyítésével elfoglalt.

Annak ellenére, hogy a versenyképesség és a tudásalapú gazdaság mindkét ország számára szóban forgó cél, a két ország nem azonos gazdasági környezethez kapcsolja a maga versenyképességét. Svájc NRP-je a deprivált térségekbe helyezi a program akcióterét, a román PND az ország teljes területére kiterjed. Románia fejlődésére ráhúzható a szigma-konvergencia elve, miszerint a reálgazdasági felzárkózásának gyorsulása figyelhető meg. Viszont az országon belül a

⁴⁵ „Die Regionalpolitik des Bundes” alapján, Impressum: Staatssekretariat für Wirtschaft SECO, Bern, 2008
<http://www.seco.admin.ch/themen/00476/00496/00498/index.html>, Letöltve: 2013 március 5.

⁴⁶ Guvernul României: Planul Național de Dezvoltare 2007-2013, București, 2005.
http://www.fonduri-structurale.ro/Document_Files/docutile/00000047/r5dco_PND_2007_2013.pdf, Letöltve: 2013. március 6.

régiók a kezdeti fejlettségi szintjének eltéréseihez képest a jelenlegiek nagyobbak (*béta-konvergencia*)⁴⁷, így a fejlesztések ezen célja nem hogy enyhülést, inkább fokozódást okozott: **leszakadás és elrugaszkodás**. Az alpesi országot nehezen lehet az EU-val összehasonlítani, mivel a regionális felosztása eltérő méreteken és számában.⁴⁸ Viszont az ország belső régiói közti eltéréseket tekintve csökkenések észlelhetők: a gazdasági fejlettség és az életkörülmények terén, miközben a harmonikus együtt élés erősödött.⁴⁹

2.7. Svájci vidékfejlesztés

A korábbi évtizedekben a mai struktúráját elérő vidékfejlesztést, ha keresztmetszet- szerűen vizsgálánk Svájcban a 4. ábra szerinti szerkezetet kapnánk eredményül. A területrendezés alapjait 1996-ban tárgyalták a vidéki térség kontextusában. 2005-ben volt a területfejlesztési jelentésben tárgyalva, amit 2006-ban fogadtak be törvényes keretbe. A regionális politika korábban, már az 1974-es évtől egész Svájcra kiterjedő programot működtetett, ami a **hegyvidéki területek** befektetés támogatásáról szóló törvényben jelent meg. Közben a regionális politikában irányváltás következett be, ami a befektetési támogatásokról szóló törvény felülvizsgálatát okozta. 1996-ban megjelent a fentiekben már tárgyalt RegioPlus program, ami az első finanszírozási intézkedést jelentette a vidékfejlesztés számára. 1998-ban a hangsúly az infrastruktúra és fejlesztési projektekre irányult. Fokozatosan végrehajtás szerepét a kantonok vállalták fel, miközben az ország területének 80%-a tartozott a fejlesztések alá. Jelenleg ez a program a NRP-n belül szerveződik 2005 óta, fő tengelye a nemzeti reform program, aminek partnerei a szövetségi kantonok.⁵⁰

4. ábra: Integrált vidékfejlesztés Svájcban, saját készítés

⁴⁷Nemes Nagy József (2007): Kvantitatív társadalmi térelemzési eszközök a mai regionális tudományban.

Tér és Társadalom 21. évf. 2007/1. 1-19. p.

⁴⁸ Christian Leßmann (2005): Regionale Disparitäten in Deutschland und ausgesuchten OECD-Staaten im Vergleich, http://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/ifoContent/Deleted/ZS-IFODR-container/IFO_DRESDEN_BERICHTET_2005/ifodb_2005_3_25-33.pdf, Letöltve: 2013 március 6.

⁴⁹ Regionale Disparitäten in der Schweiz, Die vom Bundesamt für Statistik (BFS), Neuchâtel, 2012, <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/news/publikationen.html?publicationID=4658>, Letöltve: 2013 március 6.

⁵⁰ROREP: Die ländlichen Räume der Schweiz, Schweizerische Studiengesellschaft für Raumordnung und Regionalpolitik, 2006, http://www.rorep.ch/pdf/ROREP_LandlicheRaume.pdf, Letöltve: 2013. április 12.

Ahogyan a 27-ek Európája, így az alpesi ország fő paradigmája is hasonló koncepciót fogalmaz meg a vidékfejlesztés terén. A hangsúly a fenntartható agrárpolitika, az élelmezés-biztonsági programon alapszik, amely egyben elősegíti a vidéki térségek vitalitását. Az országban a vidékfejlesztési intézkedések a gazdasági- és életfeltételek javítását teszik előtérbe, különösen a hegyvidéki területek problémájára fókuszálva.

Svájcban a gazdaságok száma 1990 és 2003 között erőteljesen csökkent 65 866-ról 26 949-re, a hegyvidéki területeken 40%-al, 27 344-ről 11 233-ra. Ez a visszaesés évi 2,2%-os értéket jelentett, főképp amiatt, mert a hegyvidéki környezet társadalmi és gazdasági viszonyai úgymond kevésbé versenyképesek.⁵¹ 2013-ban a mezőgazdasági támogatások például 3 milliárd frankba kerülnek, amiből 20 %-ot kap a hegyvidéki gazdaságok támogatása, közvetlen kifizetés alapján.⁵² A mezőgazdaságot támogató eszközök a termelési költségek csökkentésére, a mezőgazdasági eszközök, berendezések fenntartására szólnak. Az intézkedések ezzel egy időben a környezetvédelmi és állatjóléti szempontokat kell figyelembe vegyék.

Legfontosabb eszköze a programnak a mezőgazdasági fejlesztésekre és beruházásokra kifizetett alapok, (versenyképesség növelés), amelyeket a kantonok biztosítanak kamatmentes hitel és beruházási támogatások formájában. A mezőgazdasági szereplők így olyan beruházási projekteket hajthatnak végre, amelyek nem okoznak számukra elviselhetetlen adósságokat. Hasonlóan az EU-val, itt is a beruházási támogatás a legfontosabb előmozdítója a vidéki területek fejlesztésének.

A vidéki területek fenntartható fejlesztésére a következő eljárásokat alkalmazzák: talajjavítás, mezőgazdasági épületek építése és argóturizmus fejlesztése, kulturális táj megőrzése és kulturális létesítmények restaurálása, működési támogatások, átképzések, közösségi kezdeményezések támogatása, pénzügyi kiegyenlítések, stb. Fontos a víz- az örökség- és a tájvédelem, a közutak, vasutak fenntartása.⁵³

A projektek kezdeményezői „**bottom-up**” elv szerint jelentkeznek, főképp az eladásösztönzést, a tiszta svájci génállományt hordozó állat és növény fajták megőrzését támogatják. Különösen nagy hangsúlyt fektetnek úgynevezett **demonstrációs projektek** létrehozására, ami a vidéki térségekben új módszerekkel létesít olyan működő gazdaságokat, amelyek a regionális potenciált használják ki. Ezen minta projektek esetében az optimális hatást

⁵¹ Oehrli Fritz Abraham: Konzept für nachhaltige Landwirtschaft und ländliche Entwicklung, Die Bundesversammlung - Das Schweizer Parlament, http://www.parlament.ch/d/suche/seiten/geschaefte.aspx?gesch_id=20053852, Letöltve: 2013. április 12.

⁵² Oehrli Fritz Abraham: Konzept für nachhaltige Landwirtschaft und ländliche Entwicklung, posztulátum

⁵³ <http://www.blw.admin.ch/themen/00233/index.html?lang=de>, Letöltve: 2013. április 12.

úgy érik el, hogy az adott vidék helyi szereplői közt együttműködést serkentenek, az innovatív és kreatív technológia terjedése érdekében, „szinergiák a vidéki területeken” mottóval.⁵⁴

Svájc összesen négy szövetségi ügynökséget tart fenn ezen fejlesztések működtetése érdekében: a Szövetségi Mezőgazdasági Hivatal (Bundesamtes für Landwirtschaft), a Szövetségi Környezetvédelmi Hivatal (Bundesamtes für Umwelt), a Gazdasági Minisztérium Államtitkársága (Staatssekretariats für Wirtschaft) és természetesen a Szövetségi Területfejlesztési Hivatal (Bundesamtes für Raumentwicklung).

A svájci ágazati politikák összehangolása a vidékfejlesztés céljából arra bírta a szövetséget, hogy funkcionális terekben gondolkodjon. Ezért nagymértékben a mezőgazdasági és a regionális politika együttműködése, eszközei valósítják meg a fentieket, adott területeken, helyi viszonyrendszerben.

2.8. Románia vidékfejlesztése

A romániai vidékfejlesztés előírja a területi diszparitások csökkentését és a falvak fejlesztési stratégiájának a kidolgozását is. A Zöld Charta (Charta Verde, 1998) a községek statisztikai adatok elemzése alapján a fejlődéshez szükséges faktorok jelenléte, vagy hiánya szerint elemezte. Ezen elemzés során a fejlődést gátló tényezők, diszfunkciók a vidéki vállalatok tőkefelhalmozás alacsony szintje jelenik meg⁵⁵ sok más között, ami hatással van az agrárgazdaságok technikai felszereltségére, ez pedig a termelékenység alacsony színvonalát idézi elő. További problémát jelentet az utóbbi évtizedekben a mezőgazdasági területek feldaraboltsága, a perspektíva hiányos szövetkezetek elhanyagolása. Így alakult ki a transzformációs válság idején az önellátásra berendezkedő gazdaságok, amik a növény – és állati eredetű termékek alacsony produktivitását eredményezték. 2011-es statisztikai adatokat tekintve (INS) az aktív lakosság 28%-a a mezőgazdaságban dolgozik, miközben a GDP 7%-át termelik. Az elmúlt évek trendje mégis azt mutatja, hogy csökken a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma (2003-ban 35,6%), de ezzel együtt a GDP-ben kitett nagyságai is (2003-ban még 11,7%-át tette ki).⁵⁶ A romániai vidéki térségek szenvednek az infrastrukturális hiányosságoktól: a közműellátás, bár nagyerőssel fejlesztés alatt áll, elmaradott, ahogyan a közlekedési szállítási hálózat is. A romániai vidékfejlesztés egyik alapproblémája a vidék piacgazdasági beágyazódottságának alacsony foka.⁵⁷

⁵⁴ Dr. Christof Abegg, Mark Sturzenegger : Externe Evaluation Modellvorhaben „Synergien im ländlichen Raum“: Bundesnetzwerk Ländlicher Raum
Schlussbericht, 22. März 2012 Zürich / Genf, pp. 9-41.

⁵⁵ Benedek József (2003): Amenajarea teritoriului și dezvoltarea regională. Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár

⁵⁶ Románia Statisztikai Évkönyve, 2004.

⁵⁷ Vincze Mária (2005): Románia vidékpolitikája felül- és alulnézetből, Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs

Az EU-hoz való csatlakozás új dimenzióba helyezte a hazai vidékfejlesztési lehetőségeket. Románia már az **előcsatlakozási szerződés** alapján részesül PHARE, ISPA és SAPARD programok támogatásaiból. Főként a SAPARD program (*Special Program of Pre-Accession for Agriculture and Rural Development*) bizonyult a 2000-2006-os periodusban sikeresnek, ami 500 millió €-s alapot biztosított.

Az EU-hoz való csatlakozás a vidéki térségek felgyorsult fejlesztését eredményezték, a 2007-2013-as évben 8 Mrd. €-ban részesült a hazai mezőgazdasági és vidékfejlesztés (*FEADR-program*).⁵⁸ Ezek a programok a mezőgazdasági termelés modernizálására, az agrár-élelmiszerek fejlesztésére, helyi infrastruktúrák és hálózatok modernizálására használódnak fel. Összefoglalva megállapítható, hogy a hazai vidékfejlesztési folyamatok teljes mértékben a közösségi normatívák és finanszírozási lehetőségektől függő és azt követővé vált. Legtöbb projekt esetében a helyi szereplők 80%-os EU-s hozzájárulással tudták kivitelezni a tervezett fejlesztéseket.

3. Svájci Hozzájárulási Alap Romániában

Az 1992-2006-os időszakban, az együttműködési program keretén belül, a kelet-európai országok részére, ezen belül Románia számára is, egy 185 milliós CHF keret állt rendelkezésükre. A 2007-es év volt ezen program utolsó éve, amikor is a korábbi években elkezdett és még le nem járt projektek befejezése volt a cél, erre egy 6,4 milliós CHF utókeret volt kirendelve.⁵⁹ 2007. január elsejétől országunk az Európai Unióhoz csatlakozott, így a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok a román-svájci értelemben is az EU jog-kerete alapján működhetnek tovább. Három kardinális megállapodás született időközben az EU és Svájc között, időrendi sorrendben a következők:

- Szabadkereskedelmi megállapodás a Svájci Államszövetség és az Európai Unió között, melyet még 1972-ben írtak alá,⁶⁰
- Az első kétoldalú megállapodás (*Bilateral I.*), amit 1990-ben hoztak létre a személyek szabad mozgásáról, a légi⁶¹- és szárazföldi közlekedésről⁶², mezőgazdaságról, a

⁵⁸ Dumitru Mihail: Dezvoltarea rurală în România, Bruxelles, 2003 szeptember 16., http://www.orthodoxero.eu/media/Documents/Dezvoltarea%20Rurala%20in%20Romania.pdf?wb_9661_session_id=5e6953afb54981f86fe93f3e2be38181, Letöltve: 2013 április 12.

⁵⁹ Ambasada României În Confederația Elvețiană, Relații Bilaterale, Relații Economice, [Http://berna.mae.ro/node/168](http://berna.mae.ro/node/168), Letöltve: 2013 Március 2.

⁶⁰ Abkommen Zwischen Der Schweizerischen Eidgenossenschaft Einerseits Und Der Europäischen Gemeinschaft Und Ihren Mitgliedstaaten Andererseits Über Die Freizügigkeit, [Http://www.admin.ch/Ch/D/Sr/I1/0.142.112.681.De.Pdf](http://www.admin.ch/Ch/D/Sr/I1/0.142.112.681.De.Pdf), Letöltve: 2013 Március 2.

⁶¹ Abkommen Zwischen Der Schweizerischen Eidgenossenschaft Und Der Europäischen Gemeinschaft Über Den Luftverkehr, [Http://Www.Admin.Ch/Ch/D/Sr/I7/0.748.127.192.68.De.Pdf](http://Www.Admin.Ch/Ch/D/Sr/I7/0.748.127.192.68.De.Pdf), Letöltve: 2013 Március 2.

kapcsolatokat akadályozó műszaki elemek felszámolásáról⁶³, a nyílt közbeszerzési eljárásokról⁶⁴ és végül a kutatás-fejlesztésekről szól⁶⁵,

- A Második kétoldalú megállapodás Svájc és az EU között (Bilateral 2) 2004-ben jött létre, érintve a következő doméniumokat: feldolgozott mezőgazdasági termékek, környezetvédelem kérdése, integrált statisztikák gyűjtése, fiskális kérdések (kamatok adóztatása).

A Svájci Államszövetség által biztosított hozzájárulási alap kiterjesztéséről a kelet-európai országokra 2006. november 26.-án döntöttek a svájciak a közvetlen demokrácia⁶⁶ által biztosított szavazás szerint.⁶⁷ A Svájci Államszövetség kormánya 2008. június 25.-én Brüsszelben hozott létre egy határozatot a hozzájárulási alap kiterjesztését illetően Svájc és az EU között, amiben szerepel már Románia és Bulgária támogatása is. A két országnak előírányzott pénzüsszeg 257 millió CHF, amiből 181 millió (70%) jut Romániának.⁶⁸

A Svájc és Románia közötti **együttműködési program**, melyet 2010 szeptember 7.-én írták alá Bernben, a gazdasági- és társadalmi diszparitások csökkentését tűzte ki célul.⁶⁹ További fontos doméniumként megemlíthető a környezetvédelem kérdése, az infrastruktúra fejlesztése valamint a magánvállalkozók ösztönzése.

A román-svájci együttműködés eddigi eredményeit tekintve elmondható, hogy például az egészségügy sürgősségi szolgálatban, a roham mentőknek (*SMURD*) nyújtott támogatás után, erőteljesen csökkent a csecsemőhalandóság és további javulások érezhetőek a gyerekgyógyászat terén is.

⁶² Abkommen Zwischen Der Schweizerischen Eidgenossenschaft Und Der Europäischen Gemeinschaft Über Den Güter- Und Personenverkehr Auf Schiene Und Strasse, [Http://www.admin.ch/Ch/D/Sr/I7/0.740.72.De.Pdf](http://www.admin.ch/Ch/D/Sr/I7/0.740.72.De.Pdf), Letöltve: 2013. Március 2.

⁶³ Abkommen Zwischen Der Schweizerischen Eidgenossenschaft Und Der Europäischen Gemeinschaft Über Die Gegenseitige Anerkennung Von Konformitätsbewertungen, [Http://www.admin.ch/Ch/D/Sr/I9/0.946.526.81.De.Pdf](http://www.admin.ch/Ch/D/Sr/I9/0.946.526.81.De.Pdf), Letöltve: 2013 Március 2.

⁶⁴ Abkommen Über Bestimmte Aspekte Des Öffentlichen Beschaffungswesens, [Http://www.admin.ch/ch/d/sr/I1/0.172.052.68.de.pdf](http://www.admin.ch/ch/d/sr/I1/0.172.052.68.de.pdf), Letöltés: 2013. Március 2.

⁶⁵ Übereinkommen Über Wissenschaftlich-Technische Zusammenarbeit Zwischen Der Europäischen Gemeinschaft Und Der Europäischen Atomgemeinschaft Einerseits Und Der Schweizerischen Eidgenossenschaft Andererseits, [Http://Www.Admin.Ch/Ch/D/Ff/2004/275.Pdf](http://Www.Admin.Ch/Ch/D/Ff/2004/275.Pdf), Letöltve: 2013 Március 2.

⁶⁶ **direkt vagy közvetlen demokrácia:** fontosabb kérdésekben az állampolgárok közvetlen szavazással döntenek, így az állampolgárok akarata érvényesül mindig

⁶⁷ Volksabstimmung vom 26. November 2006 Erläuterungen des Bundesrates, Bundesgesetz Über Die Zusammenarbeit Mit Den Staaten Osteuropas, [Http://Www.Admin.Ch/Ch/D/Sr/C974_1.Html](http://Www.Admin.Ch/Ch/D/Sr/C974_1.Html), Letöltve: 2013 Március 2.

⁶⁸ Enlargement Contributions For Bulgaria And Romania - Political Declaration Of Intent Signed, [Http://Www.Erweiterungsbeitrag.Admin.Ch/En/Home/News/Press_Releases_And_Articles/Close_Up?Itemid=168145](http://Www.Erweiterungsbeitrag.Admin.Ch/En/Home/News/Press_Releases_And_Articles/Close_Up?Itemid=168145), Letöltve: 2013 Március 2.

⁶⁹ Ambasada României În Confederația Elvețiană, Relații Bilaterale, Relații Economice, [Http://Berna.Mae.Ro/Node/168](http://Berna.Mae.Ro/Node/168), Letöltve: 2013 Március 2.

A svájci tapasztalat és szakértelem az energiahatékonyság növelésében és a román exportbővítésben is jótékony szerepet játszik. A korrupció elleni küzdelem, a biztonsági kérdések, infrastruktúra és stabilitás, humán erőforrás fejlesztése, a közreműködés további fontos célkitűzések. Az eddigi hozzájárulási keret a következő területeken eredményezett előrelépést és javulást: korrupció elleni küzdelem, légi mentő szolgálat, környezetvédelem, fenntartható vidékfejlesztés, roma kisebbség életszínvonalának emelésére irányuló programok, fenntartható energiakezelés, közszállítás, KKV-k finanszírozása. A svájci-román együttműködési keret megállapodásban helyet kaptak a tudás és tapasztalat cserére irányuló programok is. A hozzájárulási keret megállapodásban szereplő programok Svájc és Románia, illetve Bulgária között 2019. december 7.-én záródnak le.⁷⁰

3.1. A svájci-román együttműködési program

Mindenek előtt tekintsük át azokat a kereteket amelyek a két ország között a gyakorlatban működnek, ezen területek közül pedig kiválasztásra kerül az a négy program ami az általam kiválasztott község, Lemhény (később részletesen) számára legmegfelelőbb lehetőséget hordoz a további fejlesztések tekintetében.

Az együttműködési keret-megállapodást megelőző egyeztetések ideje alatt összesen kilenc témára koncentráló területet neveztek meg, ezek öt doméniumba csoportosíthatóak:

1. Biztonság, stabilitás és a reformok támogatása
 - a. Biztonság (18 mil. CHF)
 - b. Reformok az egészségügyben (10 mil. CHF)
 - c. Reformok a civil társadalomban, a romák és más sérülékeny csoportok integrációja (27,8 mil. CHF)⁷¹
2. Környezet és infrastruktúra (52,5 mil. CHF)⁷²
 - a. Környezet állapotának javítása
3. Privát szféra
 - a. A vállalkozások és a KKV-k finanszírozási környezetének javítása (20 mil. CHF)
 - b. Az intézmények, pénzügyi és a pénzpiaci szektorok szabályozásának reformja (2,5 mil CHF)

⁷⁰ Schweizer Erweiterungsbetrag, Eidgenössisches Departement Für Auswärtige Angelegenheiten (EDA) Direktion Für Europäische Angelegenheiten (DEA),
[Http://Www.Europa.Admin.Ch/Themen/00499/00503/00562/Index.Html?Lang=De](http://www.Europa.Admin.Ch/Themen/00499/00503/00562/Index.Html?Lang=De), Letöltve: 2013 Március 2.

⁷¹ http://www.swiss-contribution.admin.ch/romania/en/Home/Thematic_Priorities/Security_Stability_and_Support_for_Reforms

⁷² http://www.swiss-contribution.admin.ch/romania/en/Home/Thematic_Priorities/Environment_and_Infrastructure

- c. A privát szféra és az KKV-k exportorientált termelésének támogatása (5,2 mil. CHF)⁷³
- 4. Humán és a társadalmi erőforrás fejlesztés (19,75 mil. CHF)⁷⁴
 - a. Szakképzés, oktatás és kutatások ösztönzése
- 5. Speciális allokációk (8 mil. CHF)⁷⁵
 - a. Partnerkapcsolatok élénkítése és szakértők támogatása

4. Alternatív fejlesztések: fordulópont vagy kiindulópont Lemhény számára?

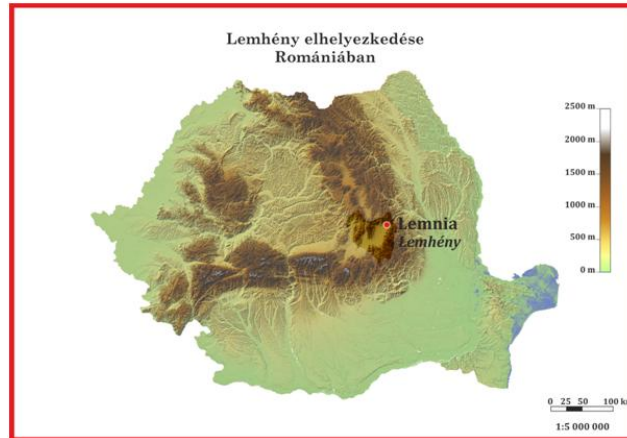
Az áttekintőt olvasva egyértelmű, hogy az alpesi ország részére problémát jelent az elnéptelenedés, a rentábilisságát elvesztő gazdaságok elhagyása. Első látásra hasonló a hazai faluk elnéptelenedési helyzete, de mélyebb elemzés során kiderül, hogy mégsem. Felszínes összehasonlításnak minősülne, ha azonos problémákról beszélünk a fentiekben különböző megközelítésekből vizsgált két ország esetében. A két országban tapasztalható eltérések nagysága a sorok között nem hatol át az olvasó számára olyan hathatósan, mindazt mégis tapasztalni lehet a valóságban. Ezen nagy különbségek felismerése közben fogalmazódott meg bennem az a gondolat, ami erre az összehasonlító munkára vezetett.

- „Svájcban teljesen más” – mondják sokan Lemhényben. Épp ennek a gondolatnak a mélypozitív hangzása teszi fontossá, hogy lehetséges utakat keressünk a tapasztalatainkon keresztül arra, hogy „áttelepítsük” ezt a másságot valahogy hazánkba is. Annak ellenére, hogy az európai közösségen kívül maradó ország, nyitottsága a határon túlmutató kapcsolatokra lehetőségeket rejt számunkra. Ez a nyitottság belső hajtóerő sok svájci emberben. Az alpesi országból származó tapasztalatok, ismeretek és újítások Románia irányába való haladása termékeny eredményt hoz. A „*best practise*”, a „*know how*” „*Wissenstransfer*” vagy nevezzük bárhogyan is a metódusokat, ezen eljárások mentén alternatív fejlesztési utat tud kialakítani a hazai társadalom. A Svájci Hozzájárulási Alap segítségével korábbi évek azt bizonyítják, hogy sikeres fejlesztési projekteket bonyolított le Románia. Ezen lehetőségek ismeretén felbátorodva kövessük végig, hogy hogyan tudna egy adott romániai község a svájci-román együttműködési program kedvezményezettje lenni. Meg kell találni, hogy melyek azok a programok, amelyek a község jelenlegi fejlesztési lépéseit elősegítenék vagy melyek azok a projektek, amelyek a helyi problémák leküzdésében haladást biztosítanak.

⁷³ http://www.swiss-contribution.admin.ch/romania/en/Home/Thematic_Priorities/Promotion_of_the_Private_Sector

⁷⁴ http://www.swiss-contribution.admin.ch/romania/en/Home/Thematic_Priorities/Human_and_Social_Development

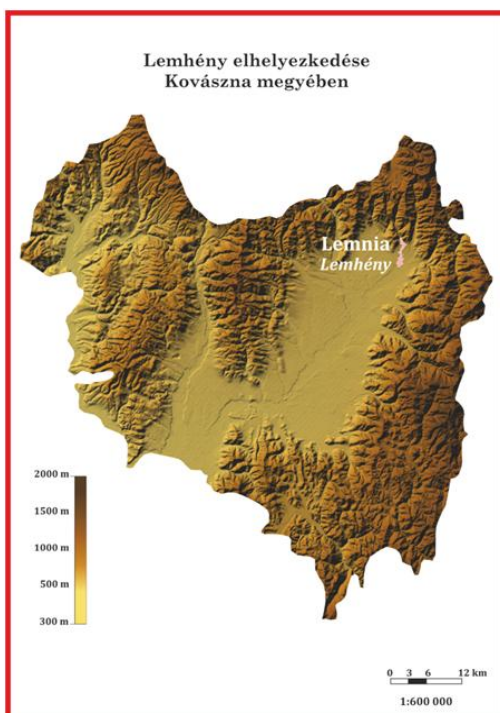
⁷⁵ http://www.swiss-contribution.ro/swiss/afisarePagina.html?method=afisarePagina&tip=50&categorybunuri=fonduri_tematica_prez_ro&pagina=Fonduri&locale=ro&menu=Fonduri_ro

5. ábra: Lemhény elhelyezkedése Romániában

Továbbiakban részletesen ismerjük meg, hogy milyen helyi aktuális problémákkal küzd Lemhény község Romániában (lásd 5. ábra), ezekre milyen eddigi válaszok, vagy legalább felismerések születtek. Melyek a község perspektívái, hogyan vélekednek a lakosok, a civil szervezetek vezetői, a helyi vállalkozók és a közigazgatás vezetői. Felvetődött az általam megfogalmazott ötlet, hogy pályázzon a község a svájci-román együttműködés továbbiakban részletesen felsorolt programjaira, valamint továbblépve ezen, tegyen kísérletet egy partnerségi kapcsolat kialakítására, vagyis **foglaljon hivatalos keretbe egy együttműködést.**

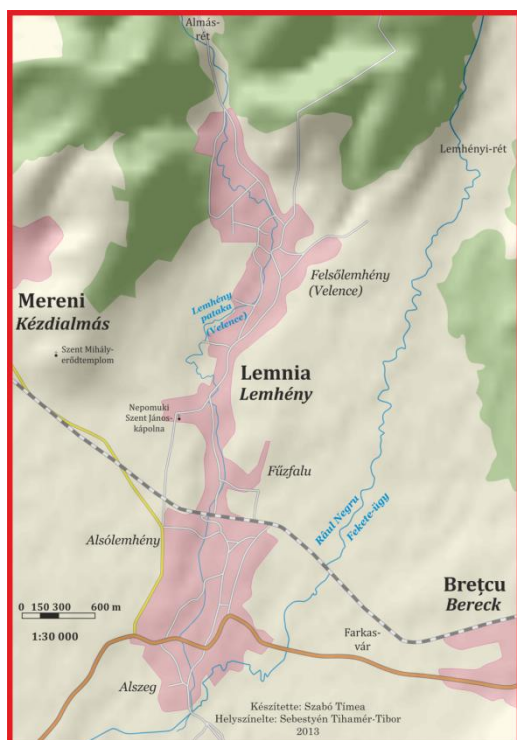
4.1.Lemhény község rövid bemutatása

6. ábra: Kovászna megye térképe,
Forrás: ArGIS

A község Kovászna megye észak-keleti sarkában található (lásd 6. ábra), az Országos Statisztikai Hivatal adata szerint 9 505 hektár terület tartozik a községhez, valamint a 2011-es népszámlálási adatok 1924 lakost vettek nyilvántartásba. A község két falu részre oszlik (lásd: 7. ábra): Felső- és Alsó-Lemhényre, ami a Velence (vagy Lemhény) -pataka völgyében közel 9 km hosszan terjeszkedik ki észak-dél irányba. Az etnikai összetételt tekintve meg kell említeni, hogy a községben él egy 110-115 főt számláló roma közösség, bár ezek a hivatalos statisztikában nem jelennek meg, mivel népszámláláskor sokan magyarnak vallották magukat.

A község lakossága fokozatosan csökken a

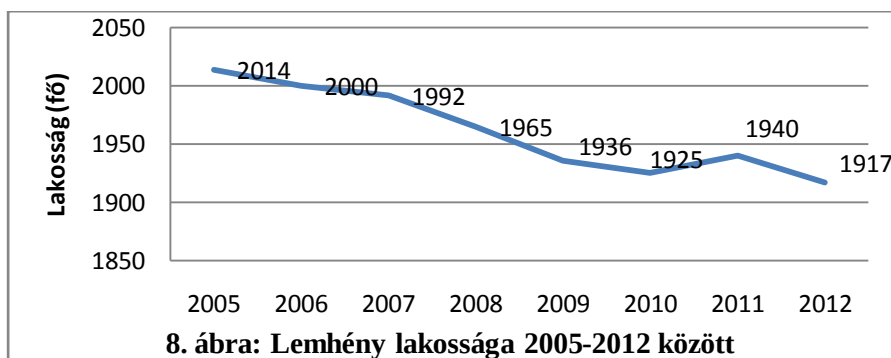

7. ábra: Lemhény község

rendszerváltás után, de mivel 2004-ben az addig 4 faluból álló község kettévált, így az ábrázolásra került népességi adatok a 2005-ös évtől jeleníthetők meg a mai községre vonatkozóan (8. ábra): 2000-ben 2185 lakosa volt, 2007-ben már csak 1992 fő, valamint 2012-ben 1917.⁷⁶

A 2007-es adatok szerint az **aktív lakosság** a község 28%-át teszi ki, ebből 17,7 % a mezőgazdaságban foglalkoztatott, a feldolgozó- és élelmiszeriparban 47,7 %-a dolgozik, míg 10%-a kereskedelemben és 13% -a közalkalmazottként van foglalkoztatva. Ha a szektorok szerinti eloszlást tekintjük, akkor 18%-primér, 52%- ipar és 30 %-uk a terciér szektorban dolgozik. Megfigyelt jelenség a községben, hogy sok családban a nők a környező települések (Bereck, Esztelnek, Kézdivásárhely) készruháiraiban, míg a férfiak a mezőgazdaságban

dolgoznak. A 2010-es Országos Mezőgazdasági Összeíráskor Lemhényben 999 gazdát regisztráltak, aki mezőgazdasággal foglalkozott.

8. ábra: Lemhény lakossága 2005-2012 között

Forrás: INS, saját készítés

A községhez tartozó mezőgazdasági területek 4040 ha, ennek nagyobb része legelő mivel hegylábi térségben fekszik (lásd 2. táblázat). Bár a hivatalos statisztikák nem mutatják ezt ki, de jóval nagyobb része az itt lakóknak egyetlen jövedelem forrása a mezőgazdaság. Amíg a 1990-es években erőteljes mezőgazdasági befektetések (traktorok és gépsor vásárlások) mentek végbe a faluba, az utóbbi tíz évben ez stagnálást mutat. Ez a jelenség a magángazdaságok megjelenését mutatja, miután a termelői szövetkezetek felbomlottak. Amíg a rendszerváltást követő időszakban monokultúráként a krumpli termelés folyt, valamint kisebb mennyiségben búza, az utóbbi

⁷⁶Strategia de Dezvoltare a comunei Lemnia 2008-2020, MANCOM Centru S.R.L. Alba Iulia, 2009

évtizedekben (a későbbiekben bővebben tárgyalva lesz) diverzifikációs folyamatok indultak be a kultúrák termesztése esetében.

2. táblázat: Lemhény területének felosztása hektárban

	2011
Össz terület	10 274
Mezőgazdasági	4040
Szántó	1446
Legelő	2105
Kaszáló	473
Gyümölcsös	16
Nem mezőgazdasági terület	6234
Erdő	5885
Víz és folyók	61
Beépített terület	163
Kommunikáció és vasúti hálózat	125

Forrás: INS, saját készítés

Lemhény a **vállalkozások** tekintetében alacsonyan fejlett. Az egyetlen nagyobb vállalkozás a községben mégis a falu multiplikátor hatású szereplője, ugyanis itt működik a megye egyetlen euro-kompatibilis, engedélyezett vágóhídja, ahol juh-, sertés- és szarvasmarhavágást végeznek: nagytételben csak vágást, viszont a hús nagy részét késztermékként állítja elő. Az idei évben 192 alkalmazottja volt a vállalkozásnak, ezen munkások nagy része a községből járnak be dolgozni. A második jelentősebb vállalkozás kül- és belföldi teherszállítással foglalkozik, amelynek 15 alkalmazottja van. Ezenkívül fafeldolgozó- és fűrésztelep működik a községben, valamint több engedélyezett magán személy dolgozik különböző mesterségekben (asztalos, autószerelő, fodrász, stb.) A helyi turisztikai és vendéglátói kezdeményezések nem épültek ki, annak ellenére, hogy természeti –és épített örökséggel is rendelkezik a község, csupán egy panzió nyílt 2003-ban Alsó-Lemhényben, viszont látogatottsága a promoválás hiánya miatt elenyésző.

Egészségügyi szempontból két orvos két rendelővel és egy gyógyszerházzal rendelkezik a község, viszont megemlítsre érdemes a községben található, megyében egyetlen és országos viszonylatban is ritka gerontológiai és rehabilitációs központ, amit 2007-ben avatták fel, valamint a mellette létrehozott gyógyszerészeti múzeum. Továbbá átlagosan 60 beteget és gondozottat lát el a községben működő Caritas szolgálat.

A község hagyományai igen gazdag múltra tekintenek vissza. Épített öröksége két várromból áll, amik a község feletti erdőkben található, bő legenda és mondavilággal, valamint egy 1510-ben épített Szent Mihály erődtemplommal, egy 1764-ben épített Nepomuki Szent János kápolnával, valamint szabadságharcok emlékére emelt turul madaras emlékművel, Szent István

szoborral, a falu bejáratánál emelt székelly kapuval és több más millennium évében emelt kopjafával stb.

4.2. A község természeti adottságai

A faluban végzett interjú készítés során a község adottságait kérdezve mindenki első gondolata a **mezőgazdasági földterületekre** irányult. A 2000-es évektől kezdve az EU-s csatlakozás utáni egy-két évig egyre több mezőgazdasági földterület volt paragon. Viszont a csatlakozás utáni időszakban az élelmiszer árak növekedésével, a külföldi befektetők a földterületek iránti érdeklődésével és a mezőgazdaság retechnológizálásával egyre több mezőgazdasági terület válik újra aktívvá. 7-8 évvel ezelőtt az első osztályú szántó területeket is sok helyen megműveletlenül hagyták, a bérbe vett földeket tulajdonosaiknak adták vissza. 2007-2008-ban a község területén szinte ingyenesen bérbe lehetett venni a szántókat, kaszálókról nem is beszélve, a tulajdonosok ugyanis örültek annak, hogy művelés, gondozás alatt tartja valaki a területet. Viszont ez az állapot nem tartott sokáig. 2007 után a terület alapú támogatások fellendítették a mezőgazdaság utáni érdeklődéseket. A megművelésből kivont területekre pedig csak akkor kap támogatást a földtulajdonos, ha az karbantartott, gondozott és megművelt. 2009-től fokozatosan értékelődtek fel főképp a szántók, majd később a másod- és harmadosztályú mezőgazdasági területek is. Jelenleg az első osztályú szántóföld ára 10 000 lej/ha körül mozog, amit befolyásol a megközelítés, a településtől és főutaktól való távolság, stb.

Ezenkívül vannak a község területén olyan vizes, mocsaras területek, amelyeken a talajvíz egész évben túl magas ahhoz, hogy a termesztett kultúrnövények megteremjenek. A község területén a magas talaj vizű inaktív területeket energiafűz telepítésével vonják be újra a mezőgazdasági forgalomba. Az **energiafűz** (*Salix viminalis*) pontosan a vizes területeket kedveli, a beültetés után az első betakarítás három évvel ajánlott, majd minden második évben megismételhető akár 30 éven keresztül. A növényt a biomassza kategóriába sorolják, fűtésre alkalmas a magas szalicil alkohol tartalma miatt és mint megújuló energia növénynek igen nagy jövőt jósolnak a szakemberek.

A község **erdős területére** sok lakos szomorúan gondol. Egyetlen község a környező települések közül Lemhény, amelyben nem tudott kialakulni a közbirtokosság, amit a rendszerváltás után rendre kialakítottak a megyék minden községében. Ennek ellenére a fakitermelés a magán erdőkből szervezeten és törvényes keretek között folyamatos. A község nem hangos az erdőkitermeléssel való visszaélésektől.

A községtől északra, a Veres-víz fele vezető úttól nem távol, pár tíz éve közismert fürdő volt, amelyet a helyiek látogattak, ami mára sajnos egy magán területen belülré került. Ezen a területen több száz hektáros vadaskert épült ki, amelyben főképp vaddisznókat és más erdei vadállatokat

nevelnek teljesen természetes, de felügyelt körülmények között. Ettől nem távol a lemhényi erdők fölött kiterjedt **hegyi legelők** találhatók, ahol a község növendék szarvasmarhái nyaranként tartózkodnak. Ugyanilyen viszonyok között a Kishavas hegyi legelőjén a község juhtenyésztői legeltetik szezonálisan, nemcsak saját, hanem a más juhos gazdák állatait is.

Az erdő igen gazdag erdei gyümölcsökben (áfonya, málna, eper) és olykor ritkaság számba menő gombafajtákkal. Bár voltak szervezett gyűjtési akciók és begyűjtő állomásra is lenne szükség, jelenleg a község roma családjai foglalkoznak gyűjtéssel és alkalmi jövedelmet szereznek eladásukból. Mindez annak ellenére történik, hogy egyre keresettebb nem csak hazánkban, hanem kialakultak külföldi begyűjtési hálózatok is. A begyűjtés, feldolgozás és értékesítés vertikális kiépítése továbbra is befektetésfüggő. Addig is ez az erőforrás még kiaknázatlanul továbbra is rendelkezésre áll.

A község területén, a hivatalos statisztika alapján 16 hektáros **gyümölcsös** van, ez ma már teljes mértékben magán tulajdonban van, épp emiatt felaprózott és szerteágazó a hasznosításuk. Főképp almafákkal és kis részben szilvafákkal betelepített terület terméke elsődleges téli raktározásra kerül, valamint gyümölcspárlatok készülnek a még működő helyi pálinkafőzdében.

Lemhény község hegylábi elhelyezkedése egyértelműsíti, hogy gazdag vízhálózattal is rendelkezik egyben, ezek a Fekete-ügy és a mellékpatakja Velence vagy Lemhény patakja. Mivel ezek a patakok első alkalommal érintkeznek településsel, még tiszta és szennyezésektől mentes vízfolyásokról beszélhetünk. Ezen lehetőségeket meglátva két-három Felső-lemhényi lakos épített ki kisebb vízduzzasztót, és létesített ezek mögött **halastavakat**. A lemhényi réten, közel az erdőhöz így alakult ki egy pisztráng-halastó, valamint lennebb a Malom-árok nevezetű patak által táplált halastó rendszerben egy főképp ponty állományt tenyésztő halgazdaság. E két nagyobb mellett, persze sok kisebb magántavat is találunk még.

Ezen kívül nem csak hagyományos primer szektorhoz kapcsolódó erőforrás kiaknázásra voltak kísérletek. A falutól távolabb, az 1300 méter tengerszint feletti magasságban lévő Gyepár hegy tetejére szélerőművet tervezett egy vállalkozás, ami kivitelezési fázisba még nem jutott, ezenkívül, szintén a Feketeügy völgyében szabadidős központot tervezett egy magán befektető, egy 60 személy szállását biztosító panzióval, stb.

4.3. Lemhényben végzett felmérések

Lemhény község 2008-2020-ra elkészített fejlesztési stratégiája egy helyi felmérés alapján készült, amit a Mancom Centru Kft. gyulafehérvári cég készített el. Ennek alapján a helyi lakosságon egy 30 kérdőívből álló **felmérést** végeztünk, a következő eredményeket kapva: a

lakosság nyitott és közreműködne a falufejlesztésre irányuló projektekben, a lakosság érdekeltséget nyilvánít az új munkahelyeket teremtő befektetések iránt főképp a mezőgazdasági farmok kialakításában ismert fel potenciált. Legnagyobb lehetőséget a falu turizmusban vélik, továbbá a fafeldolgozásban, ezt követi az öko-mezőgazdaság és a hagyományos mezőgazdaság majd az ipari növények termesztése. Nagyon fontosnak tartják ezenkívül egy mezőgazdasági terményeket feldolgozó központ létrehozását.

A felmérést tovább folytattam és összesen **16 interjút** készítettem a községben. Az interjú alanyok első köre három megközelítésből lettek kiválasztva. Első körben **a község vezetőivel**: a polgármesterrel, a szociális referenssel valamint a mezőgazdasági iroda vezetőjével készítettem interjút, ezt követően a községben található Lemhényi Gazdakör Egyesület vezetőjével, a Kézdiszéki Ifjúsági Szervezet (KISZ) elnökével, valamint a Szarvasmarhatartó Gazdák Egyesületének tagjával találkoztam (összesen 6 személy). Itt meg kell jegyezzem, hogy a KISZ 16 fiatal tagjával külön felmérést készítettem arra keresve a választ, hogy milyen gondokkal küszködik a szervezet, milyen problémákkal szembesülnek a fiatalok és végül, hogy milyen megoldásra várnak.

A második megközelítés **a község vállalkozóit** érintette, így került sor a Torro Impex és a Rotrans vezetőivel való beszélgetésre. Harmadik körben pedig olyan mezőgazdaságban dolgozó **fiatal gazdákat** kerestem meg, akik frissen indultak el a földművelésben (nyugat-európai, főképp svájci tapasztalatok alapján) illetve állattenyésztésre szakosodtak (összesen 4 fő). Ezt még kiegészítette olyan fiatalok megkérdezése (összesen 4 fő), akik jelenleg is Svájcban dolgoznak, online beszélgetésen keresztül.

A fenti tapasztalatok, interjúk és a helyi lakosok véleménye szerint (ami nem elégíti ki a reprezentativitás elvét, de a tanulmány részére tükrözi a közösség fontos tagjainak hozzáállását) a következő problémák jelenléte akadályozza a község fejlődését:

- munkahelyek hiánya
- a mezőgazdasági termények nehéz értékesítése, a közös fellépés és érdekképviselés hiánya
- a termőföldek felaprózottsága
- a község szegény kulturális élete, közösség szervező erő hiánya
- a fiatalok (szezonális és végleges) elvándorlása külföldre
- szakértelem hiány az adott hiányszakmákban
- a községi, erdei és mezei utak gyötrelmes állapota
- roma kisebbség integrációs kihívásai
- közinfrastruktúra alacsony kiépítettsége

4.4. Lemhény község gazdasági élete

A község fejlődése elsősorban a gazdaság működésétől, valamint a településen tapasztalható közösségi élettől befolyásolt. Ebből kiindulva két főbb részre felosztva tárgyalom a település lakóinak a svájci kapcsolatait, szem előtt tartva a Svájci Hozzájárulási Alap kínálta lehetőségeket. Első lépéssel a község gazdasági életét elemzem, a vállalkozói környezetet, a helyi gondokat és akadályokat amiket a megkérdezettek fontosnak tartanak. A továbbiakban több olyan helyi példát mutatok be, ami jól tükrözi a svájci partnerségi kapcsolatok termékeny hatását, valamint azt, hogy a helyi adottságokat hogyan lehet sikeresen értékesíteni.

A következő fejezetben pedig a községben fennálló szociális problémákat, a non-profit szervezetek eddigi munkáját és jövőbeli céljait elemzem, megkeresve azokat a lehetőségeket, amelyek által a problémák orvoslása kivitelezhető.

4.4.1. Helyi lehetőségek és svájci ötletek a lemhényi mezőgazdaságban

A fentiekben leírt interjúzás során gyűjtött anyagokat feldolgozva a következőkben sor kerül a szerzett és szintetizált információk kiértékelésére. Ezeket kielégítik a saját tapasztalataim is, amiket az elmúlt pár évben szereztem a két országban, valamint azok a meglátások, benyomások, amik az interjúzás közben kialakultak bennem.

A szocialista korszak előtti időben magángazdaságokból állott a község nagy része. A mezőgazdasági termények feldolgozására épültek ki a 20. század második felére már eltűnő kisiparok. Az 1950-’60-as évekig működött vízi malmok, ványolók felszámolásra kerültek, a magángazdaságok az államosítás helyi szóhasználatban elterjedt „kollektivizálódásba” nyilvánult meg. A szocialista rendszer megbukása után, az itt élő emberek a régi jól működő **magángazdaságok** visszaállítására törekedtek. A szövetkezeti istállókat, akkori időkben modern gazdasági eszközöket, gépparkokat szétosztották maguk között. Az épületeket lebontották, mindenki a maga gazdája kívánt lenni és a tagosított földterületeket is vissza állították a negyven évvel azt megelőző tulajdonszerkezetbe (felaprózás). Viszont nem számoltak azzal, hogy Romániába is a **piacgazdaság** elvén működő rendszer korszaka következik. Egy évtized elég volt a község számára is, hogy beláttassa gazdáival: nem képes az új idők elvárásának megfelelő választ adni a múltba tekintő szerveződéssel és berendezésekkel. A fiatalok közül sokan felismerték, hogy pár hektár területen és néhány szarvasmarha tartásával képtelenség, megélhetést biztosító gazdaságot fenntartani.

A községből az első fiatal 1992-ban az Illyefalvi Lam Alapítvány 4 hónapos praktikai programával jutott el a svájci Graubünden kantonba. Ezek után a Gyulafehérvári Caritas

Gyergyószentmiklósi Mezőgazdasági Részlege által indított tanfolyam elvégzését követően külföldi (Svájc és Németország) praktikumra indult sok fiatal a községből. A cél az volt, hogy megismerjék az ottani mezőgazdasági folyamatokat.

Az ottani tapasztalatok és felismerések a következők: a modern mezőgazdaság beindításához megfelelő nagyságú tőke szükséges, a hazai mezőgazdaság nem a költséghatékonyság és méretgazdaságosság elvén működik, minél magasabb egy farm technológizáltsági szintje annál kisebb erőfeszítéssel magas profitot tud termelni, végül, de nem utolsónak a termelés a mindenkori piaci igényekhez való alkalmazás fontossága. A községben sok gazdálkodó képtelen volt meglátni, hogy a krumpli termesztésnek nincs felvásárlói piaca, ennek következtében a hagyományos kultúra termesztése kudarcra ítélte a gazdaságát.

Megfigyelhető jelenség az, hogy az időközben pár évet ott dolgozó fiatalok (többségükben férfiak) magas **vállalkozói kedvvel** érkeznek haza. A többnyire ottani mezőgazdaságban dolgozók olyan vállalkozásba kezdenek bele itthon, amit a gyakorlatban, például Svájcban megismertek már. Így körvonalazódik több szarvasmarhatartó és tejtermelő vállalkozás, számos földműveléssel foglalkozó gazdaság, valamint egy kecsketenyésztő gazdaság tejtermelés céljából. Arra a kérdésre, hogy hogyan jöttek az ötletek a legrepresentatívabb válasz a következőkben olvasható. Abból a szempontból, hogy milyen fontos a nyugati farmtulajdonosok tapasztalata és meglátásai, a cukorrépa-termelésbe fogott egyik hazatérő fiatal esetén látható. Másképp fogalmazva a nyugati farmtulajdonosok befolyásolják ötletadóként is a helybéli fiatal vállalkozókat. Egy bajor gazdálkodó hatására egy hazatérő fiatal cukorrépa termelésbe kezdett, mivel ez a legnagyobb tömeget előállító termesztett növény, ideálisak a község agroklimatikai viszonyai, és szerződéses, biztos felvásárlási rendszerben értékesíthető. Emellett Romániában a cukorrépa termelés államilag támogatott. A következő német ajánlás a repcetermesztésről szólt, mivel magas a felvásárlási ára. Az utolsó két év nagy szárazsága viszont ennek a kultúrának nem kedvezett, valamint el kell érni a nagymennyiségű termesztést, hogy komoly piaci szereplővé váljon a gazda. Az említett gazda jelenleg 35 hektáron cukorrépa és kisebb területen kukoricatermesztéssel foglalkozik. A 2009-ben elindított gazdálkodását további 15 hektárral szeretné bővíteni.

A következő példák a **szarvasmarha tenyésztés** és tejgazdálkodás, valamint a **kecske** állomány hasonló célzatú tartásáról szólnak. Lemhény nagykiterjedésű kaszálókkal és legelőkkel rendelkezik, ezen adottságok teret adnak az állattartás részére. Több fiatal szarvasmarhatenyésztésbe fogott, svájci tapasztalatai és tőkeszerzés után. Példaként hozható fel Lemhényben a második legnagyobb szarvasmarhatartó fiatal gazda története: 2003-ban féléves svájci gyakornoki munkája után kedvet kapott és lehetőséget látott a szarvasmarha tenyésztésben. Simmental szarvasmarha tenyésztés mellett döntött és 2006-tól egyre gyarapodik az állatállománya. 2010-ben épült meg az új 42 tejgazdaságra tenyésztett tehén befogadására képes gazdasági épülete.. Jelenleg

30 hektár (20 ha kaszáló/10 ha szántó) területen takarmány előállítására földművelést is végez. Szerződéses kapcsolatban van a sepsiszentgyörgyi tejfeldolgozó üzemmel. A családi gazdaság egy szezonális alkalmazottal egészül ki.

A kecsketenyésztő gazda 2011-ben indította el a gazdaságot, Szeben megyéből vásárolt fel egy 50 fős kecske állományt, amit azóta tovább gyarapított. Korábban a Felső-háromszéki térségben nem volt jellemző a kecsketartás. Az újszerű elgondolás abban rejlett, hogy olyan célirányzott gazdaságot kell kialakítani, amiben a piac még nem telített. Így alakult, hogy Felső-Háromszéken legnagyobb kecsketartó gazdája lett és a környéken egyetlen kecsketej előállító, akinek szintén a Sepsiszentgyörgyi tejfeldolgozóval külön szerződéses együttműködése van.

Szükség van arra, hogy község szinten meglássuk az elmúlt 15 év mezőgazdaságában történt változásokat. A háztáji kisgazdaságok egyre inkább eltűnőben vannak, a pár hektáron gazdálkodók bérbe adják ki földeket. A községben frissen megjelent közel tíz fiatal gazda, mindegyik haza térve modern gépparkkal felszerelt gazdaságot próbál kialakítani, amelyek versenyképes mezőgazdaságot folytathatnak. Közben szakítottak az elavult módszerekkel, specializálódnak egy mezőgazdasági szegmensbe, a piacorientált és iparosított mezőgazdaságot honosítják meg. A közben felhagyott régi gazdaságokat felújítják és modernizálják, legtöbb esetben a szülők elkezdett munkáját folytatják és építik tovább ki.

4.4.2. Magas természetes értékű mezőgazdaság Lemhényben

A magas természetes értékű mezőgazdaság (High Nature Value Farming - HNVF) megnevezése nem mindenki számára érthető elsőre. Újszerű megnevezés is, hiszen az EU-ban ez a gazdálkodási rendszer koncepció az utóbbi 15 évben fejlődött ki. A koncepció lényege, hogy a minőségi termékek védelmét és a hagyományos termelési módok megőrzését tartja szem előtt, miközben a környezeti érdekek is megvalósulnak.⁷⁷ A pár hektáros kisgazdaságokat arra ösztönzik ezzel, hogy tartsák fenn a természet közeli termelést, élelmiszer előállítást.

Lényegében ez a spanyol viasz újra feltalálását jelenti a község számára. Ugyanis felértékelődik és újra reneszánszát élné meg ez alapján a kistermelők élelmiszer előállítása. Gondoljunk csak arra, hogy a szocialista rendszer előtt Lemhényben sokak szerint 28, mások szerint 32 vízi malom működött. A mai, hangzatos fenntartható mezőgazdaság akkoriban papíron nem, de inkább gyakorlatban létezett. A község a környező településeket sok terménnyel, örleménnyel és élelmiszerrel látta el. Nagyszülők vissza emlékeznek, hogy Bereck iparosodott

⁷⁷ Katherine S. Dolan, Kristi na Sorby (2003): Gender and Employment in High-Value Agriculture Industries, The World Bank, Agriculture & RUral Development Working Paper 7, Washington DC 20433.
<http://www4.worldbank.org/afr/ssatp/resources/html/gender-rg/source%20%20documents%5ctechnical%20reports%5cgender%20research/tegen6%20gender%20empty%20in%20hi%20value%20agwb03.pdf>, Letöltve: 2013. április 22.

lakosságát, valamint a kicsit távolabb eső Kézdivásárhely lakosságát hogyan látta el élelmiszerrel. Az akkori tehéntartók (köztük az én nagyszüleim is) például tejjel és tejtermékekkel látták el a fenti két település pár családját. Minden héten kétszeri alkalommal, házhoz szállítással jutatták el (úgymond „**be volt szegődve**”) a tejtermékeket, valamint szezonban előfordult, hogy az 10-15 városi család számára további mezőgazdasági terményeket (krumpli, sárgarépa, káposzta, alma, torma, hagyma, stb.,) kínáltak a gazdák anélkül, hogy piacra mentek volna a portékával. Télen ez inkább tartósabb zöldségekre, termékekre és az ünnepek igényeit követő árukra korlátozódott (mák, dió, liszt, tojás, szalonna, disznóhús és származékai). Különösen jól működött, a termelő direkt kapcsolatban volt a fogyasztóval, így a változó igények azonnal kielégítődték, valamint a kereskedők nem halmoztak fel extraprofitot a termelők nehéz munkája után. A kollektiviázásból kimaradó Felső-Lemhény végén fekvő Almás-rét és Lemhény-rét gazdálkodói az 1990-es évekig fennmaradtak ebben a rendszerben. A házilag sült kenyér ugyanúgy előre megegyezés alapján kelt el mint a többi termék.

Pár éve az ország nagyobb városaiban újjá született az elfeledett termelő-fogyasztói kapcsolatok tartalma. Vegyük Kolozsvár példáját, ahol 1994-ben egyetemisták és egyetemi tanárok franciaországi közreműködéssel hozták létre az elismert gazdálkodókkal együtt a „*Coșul Țărănesc*” rendszert 154 taggal.⁷⁸ Számos svájci farmer hazánkban biohúst és ökológikus terményeket állít elő és exportál az alpesi országba, ahol ezeknek a termények igen felértékelt árucikkek. Lemhény községben is van adottság ezen termékek előállítására. Így a vásárló céltudatosan vásárolja, természet közeli termékeket, bizalmi alapon, közvetlenül a termelőtől. A termékek főképp hagyományos, természetes körülmények között előállítottak, Romániában a rendszert felügyelő szervezet ellenőrzéseket hajt végre a minőség fenntartása érdekében.

Ezeket látva fel sem kell tenni a kérdést, hogy hogyan lehet tovább élni azoknak a kisgazdaságoknak, amik nem terveznek modern ipar jellegű termelést kifejleszteni a községben. Csupán vissza kell állítani a korábbi évtizedek alatt jól működő „termelő-fogyasztó” rendszert, ahol a termelő egy tucatnyi családot ellát a közeli városban a saját termékével, közvetlenül házhoz szállítva, vagy a szállítást közösen más termelőkkel megoldva. Miért jelenthet megoldást ez a fajta helyi együttműködés? Mert megbízható, helyi termékeket fogyaszthat a vásárló, adók, szállítási költségek és csomagolás terhétől mentesítve, mert a higiéniai elvárásokat kis odafigyeléssel fenn lehet tartani.

Lemhényben jelenleg is vannak **kistermelők**, akik rendelésre sütnek hagyományos pityókás-házi kenyeret, pergetnek havasi virágmézet, készítenek a hegyi legelőn juh-, tehén- vagy kecskesajtot, főznek gyümölcspálinkát, természetnek kerti zöldséget, halgazdaság és állattenyésztés szintén működik bőven. Ezen hagyományos gazdaságok működését támogatni fontos államilag is,

⁷⁸ <http://www.cosultaranesc.ro/>, Letöltve: 2013. április 22.

hiszen a vidéki települések lakosság megtartóerejének számít. Tovább fűzve a gondolatot agroturisztikai lehetőségeket is rejt magában az idelátogatók számára. Fokuszálni kell tehát a község endogén erőforrásaira, majd az ebből induló perspektívákra és integrált rendszer kialakítása fele kell elmozdulni.

4.4.3. Megoldásra váró problémák a mezőgazdaságban

A modern mezőgazdaság nagy odafigyelést, tudatos tevékenységet igényel. A szakértelem, a tapasztalat és az előrelátás fontos alapfeltételek, hangzott el a fiatal gazdákkal folytatott interjúk során.

A mezőgazdaság legnagyobb és örökös problémája a **tőke** igény. Lemhényben a frissen megjelent mezőgazdasági vállalkozások több éves munka gyümölcsei. Önerőből képtelen megvásárolni a helyi gazda versenyképes, utolsó generációs berendezéseket, épületeket, gépparkot. Pályázati lehetőséget több úton elérhet az ember, viszont a legtöbb pályázat –interjúkészítés alatti megfogalmazás szerint – annak jó, akinek amúgy is telne önerőből kivitelezni az adott projektet. A legtöbb pályázat utófinanszírozásos rendszerben működik, tehát a gazdálkodónak a befektetést önerőből kell megvalósítania, majd ezek után várhat a visszatérítésre. Jelenleg a román állam hihetetlenül elmaradott a területalapú támogatások kifizetésével, nem beszélve a jóváhagyott projektpénzek kifizetéséről. Sok gazda nem tervezi, és nem is gondolkodott korábban, sem a vidékfejlesztési sem pedig a mezőgazdasági fejlesztésekre irányuló pályázatokon.

A tőkehiány a répatermesztő gazda esetében a németországi szintén farmerrel való együttműködéssel oldódott meg: Ki traktor- és géppark beszerzésében támogatást és tőkét nyújtott a helyi gazda számára. A kecsketenyésztő gazda szintén ehhez fogható megoldást keres: személyes kapcsolatai révén keres olyan svájci gazdát, aki hajlandó a romániai mezőgazdaságba fektetni, ahhoz hogy lendületet adjon a kezdeti években a vállalkozásnak. Alternatív megoldás lehet az Angustia Leader Egyesület által kiírt vidékfejlesztési program, ami szintén magánvállalkozók és gazdaságok fejlesztését segítené elő. Ezek a lehetőségek bizalmat gerjesztenek a helyi fejlesztők részére.

A földművelés szezonális jellegű, ezért minden évben szükség van egy nagy investícióra tavasszal, amit majd késő ősszel téríthet vissza jobbik esetben a gazda. Az év lefutása alatt számolni kell, ahogy az utóbbi kétévi tapasztalat mutatta, a szárazsággal, így terménykieséssel is. Biztosításkötéssel áthidalható ez a probléma, viszont ez további kiadásokra kötelezi a gazdát. A helyzetet igazán öntözőrendszerek kialakításával lehetne megoldani. Nagy befektetés ez, ugyanis a községben nincs kiépítve sehol ilyen infrastruktúra, viszont hosszútávon megtérülne ez az megerőltetés.

A község mezőgazdasági területei erőteljesen **felaprózott** állapotban vannak. Ezen az aktív gazdák egymás közötti cserékkel, összevonásokkal és megállapodásokkal próbálnak javítani, úgy hogy a parcellák száma csökkenjen és méretükben növekedjenek. Miközben Svájcban a gazdaságokat nem darabolják fel az örökösök között, hanem a gyerekek közül egyik veszi át a teljes gazdaságot, melyet hosszútávú szerződés alapján fizeti ki az apának. Hazánkban az amúgy is feldarabolt területeket végletekig felaprózza az ilyen örökösödési folyamat, a tulajdonjogok pedig legtöbb esetben tisztázatlanul maradnak.

Következő probléma az, hogy nincs sem a község, sem az országban egy egységes földterületek minőségét **osztályozó rendszer**. Svájcban és Németországban még a 20. század elején kialakítottak egy úgynevezett *Bodenpunkte*⁷⁹ rendszert, ami földvásárláskor iránymutató volt. Lemhényben is gondot okoz ennek a hiánya.

A mezőgazdasági termékeknek sajnos egyre nehezebb piacot találni és értékesíteni. Helyi próbálkozások voltak, hogy közös tárolóhelyet alakítsanak ki a termények részére és így nagytételű eladásra alkalmas ajánlatokat tehetnek a piac számára, de ez eddig nem hozott sikert.

A tejtermelő gazdaságokra a közeljövőben újabb megpróbáltatások várnak. 2014-ben ugyanis megszűnik a közös piacokon a tejkvóta rendszer. A nemrég Bereckben tartott Felső-Háromszéki Szarvasmarhatartó Egyesület szakemberei úgy vélekednek, hogy az egy-két fejőstehenet tartó gazdák tejértékesítési problémákkal fognak küzdeni. A felvásárló inkább a jobb minőségű tejet fogja megvásárolni a nagyobb mennyiségű tejet előállító gazdáktól. Megszűnhetnek a tejbegyűjtő csarnokok jó része. Ezeknek a gazdáknak a szakma azt ajánlja, hogy álljon át húsborjak nevelésére, amúgy is a helyi felvásárló gond nélkül átvinné és feldolgozná a gazdák növendék állatait.

Voltak próbálkozások sok helyi gazdaságban otthoni sajtkészítésre, viszont ennek a terméknek a piaca nincs kialakulva, az eladás és tárolás pedig körülményes.

Egyik saját meglátásom, hogy a helyi termelők nem tudják pontosan és hitelesen, hogy melyik termény mekkora profitot hoz a gazdasága számára. Hiányzik a gazdákból az, hogy pontos **nyilvántartást** vezessenek ezekről. Ez azért lenne előnyös, mert az első évek tapasztalataiból és egy jó monitoringból nyilvánvalóvá válna, hogy melyik szegmensben milyen problémák vannak. A termelékenység a következő lépésben hatékonyabbá lehetne ezáltal tenni.

Főképp a földművesek számára problémát jelent, hogy Romániában nincs olyan szakembergárda és intézet kialakulva ami a gazdáknak gyors és részletes talajelemzést végezne. Pár helyi gazdálkodó Németországba szállítja ezeket a mintákat elemzésre, bár korábban nem

⁷⁹ Gianluca Giuliani (2002): Landwirtschaftlicher Bodenmarkt und landwirtschaftliche Bodenpolitik in der Schweiz, Eine theoretische und empirische agrarökonomische Analyse anhand von Daten über Handelsfälle von Landwirtschaftsland in den Kantonen Aargau, Graubünden und Zürich, Zürich, <http://e-collection.library.ethz.ch/eserv/eth:26182/eth-26182-02.pdf>, Letöltve: 2013. április 14.

tartották fontosnak ezt az elemzést. Fontos az, hogy a gazda tisztába legyen milyen talajfeljavító eljárásra van szüksége az adott parcellának. Ezek tudatában alkalmazhat műtrágyákat és növényvédő vegyszereket úgy, hogy az tényleg a szükséges összetételű legyen (N, K, P tartalom), ezenkívül a kora tavaszi mézporral való savtalanítása a talajnak elhanyagolhatatlanul fontos.

A mezőgazdaság számára igen fontos a **szállítási infrastruktúra**. Problémát jelent, hogy bár a községen áthalad a vasútvonal Sepsiszentgyörgy irányából, a szomszédos Bereck állomást ki- és berakodásra mégsem lehet használni, pedig cukorrépa, műtrágya, gabona és mézpor szállításakor igénybe vennék a környék gazdái.

Végezetül az utolsó említett probléma az **információ áramlás** kérdése. Amíg a svájci mezőgazdasági szaklapoknak, mint információforrásoknak száz éves múltjuk van, a romániai vidéki területeken most kezdenek jelentkezni hasonló szakmai magazinok, amelyek az aktuális változásokra hívják fel a gazdaélet szereplőit. Sokat fejlődött az utóbbi években a gazdakörök kérdése is. A község gazdálkodói összesen három egyesület tagjai lehetnek: Működik a Szarvasmarhatartók Egyesülete, a Lemhényi Gazdakör, valamint a Cukorrépa Termelők Szövetségében is vannak lemhényi gazdálkodók. Egyre gyakoribbak az agro-indusztriális cégek által megszervezett termékbemutatók és a szimpóziumok.

4.4.4. A mezőgazdaság jövője Lemhényben

A gazdálkodók a községben két teljesen ellentétes véleménnyel vannak a mezőgazdaságról: a háztáji gazdálkodók nem látnak kitörési lehetőséget már az agrár szektorban, viszont a nagyobb gazdaságot vezetőik annál inkább. Bármelyik is következze be, a termőföld értéke az utóbbi években, 2000 óta nem egyszer duplázódott meg. Egyre nehezebben és drágábban lehet termőföldet vásárolni. Legtöbb kigazda sem adja el a földet, többnyire bérleti szerződéseket köt. Mindenki kimondatlanul is kívár inkább minthogy ideje korán megszabaduljon a tulajdonjogtól. Krumpli termesztésben egyre kevesebb gazda látja a jövőt, tőkeigényes a tárolás és a folyamatos ültető mag frissítése igen drága mulatság, ahhoz képest, hogy az utóbbi évek milyen piaci árat szabtak a terménynek. A tavalyi év csúcsárát szabott a búzának (nagyfelvásárlási ára is 1 Ron/kg volt). Mindenik gazdaság főképp azon a profilon szeretne fejlődni, amit magának alakított ki eddig. Rég megbukott az a beidegződés, hogy mindenből ültessen vagy tartson a gazda egy keveset, ez csupán a létfenntartáshoz elégséges.

A tehéntenyésztők a tejtermelésben a kapacitásuk maximumát érik lassan el, főképp az állomány nemesítésére törekszenek. A kecsketenyésztő gazda megduplázni szeretné állományát. A földműves gazdák egyre inkább föld szűke miatt panaszkodnak. A község húsfeldolgozó üzem vezetője szerint a település lassan újra igénybe veszi a 1980-as évek végére bevont földterületeket.

A földművelő gazdák a terjeszkedő gazdálkodás végére érnek, elfogynak a paragon heverő földek. Így termelés-hatékonyságot lehet a következőkben növelni. A talaj fertilitás-növelését az analízisek után lehet kivitelezni a megfelelő módszer kiválasztásával.

A fiatal gazdálkodók támogatására, a 121-es tengelyen lévő technológiai berendezések felújítására szóló pályázatot még nem bíralták el több gazda esetében sem. A pályázatok odaítélése lelassult. A következő lehetőség, már cégnyitással pályázható meg. Ekkor viszont a gazda biztosra kell tudja, hogy eléri majd a támogathatóságot. A pályázat a gazdákra kötöttséget is hoz, ugyanis előre kell deklarálja, hogy melyik évben milyen termelést és hol fog pontosan folytatni, ezen terv szerint kell az első 5 évben működjön a gazdaság. A programok lefutási ideje 7 év.

Lemhényben is több gazda gondolkodik, kettő már közülük fel is építette az úgynevezett külső gazdaságokat, vagyis a község belterületétől távolabb eső farmot. Svájcban is 40 évvel korábban lezajlott ez a jelenség, amikor is a gazdák mezőkön farmokat építettek ki, rögtön a földreform, a tagosítás után. Ezen megélt tapasztalatokra van szükség, hiszen a probléma megoldásának küszöbén toporog a község. Szükség van svájci szakértőkre és tapasztalatokra.

Svájcban készített interjú alapján az derült ki, hogy a helyzetet kicsit másképp ítélik meg az ottani gazdák. Egy 70 hektáron gazdálkodó és 120 szarvasmarhát tartó gazda úgy tekint Romániára, hogy a lehetőségek földje, mezőgazdaság szempontjából: a földárak olcsók (az ottani földárak töredéke), a munkaerő rendelkezésre áll és szintén olcsó. Az EU által biztosított támogatások Romániában a szántóföldekre 170 €, miközben Svájcban nemrég megjelent kimutatás szerint 2014-2017 között a szántóföldekre maximálisan 1560 CHF (1281 €) és az állattartók 1500 CHF-os (1230 €) támogatást kapnak hektáronként.⁸⁰

4.4.5. Helyi társulások, nagyobb együttműködések

Az együttműködés akkor jövedelmező minden gazdának, ha közösen olyan berendezéseket vásárolnak, amik az adott kör igényeit kiszolgálják, de a befektetés akkora tőkét igényel, aminek előállítására magában nem képes egyetlen egy gazda sem. Ilyen létesítmény lenne egy gabonaszárító, vagy olyan gépsor (kukorica kombájn, silózó, répaszedőgép, öntözőberendezés, stb.) aminek használata szezonális jellegű és drága is egyben. A **helyi és megyei egyesületek** ezen a téren próbálnak segítséget nyújtani. A 2012-es évi szárazság a cukorrépa termelőket egyezménykötésre kényszerítette: a 35 hektárnál nagyobb területen termelő gazdáknak kútúrásra és öntöző berendezés beszerzésre a cukorgyárak mellett működő egyesületek közösen pályáznak.

⁸⁰ <http://www.schweizerbauer.ch/politik--wirtschaft/ap-2017/ap-2017---ackerbauer-verliert-460-fr-ha-10074.html>,
Letöltve: 2013. április 14.

Ehhez szükséges a gazdák **kooperatív** hozzáállása, de hasznos mindenkinek a költséghatékonyság tekintetében. Az együttműködés következő célja egy közös tároló és hűtőház létrehozása lehet, ahol a megtermelt zöldségeket szárítani, tárolni, csomagolni lehetne, annak érdekében, hogy a helyi gazdaságok piac- és versenyképes szereplőkké váljanak. Ehhez elsősorban tőkeszerzésre van szükség, a gazdák mégis a romániai pályázati rendszertől elriadnak, legnagyobb kerékkötőként magát az államot hibáztatják.

A község első kukoricaültető gépjét is együttműködéssel tudták beszerezni. A helyi Gazdakör Egyesület partnerségi kapcsolatban van a Jászberényi Gazdák és Polgárok Egyesületével, aminek segítségével a környék első kukorica vetőgépe Lemhénybe érkezett 5 évvel ezelőtt. Ezek után terjedt el a község határában a kultúra termesztése, azóta is a helyiek mindnyájan ezzel a géppel dolgoznak.

Az eddig Svájcból **importált mezőgazdasági gépek** hamar használatba kerültek a községben, de nem csak itt találkozhatunk ezzel a jelenséggel. A történet érdekessége abban rejlik, hogy az ottani már leírt gazdasági gépek kerülnek hazánkba újra forgalomba. Ahhoz viszont, hogy a jelen korban használatos, jóval modernebb felszerelések érkezhessenek a községbe további partnerekre van szükség a küldő országból. Ezen együttműködést a jövőben lehetne kiépíteni a helyi gazdáknak.

4.4.6. Partnerség ajánlása a mezőgazdászoknak

A gazdálkodók legnagyobb problémája, hogy tőkeigényes a modern technológiájú földművelés. Ezen a problémán nem tud segíteni a pályázatok által kínált lehetőség sem, mivel az önrész hiánya, a banki kölcsönöktől való félelem nem biztatja a gazdákat élni a lehetőséggel. Ezért fogalmazódott meg az egyik fiatal gazdával folytatott interjú alatt, hogy számára egy külföldi gazdával való együttműködés lenne az ideális megoldás. Erre Lemhényben van is már példa: répatermesztő farm kiépítése 2009 óta tart, mely bajor gazda támogatásával indult meg..

Az **együttműködés** sok féleképpen valósulhat meg. A **svájci szántóföldek** hektárja közel 80 000 €-ba kerül. Romániában 2-3 000 € az ugyanilyen vagy akár sok esetben magasabb fertilitású földek ára, épp emiatt a németeknek nagy befektetői kedve van, segítene egy helyi gazdának földterületek vásárlásában, és az itteni gazda, évente bizonyos összegben megegyezve, fizeti vissza a kölcsönt. Az svájciaknak a befektetett pénz, ha közigazdász szemmel tekintünk is az üzletre rentábilis, ugyanis így több járadékot kap, mintha azt a pénzt banki letétbe helyezte volna odahaza.

A következő együttműködési forma, amit viszont nem díjaz sok romániai gazda abban rejlik, hogy külföldi befektető vesz meg nagy földterületeket, amit bérbe adhat helyi gazdák számára. A földek vásárlásakor befektetett tőke a földárakkal folyamatosan nőtt, így az utóbbi években a tőkéje is rohamosan növekedett. A bérleti szerződések alapján a külföldi befektető

nagyobb járandóságot kap a földbérekből, mint ha banki letétbe helyezné tőkéjét, vagy különböző más befektetéseket hajtana végre.

Az együttműködés legideálisabb formája mégis a tartalmasabb együttműködésekben rejlik. Svájc a növény eredetű mezőgazdasági nyersanyagainak 50%-át importálja, főképp azokat az alapanyagokat, amit felhasználva élelmiszereket állít elő: búza, szója, kukorica, állati takarmány, növedék állatok, stb. Martin H. svájci gazdával folytatott beszélgetésből kiderült: szívesebben importálna a tehéntartó gazdasága számára Romániából szóját, szénát, szalmát, gabonát, minthogy ezt argentin vagy brazil importból oldja meg, mint ahogy tette ezt a korábbi években. A svájci magazinokban (<http://www.schweizerbauer.ch>, <http://www.landwirtschaft.ch> <http://www.swissinfo.ch/>) gyakran megjelenik Románia, mint a mezőgazdasági jövő nagy lehetőségével bíró ország. Sorra jelennek meg a két ország közötti agrár- és kereskedelmi együttműködésekéről szóló pozitív példák. Ezért nyitott sok svájci farmer Románia fele.

Azokban az esetekben, amikor kezdetben praktikusként, majd a farmon munkavállalóként volt alkalmazva romániai fiatal, kialakult egy bizalmi kapcsolat az évek során. Svájci gazdák az ott dolgozó fiataloknak ajánlatokat tesznek az együttműködésre. A haza térő fiatalok gazdálkodni kezdenek a községben, azonban szükségük van és lesz anyagi, eszközbeli, technológiai támogatásra. A vámkényszer ellenére rengeteg mezőgazdasági felszerelés érkezett már a községbe Svájból, legtöbb esetben az ottani gazdák közreműködése által. A helyi gazdák pedig terményeket exportálhatnak ellenkező irányba. Az ilyen fajta, már működő együttműködések példája azt mutatja, hogy nem csak üzleti célzatúak. A kapcsolatokra jellemző, hogy egymást látogató, családi barátokká válnak.

4.4.7. Helyi vállalkozók

A községben több mikro-vállalkozás van, amelyben a szűkebb család dolgozik. Számukra épp olyan fontos a fejlődéshez a beruházás és tőke, mint a mezőgazdaságban dolgozóknak.

A svájci-román együttműködés a KKV-k vállalkozói helyzetének javítása érdekében finanszírozási alapot biztosít. Ez a pénzügyi eszköz hasonlóan a svájci vidékfejlesztési, hegyvidéki területekre szóló támogatásokhoz befektetési hitelt jelent. A hitelnek 80%-át a svájci hozzájárulás adja, a fennmaradó részt hazai bankok, az utóbbi részt a pályázónak vissza kell fizetnie. A kiemelt szektorok között szerepel a fenntartható mezőgazdaság a hegyvidékeken, vidékfejlesztés és a magas természeti értékű mezőgazdaság (*High Nature Value Farming - HNVP*), egészségügyi és turisztikai szolgáltatások, energia hatékonyság növelő beruházások és a megújuló energiaforrások hasznosítása. A projekteknek minimum 5 éves futamideje van, vállalkozásokra számolva maximum 100 000 CHF igényelhető. Az idei évben ezeket a pályázatokat április 19.-én zárják le, az idén induló program részeseinek a kivitelezési időszaka 2014-2018 között lesz.

4.4.8. Modellszerű vállalkozás Lemhényben

A község ipari parkjában többek közt egy élelmiszeripari vállalkozás fejlődött ki, felhasználva kezdetben a volt kollektív gazdaság telephelyén lévő mezőgazdasági épületeket, majd vágóhidat építve tovább fejlesztette és korszerűsítette a létező infrastruktúrát.

A vállalkozó a rendszerváltás előtt a közeli község szövetkezetének elnöke volt, állatorvosi képzettsége révén a rendszerváltás után pár évig kiskisvágóhídi húsfeldolgozásba tevékenykedett. 1998-99-ben az egészségügyi követelményeknek megfelelően vágóhidat épített Lemhényben. Főképp bikaborjúk vágásával foglalkozott és exportálta az arab országokba, ekkor a környéken hizlalt állatokat vásárolta fel.

2007-ben az EU-s csatlakozással megváltoztak a követelmények, így egy elnyert SAPARD pályázat támogatásával egy teljesen korszerű technológiával berendezett **vágóhidat** nyitottak meg. 2010-2011-es évben ezt tovább fejlesztette egy FEADR-s finanszírozású projekttel, a 112-es tengely által nyújtott segítséggel a feldolgozó részleget is modernizálták, retechnologizálták. Jelenleg engedéllyel rendelkezik szarvasmarha, ló, sertés, birka vágására. 80-85%-a a vágásoknak sertésből áll, a többire kisebb a piaci igény. A nyersanyagot az ország olyan hizlaldáiból vásárolja fel, amelyek állategészségügyi engedéllyel rendelkeznek. Pozitív tendencia, hogy egyre kevesebb import élőállatra van szükség, mert kezdtek a hazai farmok is fejlődni és nagyszámú sertést nevelni. 2012-ben 60 ezer sertés érkezett a vágóhídra, 400 szarvasmarha, 100 ló, amiből a környező megyékbe (Kovászna, Hargita, Neamț, Bákó és Brassó megyébe) szállít félkész és kész hentesárukat.

Időközben az ojtózi **fakitermelő** és fafeldolgozó üzemet is megmentette az enyészettől, itt jelenleg elsődleges fafeldolgozás működik. Kijelenthető az, hogy a hegyek közti kis falut ez mentette meg az elnéptelenedéstől. Ojtóban az aktív lakosság döntő többsége több mint 50%-a (50 munkás) ennek a cégnek az alkalmazottja. A kis falu tradicionálisan fakitermelő és feldolgozó hagyományairól híres. Így valósulhat meg a vidékfejlesztési politika egyik - a svájci hegyvidéki területekre is érvényes program – célkitűzése, hogy a periférikus területek elnéptelenedését befektetői ösztönzőkkel kell fékezni. Bár ez a kialakult monopol helyzet sem biztonságos a falufejlesztés szempontjából, de a szakadéktól eltávolította egyelőre a falu jövőjét.

A vállalkozás mellett, magánszemélyként **mezőgazdaságban** is foglalkoztat pár tíz személyt 80 ha-os területen. Közel 160 szarvasmarhát tart, különböző célra, főleg alapanyagként a vágóhíd részére. Ezenfelül a községből is gyakran felvásárol állatokat, amik rövid időn belül szintén levágásra kerülnek. A község állattartó gazdáinak jelent ez biztos felvásárlói piacot. Az együttműködés a felek közt folyamatos.

A község hegyi legelőit használja ki azzal, hogy nyári időszakban a növendék állatokat ökológikus körülmények között, teljesen külterjes legeltetéssel tartja. Nem csoda tehát, hogy a szarvasmarhahús minőségi termék, így visszatérő felvásárlói piac épült ki erre.

Nem olyan rég megalakult egy **építkezéseket** vállaló csoport is, ami a 2007-es vágóhíd építéskor verbuválódott. Azóta nem oszlott fel a csoport és több környező faluban iskolákat, kultúrházakat, közintézményeket renováltak, vagy építettek fel teljesen elnyert kivitelezési szerződések alapján. Az építő csoport a fakitermelő részleg alapanyagát használja fel. Ezen kívül Bereckben, Alsó-és Felső-Lemhényben, Almásban, Kézdiszentkeresztben, és további sok Felső-háromszéki faluban új kiskereskedelmi egységeket nyitott vagy tervben van az építése. Ezen kívül hentes üzletek működnek Kézdivásárhelyen, Sepsiszentgyörgyön és Brassóban is. Ezek az üzletek különböznek a közismert falusi üzlethálózattól. Lemhényben ugyanis zöldséges kertet tart fenn, valamint melegházakból már kora tavasszal friss zöldséggel látja el az üzleteket, Bereckben **halastó**val rendelkezik, ahol a hentesáru mellett halkínálattal is rendelkezik az élelmiszerbolt. A fent említett szarvasmarha tartás tejét szintén az üzletekben árusítja. Kirajzolódik tehát egy olyan termelői-feldolgozó és értékesítési kör, ami egyedülálló modellként szolgál a megye területén. A vertikálisan kiépített rendszer nem csak egy doméniumban (pl. hús-és hentesáru) figyelhető meg. Nemrég pedig egy berecki **pékséget** mentett meg a csődeljárástól, így a pékárúk teljes kínálatát szintén saját termékeként kínálja a környező falvak lakosainak.

A lemhenyi üzemben, a mezőgazdaságban valamint az építkezésben és fakitermelésben dolgozók külön ellátásban részesülnek. Szintén a már felsorolt és előállított alapanyagokból étkezdét tart fenn, amely az ott dolgozók számára napi kétszeri étkezési lehetőséget biztosít, a bérezési juttatásokon kívül. A dolgozók ehhez hasonló ellátása szerény tudomásom szerint páratlan Kovászna megyében, egy ekkora vállalat esetében.

A vállalatvezető modell értékű koncepciója az, hogy a vidéki települések erőforrásait összehangoltan és minden doméniumban egyazon fejlesztési erővel kell előre hajtani (9. ábra). A község lappangó adottságait felismerve további tervei vannak. A cég üzleti politikája az, hogy minél nagyobb mértékben, önerőből állítsa elő azokat a nyersanyagokat, amelyeket feldolgoz. Az alapanyagok előállításával biztonságossá teszi a feldolgozás folyamatos működtetését, így a termékeire kialakult klientúra folyamatos, helyi, ellenőrzött minőségű produktumot kaphat. A piaci viszonyoktól (beszállítóktól) a függetlenségre való törekvés biztonságos és stabilabb, ez által fenntarthatóbb működést biztosít. Ez a kiszámíthatóság alapja a munkavállalók bizalmának is. Ezen a téren az együttműködés problémamentes, az alkalmazottak a vállalat vezetés céljaival azonosulnak, ez a termelékenység növekedését eredményezi.

A fejlődő vállalkozás adminisztrációs és fiskális problémákkal találkozik gyakran, mivel távol esik egy nagyobb városközponttól, ahol is az igényelt nagy volumenű banki ügyleteket kezelni tudó

partnerre talál. A városi központoktól távolabb eső termelési-működési folyamatokra fékezően hat az adminisztratív centrumtól való távolság és a szükséges szolgáltatások hiánya.

A nagyobb beruházások pályázati segítségekkel valósulhattak meg. A húsfeldolgozó üzem partnerkapcsolatot létesített a berecki iskolaközponttal 1994-1995-ben, amikor is egy hentes és mészáros szakiskolai oktatást indítottak be. Akkoriban a három éves képzések során közel 90 szakembert képeztek ki. Jelenleg is döntően ez a csoport dolgozik az üzemben, viszont a bővülő igények folyamatos hentes tanfolyamokat tartanak életbe, ami elméleti kurzus és helybeni gyakorlati kiképzésből áll. Tartalmas tehát az oktatási intézményekkel az együttműködés a vállalkozás részéről. Fontosnak tartja a cégvezető a szakmai oktatást, mivel a lakatos, a műszaki szakértelmet igénylő munkások, technikusok, szerelők hiánya folyamatos probléma. Nincs fiatal utánpótlás, nem divatos szakmák ezek, viszont biztos helyi jövőjük lenne. A vállalkozás **alkalmazottainak létszáma** 190 és 200 fő között mozog, pár munkás alkalmazása szezonális viszonyok miatt változó, ennek 25%-a helyi lakos.

A jövőbeli tervek egy **disznóhizlalda** megépítéséről szólnak, egy FEADR-s pályázat segítségével a 121-es fejlesztési tengelyen, közel 1 millió euró értékben. Ahogyan fentiekben szó esett, a cél az önerőből előállított alapanyag biztosítása a vágóhíd számára. A 2000 férőhelyes sertés hizlalda (évente 6000 sertés nevelésére képes) a vágóhíd feldolgozásának 10%-át tudná ellátni sertéssel. A község mezőgazdasági viszonyai viszont nem tudnának nagyobb mennyiségű takarmányt megteremni, a sertés tartáshoz pedig nagymennyiségű kukorica takarmányra lesz szükség. Ehhez viszont tovább kell fejleszteni a mezőgazdasági kapacitásokat is, amihez a Felső-Háromszéki Angustia Leader Egyesülethez adott le, mezőgazdasági géppark fejlesztésére kért pályázatot 130 000 euró nagyságban. A beruházás egy multiplikátor hatásra építkezik. A tulajdonos tervezi azt, hogy egy gabona tárolót alakít ki a hizlalda mellett, amibe főképp a nyári-őszi betakarításkor a község termelőitől vásárolná fel a takarmány nagyobb részét. Ez abból a jelenlegi helyzetből segítene előre jutást, hogy problémás a község magángazdálkodói számára a megtermelt termények értékesítése. Amennyiben a farm megépítése sikeres lesz, előreláthatóan a község és a környező falukban lévő gazdálkodókat a cégvezetés arra szeretné serkenteni, hogy szerződéses együttműködésre lépjen velük. A nagyobb mennyiségű gabonát a gazdálkodók biztos felvevőpiacra termelnék, ugyanis évente megközelítőleg 16 000 tonna gabonára lesz igény.

Ehhez hasonló terv, ami a helyi lehetőségeket aknázná ki szintén, az egy **vízpalackozó** üzem felépítése, az tulajdonos az üzemet és a járulékos infrastruktúrát önerőből valósítja meg, a töltő berendezést pedig 200 000 eurós beruházással kivitelezzi. A falu szélén fúrásokból nyert vízmintái igen jó minőségűek, ásványi tartalmukban gazdagok. Ezen felbátorodva született az ötlet, hogy palackozó üzemet lehetne létesíteni az adottságokat kihasználva. A tervezett palackozó üzem sima

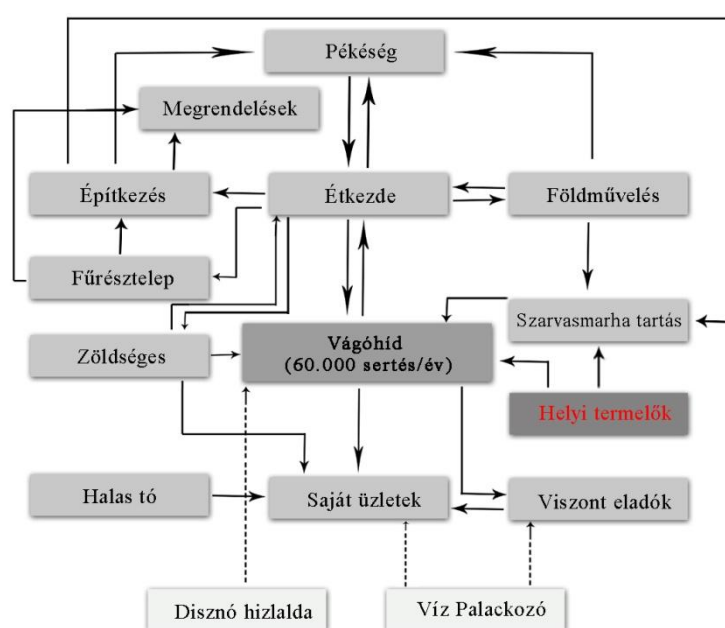
vizet, az adottságokból fakadóan savas vizet és különböző üdítőket hozna forgalomba, nemcsak saját üzletei ellátására.

Egy következő terv szerint az Ojtozi fafeldolgozó üzemet kellene **retechnologizálni**, modern számítógép vezérlésű fűrésztelep kialakításával. Azért van erre nagy szükség, mert a jelenlegi gépsor működéséből származóan nagy veszteségeket termel az értékes alapanyagból.

A vállalat a megyében egyetlen engedélyezett és működő vágóhíd, épp ezért nagymennyiségű tökehúst ad el további feldolgozóknak, naponta kb. 3 tonna húsrút állít elő és közel 50 céggel áll üzleti kapcsolatban.

A „több lábon állás” elve stratégiai fontosságú a piaczgazdasági viszonyok között. A helyi termékek diverzifikációja mellett, további munkahelyek is létesülnek. Eddig összesen hat profilban (mezőgazdaság, húsfeldolgozás, üzlethálózat, fakitermelés, építkezés, pékség) kialakult rendszer egymásra épülő vertikális együttműködést jelent. Ezt fogják bővíteni a további fejlesztések és új doméniumban való terjeszkedések (vízpalackozó, sertés hizlalda).

Feltehetjük a kérdést, hogy fenntarthatók-e ezek a vállalkozások a jövőben is, mennyire épül be a vidék arculatába. A válasz egyértelműen pozitív, a hely specifikus vállalati működés teljesen a helyi lehetőségekre épült ki, stratégiai elképzelésük ezt tovább fejleszteni. A cég jól beépült a regionális, a nemzeti vállalkozói hálózatokba. Úgy gondolom, hogy képes lesz közös vidékfejlesztési projektek kidolgozására, megnyerésére és megvalósítására a község más termelőivel karöltve. Ezen bemutatott vállalkozás sikerességének egyik legnagyobb titka, hogy a különböző profilokat egy család négy tagja vezeti, ehhez viszont helyi együttműködők társulnak (pl. pékség működtetője), így az együttműködés és az információáramlás folyamatos és gyors. A felbukkanó problémák azonnali megválaszolása zökkenőmentes.

9. ábra: A modellértékű vállalkozás felépítése, saját készítés

4.5. Civil élet a községben

Ahogyan a község gazdasági életét is áttekintettük, a település társadalmi szerveződéseit fogom megvizsgálni, összesen három körüljárt témában. A község teljes társadalmi helyzetét feltérképezni jelen keretek nem adnak lehetőséget.

A következő három példa kiválasztása azért volt fontos, mert mindenik esetben a felmerülő problémákra a svájci együttműködési program alapján rögtön megoldási lehetőséget is felmutatott. Ezen lehetőségek adóttak, előfeltétele, hogy egy svájci non-profit szervezettel fel kell venni a kapcsolatot, amely együttműködés céljából bekapcsolódik a programfutas ideje alatt a helyi kivitelezésbe.

4.5.1. Egészségügyi ellátás

Lemhényben annak ellenére, hogy közepes nagyságú község, igen sok non-profit szervezetet lehet találni. A legjelentősebb a településen az 1990. április 28.-án létrehozott **Szentkereszty Stephanie Kórház Alapítvány**. A Német Máltai Szeretetszolgálat segítségével a 2000-es évek elején építette ki a lemhenyi **Gerontológiai Rehabilitációs és Hospice Korházotthont**. Megépülése idején ilyen Intézet Erdély szerte egyedülálló volt. Az egészségügyi központ 8000 m²-en fekszik, ami háromszintes főépületet, vendégházat, gyógyszerészeti múzeumot, előadótermet, műhelyt, mentőautó állomást, raktárakat, mosókonyhát, gépparkot ölel magába. Célja az alapítványnak az volt, hogy a gerontológiai intézet, mint új orvostudományi ágazat, helyet kapjon ebben a régióban. A hospice ellátás egyik legfontosabb jellemzője, hogy a súlyos betegek (rákbetegek, agyvérzések, benuult betegek) számára biztosítsa a testi- és lelki szenvedések enyhítését, a halál tudatának elfogadtatását a beteggel és hozzátartozóival. Célja, hogy a betegek utolsó életszakaszát lehetőleg fájdalommentesen, de tiszta tudattal, szellemi és lelki erejük birtokában élhessék. Szorongásuk oldása, állapotuk elfogadtatása, a megbékélés elősegítése az intézet célja. Az orvosi berendezések terén a klinikák színvonalát olykor megelőző központ (hospice ellátás, ultrahang-endoszkópia, gerantoprofilaxia kabinet), mely működését nem támogatta sok ideig a román állam, mindvégig külföldi pályázatok és adományok tartották fenn. Az intézmény 15-17 új magas minőségű munkahelyet teremtett a község számára, korábban évente 10 személynek adott gondozóképzést, majd munkahelyet. A rendszeres ismeretterjesztő előadások emelik az eddig elhanyagolt egészség-kultúrát a környező térségben.

Utóbbi évek finanszírozási problémákat hozott az alapítvány életébe. Jelenleg csökken a szolgáltatások nyújtása a kerethiány miatt. Öregotthonként nevezik már csupán, viszont megfelelő program keretében újjáéleszteni lehetne a már meglévő infrastruktúrák kihasználását.

A svájci-romániai együttműködési program éppen 2013. február 14.-én nyitotta meg az egészségügyi problémák reformját célzó pályázati lehetőségét. A svájci közreműködő szervezet (Swiss Agency for Development and Cooperation, SDC), és a Romániai Egészségügyi Minisztérium elindította a preszelekciós folyamatot. A projektek mentén három fő tengelyt szeretnének fejleszteni: gyermekgyógyászati intenzív osztályok szolgáltatásainak javítása, kórház előtti és sürgősségi ellátások javítása, valamint egészségügyi ellátások javítása vidéki térségekben.⁸¹ Ebben a tekintetben, egy sikeres pályázat esetén 5 éves program szólna a fent említett létesítmények működtetésére. Ezen pályázatok által nyújtott támogatással élhetne a Gerontológiai Rehabilitációs és Hospice Kórházotthon is.

4.5.2. Ifjúsági szervezet

A községben 2005-ben alapították a helyi fiatalok hivatalosan a **Kézdiszéki Ifjúsági Szervezetet** (KISZ), ami a tényleges működést 2007-ben kezdte. Célja volt a települések ifjúsági életét beindítani, közösségi életre serkenteni a fiatalokat, hagyományőrzést támogatni, fiatalok igényeihez mérten szórakozási, nevelési programokat és más infrastruktúráknak a kiépítése. Nagykorúsító bálók, hagyományos ünnepekhez műsorokat, színdarabokat szervez. Nyári táborokat fiataloknak, gyermeknapokat, játszóházat tartott fel gyerekeknek, stb. A község közösségi életének megszervezése, hagyományok ápolása, a testvértelepülés ifjúsági klubjával való kapcsolattartás mentén kiépült a vidéki ifjúsági kulturális élet.

A szervezet jelenlegi, 16 aktív tagjával készült felmérés során arra kerestem a választ, hogy milyen problémákkal küzdenek, mik azok a gátló tényezők, amik az utóbbi időben a szervezet fokozatos inaktívvá válását okozta. A válaszok elsősorban a forráshiányt említették meg. Az eddig megszervezett rendezvények önkéntes munka során jöttek létre, egy kevés önkormányzati valamint megyei tanács támogatással. Egyre nehezebb viszont anyagi keretet találni a civilszervezet fenntartására, így a korábbi 30 fő fölötti önkéntes csapatból folyamatosan zsugorodik a szervezet. Az ifjúsági szervezet elnöke elmondta, hogy korábbi években nagyobb aktivitás volt, számos motivált önkéntessel.

A szervezet két évben (2010, 2011) megszervezte a „Szabadság, szerelem” Kézdiszéki Ifjúsági Találkozó cím alatt zajló nyári táborot, de ideiglenes helyszíneken, ideiglenes infrastruktúrával. A környező települések fiataljai, bár szükségét érzik ezeknek a táboroknak, sajnos infrastruktúrális beruházás szükséges egy ilyen rendezvényhez. Pályázási próbálkozások sikertelenek voltak, a civil

⁸¹ http://www.swiss-contribution.admin.ch/romania/en/Home/News/News_Detail?itemID=219239, Letöltve: 2013. április 21.

szervezetnek önrésze nincs a megvalósításhoz, az önkormányzat nem tud ekkora terhet a vállára venni, így tovább húzódik ez az áldatlan állapot.

A svájci-román együttműködési program külön 13 millió CHF-os keretet tart fenn a romániai civil szervezetek részére. Kisebb pályázati programok is vannak 10 ezer és 100 ezer frankos kerettel. A KISZ célja, hogy egy **szabadidős központot** hozzon létre a község erdőjében, ami nyári táborok, környezetvédelmi programok, sport programok, erdei iskolák és más fesztiválok, rendezvények helyszíne lehetne. Ez a pályázat azt a célt szolgálja, hogy a civil társadalom fejlődését, a közösségi életbe való részvételt elősegítse, valamint olyan beruházás valósuljon meg, ami más programok kivitelezését is elősegíti. Ez a kivitelezés mind a környezettudatos életvitel kialakítását, mind pedig a közösségi élet, szociális szolgáltatások terén fejlődést mutatna. A pályázati program folyamatos kiírású, a projekt időtartam 12-36 hónap.

Az NGO-k és civil szervezetek részére elkülönített alap célja, hogy erősítse a román civil szervezetek működését, a program során aktív részvételt vállaljanak a társadalomban, annak tevékenységeit előmozdítsák, a környezetvédelemben kezdeményező szerepet vállaljanak, a szervezetek kapacitását megerősítsék, ezzel növekedjen a szociális szolgáltatások mértéke. A lemhényi lakosság bizalma a civil szervezetekben folyamatosan növekedik, viszont az aktív részvétel és az önkéntesek jelentkezése továbbra is kevés. A program célja, hogy nyertes szervezetek a civilek hatékony bevonásával magas színvonalú közösségépítésre és környezetvédelemre fókuszáló szolgáltatásokat hajtsanak végre.⁸²

4.5.3. Roma integráció

A községben 2011-2012-ben már az EU-s forrásokból működött egy roma integrációs program. Ennek lejártával félbeszakadt a roma közösséggel foglalkozók munkája támogatási keret hiányában. Egy elkülönült tömbben él a körülbelül 110-120 főt számláló **roma közösség**, meglehetősen hátrányos szociális körülmények között.

A Svájci Hozzájárulási Alap jelenleg is futó programja a romák és más veszélyeztetett csoportok társadalmi integrációja érdekében, az érintettek életkörülményeinek javítására fókuszál. A községben is a romák csoportjára elsődlegesen a társadalmi kizárásuk a többségi közösségből jellemző, továbbá a széleskörű szegénység, mely a csoport tagjait sújtja. A nem megfelelő lakhatási, oktatási és egészségügyi viszonyok kihatnak a foglalkoztatásra. Jellemzően alkalmi munkákból élnek, kevesük vállal szезonális munkát. Egy részük állami szociális segélyből tartják fenn magukat. A program célja elősegíteni a társadalmi befogadást, bevonni őket a társadalmi-

⁸²http://www.erweiterungsbeitrag.admin.ch/en/Home/Selection_procedure/Finding_non_commercial_partners_in_Switzerland/NGO_Block_Grant, Letöltve: 2013. április 23.

gazdasági aktivitásba és megszüntetni a kiszolgáltatott helyzetüket. Elsőbbséget kell adni nem csak az életkörülmények javítására, hanem különösen az oktatás és egészségügy terén is támogatást nyújtani.

A várt eredmények a fenntartható minőségi oktatás és egészségügyi szolgáltatások kiépítése, valamint helyi és regionális projektek alapján a kulturális identitás elősegítése, a kölcsönös megértés és integráció fokozása. Romániában a közvetítő szervezete a programnak az Interetnikus Kapcsolatok Osztálya (*Departamentul pentru Relații Interetnice*). A program 2012. március 20.-tól indult és az lehívható keret nagysága 14 millió CHF. A kedvezményezettek NGO-k, közintézmények lehetnek, amelyek 10-15%-os önrészt kell vállaljanak a román állammal karöltve.⁸³

5. Testvér települési kapcsolatokhoz vezető utak

Az 1989-es évben, még mielőtt összeomlott volna a Ceaușescu-korszak, 206 svájci önkormányzat egyhangúan részt vett a román falvak rombolása, a szisztematizálás ellen irányuló kampányban. Ekkor érkeztek az első **humanitárius** csomagok Romániába. 1990-ben alakul meg az a kezdeményező mozgalom amely *Opération Villages Roumains – Suisse (OVR-CH)* nevet kapja. Ezek szerint a kedvezményezettek továbbra is támogatást kaptak, majd információ- és tapasztalatcsere valamint szorosabb kapcsolattartás alakult ki az idő során. 1991-ben elsősorban önkormányzatok kaptak elsősegélyszerű adományokat, ezek viszont hamarosan átalakultak együttműködési kapcsolatokká. A '90-es években 54 svájci település és 58 szervezet is csatlakozott a mozgalomhoz, amelyek a kibővülő információ- és tapasztalat cserére építettek.⁸⁴ Az OVR-hez csatlakoztak francia, holland és belga szervezetek is. A 2005-ben az árvízzel sújtott falvaknak nagylelkű adományok érkeztek Svájcból. Románia 2007-es EU-s csatlakozása az időközbeni településközi kapcsolatokat formális partnerséggé avatta. A következő években a román és svájci hatóságok is hivatalos szintre emelték a vidéki települések közötti együttműködéseket, a helyi partneri kapcsolatokat, nagyobb esélyt adva a falvak berendezéseinek, felszereltségi állapotának, társadalmi struktúráinak fejlődésére. A közreműködésnek egyik kiemelkedő példája a település-biztonsági feltételek javítása vagyis a helyi önkéntes tűzoltóság megszervezése és berendezési/felszerelési hiányosságainak orvosolása. Az alpesi ország közösségi szellemét és az önszerveződés iskolapéldáit hozta el a kapcsolatban álló hazai közösségeknek, ami követendő mintaként járult hozzá ezek fejlődéséhez. A **testvér települési** kapcsolatokat vizsgálva elmondható,

⁸³ Programul de cooperare elvetiano-roman: http://www.swiss-contribution.ro/swiss/afisarePagina.html?method=afisarePagina&tip=50&categoriebunuri=noutati_ro&pagina=Noutati&locale=ro&meniu=Noutati_ro, Letöltve: 2013. április 22.

⁸⁴ Opération Villages Roumains – Suisse (OVR-CH) <http://www.ovr-suisse.ch/historique>, Letöltve: 2013 március 9.

hogy a partnerség meghatározó szerepet töltött be különösen a kis népességű községek, kisvárosok életében. Általában a település közösségének és intézményeinek (önkormányzat, iskolák, sportegyesületek, civil szervezetek) életében fontos program illetve esemény volt a közös találkozások, látogatások, rendezvények szervezése.

A OVR-CH által nyilvántartott adatok alapján az együttműködések tekintve 44 svájci település tagja a programnak, viszont Romániában csak 39 település kapcsolódik ehhez.⁸⁵ Nem nehéz tehát kitalálni, hogy lehetőség van arra, hogy további hazai települések vegyenek részt a testvér települési programban.

5.1. Partnerségi program indoklása

Partnerségi pályázat megerősíti a meglévő kapcsolatokat valamint az új közreműködések létrejöttét célozza meg Svájc és Románia között. Ezek a partnerek lehetnek helyi egyesületek és a közigazgatás intézményei, vagy más intézmények is. A program keretén belül a másik ország, régiói, helyi közigazgatása, kultúrája és társadalmi rendszere ismerhető meg közvetlenül. Kialakítva a kölcsönös megértést és az intézmények és a személyes barátságokat, a program célja hogy hozzájáruljon a különleges fejlesztési kihívások megoldásához, erősítse a román-svájci partnerek egymásra találását. A pályázati felhívás 2014-ben fog elindulni, 2,5 millió frankos kerettel, 18-36 hónapos futamidővel.

Lemhény községéből legelső alkalommal 1992-ben indult praktikás útra Svájcba a jelenlegi Gazdakör elnöke. Ezt követően a '90-es években sorra indultak a fiatal férfiak 3 hónapos felkészítő tanfolyamra kezdetben még az illyefalvi Lam Alapítványhoz, majd a gyulafehérvári Caritas Alapítvány gyergyószentmiklósi mezőgazdasági felkészítő tanfolyamára. Jelenleg is működik Gyergyószentmiklóson a Caritas által szervezett iskola, ami mezőgazdaságba biztosít 4-18 hónapos tapasztalatszerzést Svájcban, valamint 6-12 hónapos programot Németországban. A népszerű program Lemhényből is sok fiataalt vonzott. Jelenleg nincs olyan utca a településen, amelyből legalább fele az ott lakó családok közül egy fiataalt ne indított volna a fenti programmal germán területre mezőgazdasági tapasztalatokat és anyagiakat gyűjteni. Rengeteg fiatal férfi haza tért, sokan családot alapítottak, de még mindig folyamatosan vissza járnak Svájcba, Németországba. Ezen tapasztalatok indították el a község mondhatni új generációjú mezőgazdaságát, vállalkozásait. Sok fiatal megtanulta közben a **német nyelvet**, a földművelésbe módszereket, felszereléseket és új szemléletmódot hozott haza.

Az önkormányzat mezőgazdasági irodájának vezetője személyes kapcsolattal rendelkezik egy Kloten-i (Svájc, Zürich kanton) zöldségtermelővel, ahová évente 12-15 lemhényi munkást juttat ki,

⁸⁵ Opération Villages Roumains – Suisse, Carte des membres <http://www.ovr-suisse.ch/membres>, Letöltve: 2013 március 10.

szezonális munkára. Ő 1996 óta évente látogatja Svájcot, közben mezőgazdasági gépeket importált és magángazdaságot épített ki. A község fiatal gazdái egytől-egyig hasonló utat jártak be. Akad olyan fiatal is, aki bár jelenleg Svájcban dolgozik, viszont onnan importált asztalos műhelyt rendezett be, az interjú során kiderült, hogy célja itthon dolgozni és svájci megrendelésre minőségi, kézi gyártású asztalos termékeket készíteni. Az ilyen történet a faluban nem egyedüli, sorra lehetne a hasonló példákat leírni. Jelenleg a községből több tíz 20-30 éves vagy annál idősebb korú dolgozik, immár szélesebb spektrumú helyszíneken, mint például Németország, Svájc, Dánia, Hollandia, Svédország.

A fent leírt, a községben számos személyes kapcsolatok, tapasztalatok és aktív munkakapcsolatok, meglátásom szerint megalapozzák azt a felismerést, hogy ezt a lehetőséget nem lehet kihasználatlanul hagyni. 2011 és 2012-ben szerzett személyes tapasztalataim Svájcban egyértelművé tették, hogy milyen lehetőségekkel, milyen hasznos következményekkel járna, ha Lemhény hivatalosan is partnerkapcsolatot keresne egy svájci településsel vagy civil szervezettel. Az ötlet tehát, hogy az időközben felkutatott svájci-román együttműködési program keretén belül pályázat révén partnerséget építsen ki, ezáltal keresve a község fejlesztésére, problémáira megoldásokat.

5.2. Partnerség lépésről lépésre

Még mielőtt a partnerségi kapcsolat építésébe belekezdene a község, legelső lépés az lenne, hogy további információkat szerezzünk a lehetőségről. Főképp a már partnerkapcsolatot ápoló hazai településektől. Majd a közösség „**lámpás polgárait**” kell azonosítani Lemhényben. Ezek után egyesületeknek, intézményeknek és az önkormányzat vezetőinek valamint a lakosság további képviselőinek szervezett gyűlést, informáló bemutatót kell tartani, lehetőleg egy olyan meghívottal, aki a svájci-román együttműködési programirányító intézményében dolgozik, valamint egy olyan község vezetőjével, akinek a települése már részt vesz ebben a programban. A felvilágosító programot (folyhat hosszabb időn keresztül) követően, a településben ki kell formálódjon egy olyan bizottság, amely felvállalja a program koordinálását, kedvező esetben ebben részt vesznek a fiatal gazdálkodók, farmer egyesületek vezetői, a község vezetők vagy helyi tanácsstagok.

A svájci indítatású program célja, hogy partnereket keressen Romániában, hogy megkönnyítse a „**know how**” transzfert két ország intézményei és partnerszervezetei között.

A program lépései:

1. A projekttulajdonos megtervezi a projektet (jelen esetben Lemhény községe), majd ahhoz, hogy a lehetőséggel élni tudjon szükség van egy svájci partnerszervezetet keresni.

Hogyan találja meg a megfelelő szervezetet a romániai jelentkező?

Egy informáló, bemutatkozó jelentkezést állít össze, amelyben lehetőleg megfogalmazódnak felhívó, informáló jelleggel a következők:

- az intézmény bemutatása (önkormányzat, civil szervezet, stb. és annak feladatköre)
- az adott település vonzerejének bemutatása
- a projekt leírása nagyvonalakban (cím, tartalmi indoklás, célok, költségvetés és időkeret)
- a keresett partnerszervezet profilja, szerepe a kapcsolatban
- a keresett partnerszervezet elképzelt szerepe a kooperációban
- a belépő svájci partner várható előnyei az együttműködésből
- elérhetőségi adatok (cím, település, kapcsolattartó személy, kommunikációs nyelv). Ezt a megfelelő címre kell továbbítani, attól függően milyen profilú partnert keresünk, további információ a 1. számú mellékletben.⁸⁶

2. A kapcsolat felvétel után hazai Nemzeti Koordinációs Egység (National Coordination Unit-NCU) fogja a támogatható projekteket kiválasztani.(2. melléklet)

3. Svájc jóváhagyja az adott projekteket

4. Svájc aláírja a projekt egyezményt a NCU-val

5. A NCU megállapodik a végrehajtási szerződés alapján a kivitelező szervezettel

6. A kivitelező szervezet a megfelelő törvényes keretek között implementálja a programot.⁸⁷

Röviden a partnerségi programot a következők ismeretében kell szemlélni. A program indikátorai a következők: a legszignifikánsabb fejlesztést a svájci tudás és szakértelemre alapozza, a partnerek elkötelezettek az együttműködésben, a svájci fél finanszírozza döntően a programot, stb.

Megkülönböztetnek kis támogatásokat 10 000 CHF és 100 000 CHF keretben, valamint nagyobb támogatásokat 100 001 és 250 000 CHF keretben. A helyi szervezet/intézmény 85-90%-os támogatást kap a svájci részről, amit saját **10-15%-os önrésszel** kell kiegészíteni. A programok 18-36 hónapos futamidejűek, megismételhetőek, egyes esetekben lehet rövidebb, de nem kevesebb mint 12 hónap. A felhasznált összeg a kapcsolattartás, utaztatás, know how csereprogramok mellett főként a közösségfejlesztésre, szociális hátrányokban szenvedők részére, környezeti problémákra, oktatásra és közösségi élet megteremtésére szánhatóak.

A fent bemutatott pályázathoz hasonlóan kell elkészíteni a dolgozatban említett roma közösség integrációs projektjét, ahogyan a KKV-számaára szólót, a civil szervezeteknek szóló projektet is.

⁸⁶ Federal Department of Foreign Affairs (FDFAF), Partnerships between the 12 EU partner countries and Switzerland:http://www.erweiterungsbeitrag.admin.ch/en/Home/Selection_procedure/Finding_non_commercial_partner_s_in_Switzerland/Partnership_Block_Grant, Letöltve: 2013. április 23.

⁸⁷ Thematic Fund Partnership and Expert Fund, Partnership Block Grant, Guidelines for Applicants, Swiss – Romanian Cooperation Programme, 2012

5.3. A partnerkapcsolat SWOT-elemzése

Erősségek:

A község jól megközelíthető az E574/DN11 közúton, vasútvonal köti össze Brassóval, jelenleg épül a brassói nemzetközi repülőtér, ami csupán 80 km-re található a településtől.

Jó minőségű és alacsonyárúak a szántóterületek. Kiterjedt a legeltetésre alkalmas mezőgazdasági terület és jelentős az erdőborítottság, további változatos adottságokkal rendelkezik a község. Elérhető nagyszámú munkaerő, amelynek tradicionálisan kifejtett munkakultúrája van a mezőgazdaságban, fakitermelésben- és megmunkálásban.

Fejlett a község energia- és kommunikációs hálózata. Befejeződött a kommunális infrastruktúra kiépítése. Gazdag épített kulturális- és természeti örökségben.

Nincs a környéken ipari szennyező forrás, a tájkép természet közeli.

A Számos lakos ismeri a német nyelvet, előzetes tapasztalataik vannak német kultúrkörben. Nyitott és vállalkozó kedvű fiatal együttműködő gazdák jelenléte.

Gyengeségek:

A község lassú népességfogyástól sújtott, nagy a községből el ingázó aktív munkaerő. A civil szervezeteknek nincs egy olyan multifunkcionális központjuk, ahol közösségi életet, programokat tarthatnának fenn.

A községi és a mezőgazdasági utak döntően leromlott állapotban vannak, így alacsony hatékonyságú és lassú a közlekedés. A mezőgazdasági területek feldaraboltsága szélsőségesen magas, tisztázatlanok a tulajdonjogok, ez akadály a befektetők számára. Magas az önellátó mezőgazdaságot folytatók száma. Nincs semmilyenfajta vendéglátói infrastruktúra kiépítve a községben, az öko- és táj- vagy akár a faluturizmus hiányzik a község életéből. Nincsenek vállalkozásra buzdító stratégiái a községnek.

Nincs bankfiók és benzinkút a településen. A község lakosságának nagy része alacsony iskolázottsággal rendelkezik. Elmaradó minőségű az oktatás, főképp a német nyelvoktatás a községben, a szakemberek hiánya miatt.

A svájci-román együttműködési program ismeretlen a községben, a községen belüli információáramlás is nehézkes. Magasan képzett szakember hiánya, aki a program beindítását felvállalná, más szóval humán erőforrás hiánya veszélyezteti az ötlet kivitelezését. Partnerségbe csak azok tudnak szerepet vállalni, akik németül is tudnak, „lámpás emberként” készségesek a közösségért tenni.

Lehetőségek:

Pályázati lehetőségekkel felgyorsítható a helyi útviszonyok, közinfrastruktúra fejlesztése. Hegyi környezet rekreációs teret nyújt. A partnerkapcsolat tökebevonást, technikai szakértelem és tapasztalatátadást jelenthet. A vidékfejlesztésben multiplikátor hatása lenne egy svájci együttműködésnek. Karitatív programok beindításával szociális problémákat lehet orvosolni. A birtokrendszer újrendezésében tapasztalatokkal rendelkeznek a svájci felek.

Mezőgazdaságban modernizálási lehetőségek, új piacok kialakítása, exportorientált termelés növelése. Civilek és különböző csoportok aktív bevonása a társadalmi és szociális hálózatba. A partnerségi program mentén egy integrált község fejlesztési és együttműködési stratégiát lehetne kiépíteni amiben részt vesz az önkormányzat, gazdaszövetségek, civil-szervezetek, stb.

Veszélyek:

A jelenlegi községfejlesztési projektek állami finanszírozása leállott, félő, hogy sok jelenleg futó projekt nem tud befejeződni. Magas az elvándorlás külföldre, de a városok felé is migrálnak a lakosok.

Alacsony szintű a tőke felhalmozási lehetőség. Magasak az üzemanyag- és az üzemeltetési árak, miközben a piaci fluktuációk évente zavarják a gazdálkodókat. Nehezen ellenőrizhető az erdőtermelés.

Veszélyt jelent a község roma csoportjára a többi lakos nem integratív hozzáállása. Hiányzik egy helyi termékeket értékesítő és forgalmazó szervezet.

A közutak karbantartás hiánya végett leromolnak a község megközelítésének lehetőségei.

Veszélyt jelent továbbá Románia és Svájc közötti nagy távolság és megfelelő svájci partnerszervezet nem találása.

Gondolni kell arra is, hogy esetlegesen megjelenő svájci befektetők felvásárolják a mezőgazdasági területeket, ezzel rossz versenyhelyzetet teremtenek.

5.4. A svájciak előzetesben

Még mielőtt a község belekezdene egy partnerkapcsolaton komolyan gondolkodni, fontosnak tartom, hogy a svájci kultúra mellett (amiről mindenkinek van már egy kis képze), beszéljünk arról is, milyen az alpesi ország lakóinak jelleme, magatartása, hozzáállása az élethez. A következő pár sorban a saját tapasztalataim alapján azokat a gondolatokat gyűjtöttem össze, amelyek összességük az alpesi ország lakóinak jelentős jellemvonásait.

Tudni kell, hogy a svájciak az ország semlegessége történelmi háttére és többnyelvűsége végett országukat különlegesnek vélik, minden magánkertben magas rúdon lobog a svájci zászló. A pénzt nem szeretik, de annál jobban tisztelik: kiépítenek egy fogaskerekű vasutat a saját költségükön, de bűnnek tartják az égve hagyott lámpát. A hegyi viszonyok között takarékosagra nevelődnek, erőforrásokban hiányos ország révén csak a magas hatékonyságú technológiákat alkalmazzák. Mérhetetlen nagy tolerancia uralkodik bennük: ha nem is szeretik, de tolerálják a másikat, az idegent.

A svájci népről azt gondolná az ember, hogy az ország fejlettsége révén csak dőzsöl, én inkább azt tapasztaltam, hogy rettentően keményen dolgoznak, komolyan veszik a munkát és az azt végzőket úri ember módjára meg is fizetik. Mérhetetlenül becsületesek, elszámolnak az utolsó rappenig (a svájci frank váltó pénze), de sok esetben gavallér módjára kerekítenek fel, amennyiben korrekt partnerrel van dolguk. Tíz megkérdezettből tíz azt vallja, hogy ha valaki két terméket egymás mellé tesz, biztos, hogy a svájci a jobb.⁸⁸

Miért ilyen gazdagok a svájciak? Összesen négy jellemző mentén válaszolhatok erre: minőség, megbízhatóság, puritanizmus és praktikusság.

Fontos a svájciak számára a függetlenség, az autonómia, a demokratikus hagyomány,⁸⁹ amikor szókimondóan felvállalja a véleményét. A svájci polgár józan gondolkodású, szorgalmas és mindig törekvő. Kimondottan jó szervezők és nincs szükségük arra, hogy valamit többször átrágjanak. A problémát egyszer és véglegesen tárgyalja meg, a terveit, félreértéseit ugyanúgy. Ha hibáztál, egyszer és objektíven mondja el, a megállapodást is egyszer, de akár egy évre előre is leszögezi. A helyi lakók érdekeiket erőteljesen védik, ha ezt sérülni látják percek alatt szerveződnek meg az érdekvédelmi csoportok és közösen állnak ki joguk mellett, ilyen esetekre magam is szemtanú voltam pár alkalommal.

A svájci pontosság viszonylagos: a hierarchiától függő, a vezető megengedi magának a késést, a beosztott soha. Nehezen barátkoznak meg számukra idegenekkel, de ha sikerült, ezek a kapcsolatok annál tartósabbak. Egy esetleges partneri kapcsolatról szóló tárgyalásnál tudni kell: a svájciak nagyon hamar rátérnek a tárgyra, gyorsan és világosan, tárgyyszerűen, célszerűen és egyenesen kell kommunikálni. A svájciakban él a nagylelkűség és tisztába vannak azzal, hogy más országok milyen életkörülményeket tudnak biztosítani lakóiknak. Épp ezért erős karitatív hozzáállásuk van. Gyakran szerveznek gyűjtéseket: ruhákat, háztartási felszereléseket, pénzt, amit majd legtöbb esetben a Caritas és hozzá hasonló segélyszervezetek juttatnak el a legmegfelelőbb helyekre.

⁸⁸ Dr. Neményi László (2002): Mitől olyan gazdagok a svájciak?, Svájc melléklete a Világgazdaságban, p. 8.

⁸⁹ Papp Erika (2004): Svájc és az Európai Unió, -Vele vagy nélküle?- szakdolgozat a Budapesti Gazdasági Főiskolán, Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Nemzetközi Kommunikáció szak, Budapest, p. 11.
http://elib.kkf.hu/edip/D_10358.pdf, Letöltve: 2013. április 23.

6. Összegzés

A témaválasztáskor az segített a döntésben, hogy az utóbbi két évben fél évet Svájcban töltöttem. Ez idő alatt tapasztaltam meg, a Svájcból irányuló gazdasági felszerelések importját Romániába, a modern gazdaságok születését svájci példák alapján a szülőfalumban (Lemhényben), megfigyelhető volt a tapasztalatok transzfere és azok kipróbálása, alkalmazása itthon. Mindezek arra sarkaltak, hogy áttekintsem területfejlesztő szemmel, hogy milyen folyamatok zajlanak a két országban. Majd olyan lehetőségek után kutatni, amelyek a megtapasztalt folyamatokat, – látva, hogy ezek hasznosak – felélénkítik, további tartalmat adnak egy község számára.

A dolgozatom két nagy részből tevődik össze: elsőként Románia és Svájc kapcsolatát tekintettem át idő és tér dimenziójában. Ezt követően a területfejlesztés kialakulását, a különböző térszervező politikák (ki)alakulását tanulmányoztam párhuzamba állítva a két országot ezen a téren.

A második nagy része a dolgozatnak – s egyben az én saját hozzájárulásom is – a Lemhény község és a svájci programok kínálta lehetőségek találkozási pontjait keresi. Az általam jól ismert községben a már elvégzett kérdőívezésre, a község fejlesztési stratégiájára, interjúbeszélgetésekre és általam végzett felmérések eredményeire alapoztam a vizsgálataim eredményét. Így a következő kérdésekre kerestem a választ:

Milyen adottságok jellemzik a községet, és milyen a kihasználtságuk?

A község jellemzően mezőgazdasági adottságokban gazdag, legtöbb helyi lakos ebben is lát jelenlegi és további lehetőséget. Észlelhető a mezőgazdaságra épülő élelmiszeriparban vertikálisan fejlett vállalat jelenléte, ami sok helyi munkahelyéül is szolgál. Ezenkívül halgazdaságok és erdészeti működések folynak a községben.

Mit tudnak svájci-romániai együttműködési lehetőségekről?

A tapasztalataim azt mutatják, hogy senki nem ismeri ezeket az általam bemutatott lehetőségeket. A település lakosai elsősorban „magánutas politikát” folytattak idáig, magán tapasztalatok és tőke szerzése érdekében tartottak és tartanak fel munkakapcsolatot Svájcban vagy más országokban. A szervezett közösségi fellépés ötlete újnak bizonyult. Ennek ellenére akivel közöltem ezt, mindenki jónak találta, örülne egy ilyen kezdeményezésnek és támogatja. A problémát az jelenti, hogy nem igazán letisztázott számukra, hogy mit jelentene ez valójában. Azok, akik voltak már dolgozni Svájcban, legtöbbjük vagy haza tért, vagy vissza fog térni és örülne egy ilyen kapcsolat meglétének. A következő probléma, hogy meg kellene keresni azokat a személyeket akik fel tudják vállalni ennek a projektnek a kivitelezését.

Milyen problémák orvoslására van szükség?

A községben gondot jelent a mezőgazdasági földterületek feldaraboltsága, a szociális ellátásnak, integrációs problémáknak finanszírozási keretre lenne szükség, technikai és technológiai

segítségre szorulnak a kezdő vállalkozók és gazdák. Mindezekre külön-külön pályázati lehetőségeket tártam fel, ami alapján megoldani lehetne a megfogalmazott problémákat.

A tanulmányom összeállítása során nagyon szerteágazó adatgyűjtésre volt szükségem.

Első ízben a svájci és romániai könyvészetet kell megemlítenem. Sok esetben az volt a tapasztalatom, hogy a svájci kiadványokban sokkal több és pontosabb, bővebb információt találtam a hazaiakhoz szemben. A másik észrevételem, hogy a hazai adatbankok frissítése elmaradott, hiányos, miközben a svájci publikálások azonnal és a legutolsó adatokkal naprakészen elérhetőek. A legtöbb adatot a svájci Szövetségi Statisztikai Hivataltól (BFS) szereztem, ezzel párhuzamosan a romániai Országos Statisztikai Intézet adattárát is használtam. Könnyed információszerzést biztosított a svájci Szövetségi Külügyminisztérium honlapja, a román Külügyminisztérium, Svájci-Román Együttműködési Program, stb. Legfontosabb információkat kérdőívezés, interjúzás, felmérés alapján szereztem Lemhény (RO) községében, Illnau-Effretikonban (CH), valamint jelenleg is Svájcban tartózkodó lemhényi munkavállalóktól.

Következtetésként megfogalmazódik bennem az a gondolat, hogy annak ellenére, hogy az EU-s pénzek lehívása a „**trend**” ezekben az években, viszont a községnek elsősorban az **endogén erőforrásait** és a lakosainak már meglevő tapasztalatait, kapcsolatait figyelembe vevő fejlesztési stratégiát kellene kidolgozzon és kivitelezzen. Ez a partnerség egy integrált fejlesztési alternatívát kínál a település számára, a dolgozat készítése során pedig tapasztalt volt, hogy igény van erre a lehetőségre. Az elmúlt évek során az a község vezetés tapasztalata, hogy igen alacsony sikerrel tud fejlesztési programokat lehívni, főként a kormányok váltakozása megbénítja az egyirányú fejlesztéseket. Szükség van inkább egy személyes kapcsolatokra alapozott lehetőséget keresni, ami hosszútávon tud partnerként fejlesztéseket biztosítani a község javára.

Miben fogható meg az én munkám hozadéka? Úgy érzem, hogy a fent olvasott vizsgálat biztos alapot jelent egy együttműködés elkezdésére. A svájci partnerséghez ez az úttörő munka többszempontú vizsgálatot tartalmaz. A kutatás tapasztalataim ötleteként fogalmazódott meg. A többszempontú vizsgálódás sokféle elemzési módszerrel készült, aminek eredményeként integrált elemzést írhattam meg. Ezen tanulmány alapként szolgálhat egy alternatív fejlesztési stratégia számára, amit Lemhény község kivitelezhet. Én személyesen is vendégül fogadtam svájci látogatókat, akik nyitottak a fent említett kapcsolatfelvételre. A következő lépés a helyi akció csoport kialakítása, majd lépésről-lépésre meg kell valósítani ezt a rendkívül nagy lehetőségeket tartalmazó, de egyben jól megalapozott ötletet.

Zusammenfassung

In der Themenwahl half es mir viel, dass ich schon wiederholt längere Aufenthalte in der Schweiz gehabt habe. Während dieser Arbeitszeit, beobachtete ich sowohl den bedeutenden Import der landwirtschaftlichen Maschinen nach Rumänien, als auch die Entstehung der neuen landwirtschaftlichen Unternehmennach schweizerischen Muster in meinem Dorf (Lemnia). Der Erfahrungsaustausch und seine Verwendung waren für mich auch zu Hause ersichtlich. Alle regten mich dazu an, diese Prozesse in und zwischen den zwei Ländern zu untersuchen, natürlich aus der Perspektive eines Raumplaners . Weiterhin gehörte auch die Suche nach Möglichkeiten, die zur Entwicklung meiner Gemeinde beitragen könnten zu meinen Zielen.

Meine Arbeit besteht aus zwei Hauptteilen. Im ersten Teil mache ich einen kleinen Überblick zwischen der geschichtlichen und räumlichen Beziehungen von Rumänien und der Schweiz. Danach stelle ich die Entstehung der Raumentwicklung und der raumgestalterischen Politik parallel zwischen den zwei Ländern vor. Der zweite Hauptteil, der schon pragmatischer ist, sucht eigentlich die Möglichkeiten welche verschiedene schweizerische Programme für die Entwicklung von Lemnia bieten. Die Ergebnisse meiner Studie begründen sich auf eine Befragung durch Fragebogen, die in meinem Dorf für die Erstellung der Entwicklungsstrategie durchgeführt wurde auf Interviewgespräche und auf weitere Ergebnisse und persönliche aktive Beobachtungen . Auf den folgenden Frage suchte ich eine Antwort: Welche sind die lokalen Vorzüge von Lemnia? Und wie gut sind sie ausgenutzt und verwertet?

Die Gemeinde ist bekannt für ihre landwirtschaftlichen Möglichkeiten und viele Einwohner können ihren Lebensunterhalt darin vorstellen. Es gibt noch daneben ein großer Schlachthof, der sich immer noch entwickelt und bietet viele Arbeitsplätze für die lokalen Einwohner. Die Fischzucht und das Segewerk gehören aber auch zum wirtschaftlichen Leben von Lemnia. Ob den Einwohnern die Bedeutung einer solchen Partnerschaft mit einem ausländischen Land bewusst ist , ist es noch fragwürdig. Nach meinen Erfahrungen sieht es so aus, dass sie darüber noch nicht genug Informationen haben. Die Einwohner folgen einer sogenannten „Privatpolitik“, das heißt, sie pflegen ihre private Arbeitsverhältnisse mit der Schweiz und mit anderen Ländern, um eigene Erfahrungen zu sammeln bzw. um eigenes Kapital zu erwerben. Die Idee einer organisierten Zusammenarbeit schien für sie ganz neu zu sein. Die Menschen, die von dieser Initiative wussten , unterstützten mich und waren damit völlig einverstanden. Das Problem besteht aber darin, dass sie nicht genau wissen, was dieser Prozess eigentlich bedeutet. Diejenigen, die schon in der Schweiz gearbeitet haben oder noch da sind, würden sich alle darauf freuen den Kontakt mit der

Schweiz auf recht zuerhalten . Die Ausführung des Projektes beinhaltet noch ein weiteres Problem und zwar der Mangel an entsprechende Personen, die diese Arbeit machen könnten.

Es gibt noch andere Probleme, die gelöst werden sollen. Die Kleinkammerung der Anbauflächen in Lemnia die mangelhafte soziale Versorgung, die schwerfällige Integration der Roma Bevölkerungsgruppe, der Bedarf an neuen Technologien und Techniken in der Landwirtschaft, Mangel an Ressourcen bilden die wichtigsten Schwächen des Dorfes.. Deswegen schlug ich andere Projekt- und Ausbau möglichkeiten vor.

Während meiner Recherche verwendete ich eine weite Materialsammlung. Dazu möchte ich zuerst die rumänische und schweizerische Bibliographie nennen: In vielen Fälle bot mir die schweizerische Fachliteratur bessere und detailliertere Informationen, als die rumänische. Die Daten habe ich von der schweizerischen Statistikbehörde (BFS) bzw. vom rumänischen statistischen Institut bekommen. Die Interpretationen zu Landkarten habe ich mit dem ArcGIS 9.3 Programm hergestellt. Die Webseite von Eidgenössisches Departement für auswärtige Angelegenheiten und Bilaterale Beziehungen Schweiz - Rumänien bzw. die Webseite des rumänischen Außenministeriums stellten mir weitere bedeutende Informationen zur Verfügung. Die Interviewgespräche waren aber am wichtigsten in meiner Recherche, die ich mit lokalen Menschen aus Lemnia und aus Illnau-Effretikon gemacht habe, bzw. mit rumänischen Gastarbeiter, die zurzeit in der Schweiz arbeiten.

Als Schlussfolgerung bin ich davon überzeugt, dass neben den europäischen Finanzierungsprojekten, die heutzutage sehr „**modisch**“ sind, auch andere Möglichkeiten gibt, die durch eine neue Entwicklungsstrategie auf Grund von Zusammenarbeit verwirklicht werden können. Es wäre möglich, wenn die Gemeinde ihre **endogene Ressourcen** adäquat ausnutzen könnte und die schon ausgebildeten Beziehungen der Arbeitnehmer berücksichtigen würde. Eine solche Strategie ist auf jeden Fall notwendig für die Kommune und weiterhin gibt es ein großes Bedürfnis danach. Der Ausbau der persönlichen Beziehungen, in einem offiziellen übergreiflichen Rahmen mit einer schweizerischen Ortschaft würde sicherlich für die Gemeinde eine zukünftige Entwicklung bedeuten.

Sumar

Ceea ce m-a ajutat la alegerea temei a fost faptul că în ultimii doi ani am petrecut jumătate de an în Elveția. În tot acest timp am experimentat echipamentele de afaceri importante din Elveția în România, pe baza nașterii economiei moderne prin exemple elvețiene în comuna mea natală, așa cum s-a observat și transferul de experiență, testarea lor și utilizarea acestora. Toate acestea m-au îndrumat de a cunoaște, de a studia tot ce se întâmplă între România și Elveția. Iar apoi ne vom orienta după alte posibilități care le va da curs experiențelor trăite, adică va da un conținut de viitor pentru comuna Lemnia.

Lucrarea este alcătuită din două părți principale: prima dată am analizat în dimensiunile timp și spațiu, relația dintre România și Elveția. Iar apoi am studiat constituirea dezvoltării teritoriale, formarea diferitelor politici teritoriale în ansamblul paralel de cele două țări.

A doua parte a lucrării se rezuma asupra găsirii punctelor comune a posibilităților oferite de programele elvețiene și a comunei Lemnia. Rezultatele studiilor mele s-au bazat pe dezvoltarea strategiei comunei Lemnia și pe interviuri. În cele ce urmează voi căuta răspunsurile la următoarele întrebări:

Ce dotări caracterizează comuna și care sunt utilitățile acestora? Comuna este bogată prin facilități agricole și majoritatea sătenilor se regăsesc în posibilitățile acestora. Este prezentă industria alimentației bazată pe agricultură, care le asigură sătenilor locuri de muncă. Pe lângă acestea locuitorii comunei se ocupă și cu pescuitul și ocupațiile forestiere.

Ce știe localnici despre oportunitățile de colaborare Elvețiano-Român? Rezultatele experienței mele au arătat că nimeni nu cunoaște aceste oportunități. Până în momentul de față locuitorii comunei au efectuat numai colaborări individuale pentru a câștiga experiență și pentru a asigura un capital, păstrează relațiile de colaborare în Elveția și în alte țări.

Ideea unei acțiuni comunitare organizate s-a dovedit a fi nouă. Cu toate acestea, locuitorii comunei m-au sprijinit la aceasta inițiativă. Problema ar însemna faptul că nu prea ne este clară rezumatul acestei. Cei care deja au lucrat în Elveția, ori s-au întors acasă ori se vor întoarce și se vor bucura de această experiență trăită. Următoarea problemă este că ar trebui să căutam aceea persoană, care este capabilă de a pune în aplicație acest proiect.

De ce avem nevoie la abordarea acestor probleme? În comuna Lemnia apar probleme în legătură cu fragmentarea terenurilor agricole, asistență socială, problemele de integrare au nevoie de finanțare, agricultorii și întreprinzătorii în devenire au nevoie de progrese tehnologice. Pentru rezolvarea acestor probleme am identificat posibilități de aplicație.

Pentru compilarea acestei lucrări am avut nevoie de o colecție variată de date necesare. În primul rând trebuie să menționez bibliografiile din Elveția și România. După părerea mea

publicațiile elvețiene oferă mult mai multe informații în legătură cu această temă, decât cele de acasă. De majoritatea datelor am făcut rost de la Institutul Statistic Federal Elvețian (BFS), dar și de la Institutul Național de Statistică din România. Pentru interpretările cartografice am folosit programul ArcGIS 9.3. La o dobândire ușoară a informațiilor m-a asigurat site-ul Ministerului elvețian Federal al Afacerilor Externe, site-ul Ministerului Afacerilor Externe din România, site-ul Programului de Cooperare Elvețiano-Român etc. Informațiile cele mai importante le-am obținut cu ajutorul interviurilor în comuna Lemnia, în Illnau-Effretikon și de angajații din Lemnia care și în prezent stau în Elveția.

În concluzie, după părerea mea comuna Lemnia trebuie să formeze o strategie de dezvoltare. Acest parteneriat oferă o dezvoltare integrală alternativă pentru comună, iar în cursul pregătirii acestei lucrări s-a dovedit a fi necesară pentru această posibilitate. Conducerea comunei Lemnia în cursul anilor trecuți a ajuns la concluzia că succesul programelor de dezvoltare alocate din UE sunt prea reduse, mai ales schimbarea conducerii blochează dezvoltările unilaterale. Este nevoie de căutarea posibilității bazată pe **resurse endogene** și o relație privată care pe termen lung poate asigura ca partener dezvoltări pentru bunăstarea comunei.

Függelékek

1. Függelék: Önálló tevékenység leírása

A fent olvasott tanulmány egy területfejlesztési szempontból végzett vizsgálat, amit dr. Havadi-Nagy Kinga Xénia témavezető tanárom segítségével készíthettem el. A vizsgálatom során egy olyan tanulmányt készítettem, ami két nagy egységből épül fel. Az első részben egy több szempontú összehasonlítást végeztem, amiben kitérek a hazánk területi-történelmi kapcsolatára, múltbeli viszonyrendszerére és a jövőbe tekintő tervezésre. Ezt követően nagyobb hangsúly esik a két ország regionális és területi fejlesztésére, tapasztalataira.

Azért volt fontos részletesebben tanulmányozni az említett területeket, mert az egyetemünkön a területfejlesztési szak keretén belül Svájc és a maga sajátos területfejlesztési politikája nem volt különösen tárgyalva. Feladatomban éreztem tehát, és témavezetőm is bátorított arra, hogy ezt az úgymond fehér foltot az területfejlesztői térképünkről feltérképezsem. Főképp német, de angol és francia szakirodalomba kellett tehát vizsgálatot készítenem, amit a hazai viszonyrendszerrel hasonlítottam össze, főképp leíró módszerrel.

A dolgozatomban második egyben praktikum orientáltabb része egy saját ötlet lehetséges megvalósításáról szól. Az elmúlt években több alkalommal nagyobb időt töltöttem Svájcban. Az ottani és a szülőfalumban megtapasztalt lehetőségek összehangolására próbáltam utat találni. Elsősorban Svájcban gazdasági érdeklődések és hazai lehetőségek fényében tettem ajánlatot, hogy egy partnerségi kapcsolatot alakítson ki Lemhény község egy svájci közösséggel. A Svájci Hozzájárulási Alapok által kiírt pályázati rendszerét mutattam be dolgozatomban, kitérve a közösség integrációs, egészségügyi és vállalkozói szférát érintő kiírásokra.

A témavezetőmmel úgy láttuk, hogy szükség van egy komplex, elmélyülő vizsgálatot végezni a kiválasztott helységben. Módszertani szempontból első ízben egy 30 kérdőívvel készített helyi felmérésből indultam ki. Ezt követően a következő lépésben 16 interjút készítettem összesen, az interjú alanyokat három szempontból választottam: a község vezetői, a község vállalkozói és a fiatal gazdálkodók köréből. Ezt még kiegészítette két interjú, amit két svájci farmerrel végeztem valamint négy olyan online interjú, amit azokkal végeztem, akik abban az időszakban is Svájcban dolgoztak. Továbbá a helyi fiatalokat tömörítő ifjúsági szervezet 16 fiatal tagjával külön egy csapatépítő hétvégi programot szerveztem. Erre az alkalomra külön a BBTE Kommunikáció és közkapcsolatok karon tanító dr. Kádár Magortól kértem és kaptam felkészítést. A program révén arra kerestünk válaszokat, hogy milyen problémákkal szembesülnek ők, milyen megoldásokra várnak ezekre a problémákra.

Összegzőként lehetséges fejlesztési stratégiát írtam arra, hogy hogyan lehetne kialakítani egy testvértelepülési kapcsolatot egy svájci szervezettel. Az együttműködést támogató programot bemutattam, valamint leírást készítettem arról, hogy milyen lépések szükségesek ahhoz, hogy ez az ötlet megvalósuljon.

A dolgozatomban második részében különböző szempontokból folyamatosan alátámasztottam, a kezdeményezésem életképességét. A sokszempontú megközelítés során számos érvet sorakoztattam fel arra, hogy megláttassam a község vezetőivel is, hogy miben hozhat alternatívát ez a lehetőség. Úgy közösség építő, mint gazdaságfejlesztő szempontból előnyös vállalkozásnak számít a kezdeményezés. A dolgozat elvégzése után magam is szerepet vállalok a kivitelezésben. Személyesen kezdeményeztem és építem is ezt a vállalkozást tovább.

2. Függelék: A svájci partnerségben érdekelt szervezetek címei

Svájci Fejlesztési Együttműködési Szervezet SDC

Cím: Freiburgstrasse 130, 3003 Bern
Web: www.sdc.admin.ch
Kapcsolattartó személy: André Chatelain
E-mail: [andre.chatelain \[at\] deza.admin.ch](mailto:andre.chatelain[at]deza.admin.ch)
Telefon: +41 (0) 31 325 72 05

Svájci Szakszervezeti Szövetség

Cím: Monbijoustrasse 61 - PO Box - 3000 Bern 23
Web: www.sgb.ch - csak német és francia
Kapcsolattartó személy: Rolf Zimmermann
E-mail: [rolf.zimmermann \[at\] sgb.ch](mailto:rolf.zimmermann[at]sgb.ch)
Telefon: +41 (0) 31 377 01 01
Fax: +41 (0) 31 377 01 02

Travail.Suisse

Szakszervezeti Konföderáció
Cím: Hopfenweg 21 - PO Box 5775-3001 Bern
Web: www.travailsuisse.ch -csak német és francia
Kapcsolattartó személy: Denis Torche
E-mail: [Torche \[at\] availsuisse.ch](mailto:Torche[at]availsuisse.ch)
Telefon: +41 (0) 31 370 21 11
Fax: +41 (0) 31 370 21 09

SGG / SSUP - svájci Társaság, 1810-ben alapított svájci önkéntesek ernyőszervezete

Cím: Schaffhauserstr.7, 8042 Zürich
Web: <http://www.sgg-ssup.ch/> - csak német és francia
Kapcsolattartó személy: Dr. Felix von Sury, küldött a nemzetközi projektek
E-mail: mail@felixvonsury.ch vagy info@sgg-ssup.ch
Telefon: +41 44 366 50 30
Fax: +41 44 366 50 31

Svájci Munkaügyi Segítség

Cím: Quellenstrasse 31 - PO Box 2228 - CH-8031 Zürich
Web: www.sah.ch - csak német és francia
Kapcsolattartó személy: : Zoltan Doka
E-mail: [zoltan.doka \[at\] sah.ch](mailto:zoltan.doka[at]sah.ch)
Telefon: +41 (0) 44 444 19 19
Fax: +41 (0) 44 444 19 00

Svájci Munkaadói Szövetség

Cím: Hegibachstrasse 47 - PO Box - CH-8032 Zürich
Web: www.arbeitgeber.ch - csak német és francia
Kapcsolattartó személy: Ruth Derrer Balladore

E-mail: [derrer \[at\] arbeitgeber.ch](mailto:derrer[at]arbeitgeber.ch)
Telefon: +41 (0) 44 421 17 17
Fax: +41 (0) 44 421 17 18

A KKV-al foglalkozó partnerszervezet Svájcban

Schweizerischer Gewerbeverband (Svájci Társulás)

Kis-és közép méretű vállalkozások szövetségi ernyőszervezete

Cím: Schwarztörstrasse 26 - PO Box - CH-3001 Bern

Web: www.sgv-usam.ch

Kapcsolattartó személy: Rudolf Horber

E-mail: [r.horber \[at\] SGV-usam.ch](mailto:r.horber[at]SGV-usam.ch)

Telefon: +41 (0) 31 380 14 34

Fax: +41 (0) 31 380 14 15

Felhasznált irodalom

Könyvek

1. Benedek József (2006): Területfejlesztés És Regionális Fejlődés, Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár, Pp. 127., 255.
2. Benedek József (2003): Amenajarea teritoriului și dezvoltarea regională, Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár
3. Christian Leßmann (2005): Regionale Disparitäten in Deutschland und ausgesuchten OECD-Staaten im Vergleich, http://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/ifoContent/Deleted/ZS-IFODR-container/IFO_DRESDEN_BERICHTET_2005/ifodb_2005_3_25-33.pdf, Letöltve: 2013 március 6.
4. Christof Abegg, Mark Sturzenegger : Externe Evaluation Modellvorhaben „Synergien im ländlichen Raum“: Bundesnetzwerk Ländlicher Raum
5. Gianluca Giuliani (2002): Landwirtschaftlicher Bodenmarkt und landwirtschaftliche Bodenpolitik in der Schweiz, Eine theoretische und empirische agrarökonomische Analyse anhand von Daten über Handelsfälle von Landwirtschaftsland in den Kantonen Aargau, Graubünden und Zürich, Zürich,
6. Hajdú Zoltán (2012): A Magyar–Svájci Kapcsolatok, Kölcsönhatások és a Magyar Adaptációk Alakulásának Történeti Szakaszai, Pp. 2-3.
7. Hajdú, Kovács (2012): Föderalizmus és Decentralizáció, MTA, Regionális Kutatások Intézete, Pécs, Pp. 9, 80, 82,
8. Katherine S. Dolan, Kristina Sorby (2003): Gender and Employment in High-Value Agriculture Industries, The World Bank, Agriculture & Rural Development Working Paper 7, Washington DC 20433. <http://www4.worldbank.org/afr/ssatp/resources/html/gender-rg/source%20%20documents%5ctechnical%20reports%5cgender%20research/tegen6%20gender%20empty%20in%20hi%20value%20agwb03.pdf>, Letöltve: 2013. április 22.
9. Ludwig Binder: Johannes Honterus, Bukarest, 1996
10. Nagy László (2000): Egy szablys magyar úr Genfben (A Sokarcú Bocskai István), Hajdúböszörmény, Pp.6
11. Neményi László (2002): Mitől olyan gazdagok a svájciak?, Svájc melléklete a Világgazdaságban, p. 8.
12. Nemes Nagy József (2007): Kvantitatív társadalmi térelemzési eszközök a mai regionális tudományban. Tér és Társadalom 21. évf. 2007/1. 1-19. p.
13. Pelle János (2001): Jászi Oszkár: Életrajzi, -Eszmei És Kortörténeti Esszé, XX. Századi Intézet
14. Papp Erika (2004): Svájc és az Európai Unió, -Vele vagy nélküle?- szakdolgozat a Budapesti Gazdasági Főiskolán, Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Nemzetközi Kommunikáció szak, Budapest, p. 11.
15. Tom Rye, Janina Welsch, Aljaz Plevnik (2011): First Steps Towards Cross-National Transfer In Integrating Mobility Management And Land Use Planning In The EU And Switzerland. *Transport Policy*, Edinburgh Napier University, Scotland, Volume 18. Pp. 533–543.,
16. Urs Landolf et. al (2010): Recent Tax Reforms Boost Switzerland's Attractiveness as a Business Location, Zürich, Pp. 61.
17. Vincze Mária (2005): Románia vidékpolitikája felül- és alulnézetből, Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs

Kiadványok

1. Dumitru Mihail: Dezvoltarea rurală în România, Bruxelles, 2003 szeptember 16., http://www.orthodoxero.eu/media/Documents/Dezvoltarea%20Rurala%20in%20Romania.pdf?wb_9661_session_id=5e6953afb54981f86fe93f3e2be38181, Letöltve: 2013 április 12.
2. Jászi-Féle Nemzetiségi Minisztérium „Keleti Svájc”-Tervezetének Fennmaradt Vázlata. 1918. November 25. In: Szarka 57–60. Vö. „Jászi Oszkár Erdély Kantonizálási Terve (1918. November)” Térképvázlattal: Haselsteiner 43.
3. Torontoi Magyar Élet, Danubian Press, 1980. Március 1
4. Pomogáts Béla: Egy Elmulasztott Esély. Erdély és a Keleti Svájc eszméje, Kisebbségkutatás, 1991.1. Szám
5. Schlussbericht, 22. März 2012 Zürich / Genf, pp. 9-41.
6. 100 De Ani De Relatii Diplomatice Elvetia-Romania, Romania Libera, 2011 Május 10. [Http://Rou.Sika.Com/Content/Romania/Main/Ro/Group/News/Sika_Partener_100ani_Relatii_Diplomatice_Elv_Romania/_Jcr_Content/Parcenter/Download/File.Res/100%20de%20ani%20de%20relatii%20diplomatice%20Elvetia-Romania.Pdf](http://Rou.Sika.Com/Content/Romania/Main/Ro/Group/News/Sika_Partener_100ani_Relatii_Diplomatice_Elv_Romania/_Jcr_Content/Parcenter/Download/File.Res/100%20de%20ani%20de%20relatii%20diplomatice%20Elvetia-Romania.Pdf), Letöltve: 2013 Március 1
7. Die Schweizer Wirtschaft im Zweiten Weltkrieg, Eidgenössisches Departement Für Auswärtige Angelegenheiten, http://www.swissworld.org/de/geschichte/20_jahrhundert/die_schweizer_wirtschaft_im_zweiten_weltkrieg/, Letöltve: 2013. Március 1.
8. Swiss Investment Report, Embassy of Switzerland in Romania, Bucharest, Romania, February 2010, Pp. 7 http://www.osec.ch/sites/default/files/swiss-investment-report_roumany_8.pdf, Letöltve: 2013 már. 2.
9. Law on Aid for Investment in the Mountain Regions (LIM)/Das Bundesgesetz Über Investitionshilfe für Berggebiete (IHG) [Http://Ec.Europa.Eu/Regional_Policy/Sources/Docgener/Studies/Pdf/Montagne/Mount9.Pdf](http://Ec.Europa.Eu/Regional_Policy/Sources/Docgener/Studies/Pdf/Montagne/Mount9.Pdf), Letöltve: 2013 Március 3.

10. Hans-Peter Meier Et. All (2009): Regional Development Paradigms and Experiences in Switzerland, KEK Consultants Zürich, Pp. 17.
11. http://Www.Kek.Ch/Files/News/Kek_Regional_Development_Policy_Ch.Pdf, Letöltés: 2013. Március 3.
12. European Comission: Romania - EU-Romania relations
http://ec.europa.eu/enlargement/archives/romania/eu_romania_relations_en.htm, Letöltve: 2013. március 5.
13. Situația Economică, Socială și Teritorială a României, Politici Structurale Și De Coeziune Dezvoltare Regională IP/B/REGI/NT/2010_07,
www.europarl.europa.eu/committees/en/regi/studiesdownload.html?languageDocument=RO&file=32839
14. Letöltve: 2013. március 5.
15. Human Settlement in Switzerland, Spatial Development and Housing, Volume 78, Housing Bulletin, Published By Federal Office For Housing, Bern, 2006, pp. 24, 73.
16. www.bbl.admin.ch/Bundespublikationen, Letöltve: 2013. Március 3.
17. Raumkonzept Schweiz, Überarbeitete Fassung 2012, Herausgeber:
18. Eidgenössisches Departement für Umwelt, Verkehr, Energie und Kommunikation UVEK, Bundeshaus Nord, Kochergasse 10, 3003 Bern, www.raumkonzept-schweiz.ch, Letöltve: 2013. március 5.
19. Conceptul strategic de dezvoltare teritorială România 2030, Direcția Generală Strategii și Politici pentru Coeziune Teritorială și INSD-Urbanpoiect, Bukarest, 2008
20. http://www.mdrl.ro/_documente/publicatii/2008/Brosura%20Conc_strat_dezv_teritoriala.pdf, Letöltve: 2013. március 4.
21. „Die Regionalpolitik des Bundes” alapján, Impressum: Staatssekretariat für Wirtschaft SECO, Bern, 2008
22. <http://www.seco.admin.ch/themen/00476/00496/00498/index.html>, Letöltve: 2013 március 5.
23. Guvernul României: Planul Național de Dezvoltare 2007-2013, București, 2005.
24. http://www.fonduri-structurale.ro/Document_Files/docutile/00000047/r5dco_PND_2007_2013.pdf, Letöltve: 2013. március 6.
25. Netzwerkstelle Regionalentwicklung, [Http://Www.Regioplus.Ch](http://Www.Regioplus.Ch), Letöltés: 2013. Március 3.
26. INTERREG und die Schweiz, ein Bereichernder Austausch, mit der Unterstützung von Regiosuisse
[Http://Www.Regiosuisse.Ch/Download/Etz/Interreg/Interreg-170210-D.Pdf](http://Www.Regiosuisse.Ch/Download/Etz/Interreg/Interreg-170210-D.Pdf), Letöltve: 2013 Március 3.
27. România Alkotmánya, 3. Cikkely, 4. Bekezdés: az ország területi felosztása községek, városok és megyék által szerveződik
28. Ministerul Dezvoltării Regionale Și Administrație Publice, Politica De Dezvoltare Regională – Concepte,
[Http://Www.Mdrt.Ro/Dezvoltare-Regionala/Politica-De-Dezvoltare-Regionala](http://Www.Mdrt.Ro/Dezvoltare-Regionala/Politica-De-Dezvoltare-Regionala), Letöltve: 2013. Március 3.
29. Guvernul României Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Locuințelor, Programul Operațional Regional 2007- 2013, București, 2007., <http://www.fonduri-structurale.ro/Detalii.aspx?t=Regional>, Letöltve: 2013 március 3.
30. Accord entre la Communauté économique européenne et la Confédération suisse, *Journal officiel no. L 300 du 31/12/1972 p. 189 – 280*
31. Eidgenössisches Justiz- und Polizeidepartement: Freizügigkeitsabkommen Schweiz – EU: Anrufung der Ventilklausele gegenüber den Staaten der EU-8,
www.ejpd.admin.ch/content/ejpd/de/home/dokumentation/mi/2012/2012-04-181.html, Letöltve: 2013. március
32. România Statisztikai Évkönyve, 2004.
33. Ambasada României În Confederația Elvețiană, Relații Bilaterale, Relații Economice,
[Http://berna.mae.ro/node/168](http://berna.mae.ro/node/168), Letöltve: 2013 Március 2.
34. Abkommen Zwischen Der Schweizerischen Eidgenossenschaft Einerseits Und Der Europäischen Gemeinschaft Und Ihren Mitgliedstaaten Andererseits Über Die Freizügigkeit,
[Http://www.admin.ch/Ch/D/Sr/I1/0.142.112.681.De.Pdf](http://www.admin.ch/Ch/D/Sr/I1/0.142.112.681.De.Pdf), Letöltve: 2013 Március 2.
35. Abkommen Zwischen Der Schweizerischen Eidgenossenschaft Und Der Europäischen Gemeinschaft Über Den Luftverkehr, [Http://Www.Admin.Ch/Ch/D/Sr/I7/0.748.127.192.68.De.Pdf](http://Www.Admin.Ch/Ch/D/Sr/I7/0.748.127.192.68.De.Pdf), Letöltve: 2013 Március 2.
36. Abkommen Zwischen Der Schweizerischen Eidgenossenschaft Und Der Europäischen Gemeinschaft Über Den Güter- Und Personenverkehr Auf Schiene Und Strasse, [Http://www.admin.ch/Ch/D/Sr/I7/0.740.72.De.Pdf](http://www.admin.ch/Ch/D/Sr/I7/0.740.72.De.Pdf),
Letöltve: 2013. Március 2.
37. Abkommen Zwischen Der Schweizerischen Eidgenossenschaft Und Der Europäischen Gemeinschaft Über Die Gegenseitige Anerkennung Von Konformitätsbewertungen,
[Http://www.admin.ch/Ch/D/Sr/I9/0.946.526.81.De.Pdf](http://www.admin.ch/Ch/D/Sr/I9/0.946.526.81.De.Pdf), Letöltve: 2013 Március 2.
38. Abkommen Über Bestimmte Aspekte Des Öffentlichen Beschaffungswesens,
[Http://www.admin.ch/ch/d/sr/I1/0.172.052.68.de.pdf](http://www.admin.ch/ch/d/sr/I1/0.172.052.68.de.pdf), Letöltés: 2013. Március 2.
39. Übereinkommen Über Wissenschaftlich-Technische Zusammenarbeit Zwischen Der Europäischen Gemeinschaft Und Der Europäischen Atomgemeinschaft Einerseits Und Der Schweizerischen Eidgenossenschaft Andererseits,
[Http://Www.Admin.Ch/Ch/D/Ff/2004/275.Pdf](http://Www.Admin.Ch/Ch/D/Ff/2004/275.Pdf), Letöltve: 2013 Március 2.
40. Enlargement Contributions For Bulgaria And Romania - Political Declaration Of Intent Signed,
[Http://Www.Erweiterungsbeitrag.Admin.Ch/En/Home/News/Press_Releases_And_Articles/Close_Up?Itemid=168145](http://Www.Erweiterungsbeitrag.Admin.Ch/En/Home/News/Press_Releases_And_Articles/Close_Up?Itemid=168145), Letöltve: 2013 Március 2.

41. Ambasada României În Confederația Elvețiană, Relații Bilaterale, Relații Economice, [Http://Berna.Mae.Ro/Node/168](http://Berna.Mae.Ro/Node/168), Letöltve: 2013 Március 2.
42. Schweizer Erweiterungsbeitrag, Eidgenössisches Departement Für Auswärtige Angelegenheiten (EDA)
43. Direktion Für Europäische Angelegenheiten (DEA),
44. Regionale Disparitäten in der Schweiz, Die vom Bundesamt für Statistik (BFS), Neuchâtel, 2012, <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/news/publikationen.html?publicationID=4658>, Letöltve: 2013
45. Strategia de Dezvoltare a comunei Lemnia 2008-2020, MANCOM Centru S.R.L. Alba Iulia, 2009

Internetes források

1. [Http://Www.Amcham.Ch/Publications/Downloads/2008/Corporate_Tax_Reform.Pdf](http://Www.Amcham.Ch/Publications/Downloads/2008/Corporate_Tax_Reform.Pdf), Letöltve: 2013. Március
2. Eidgenössisches Departement Für Auswärtige Angelegenheiten, [Http://Www.Eda.Admin.Ch/Eda/En/Home/Reps/Eur/Vrou/Bilrum.Html](http://Www.Eda.Admin.Ch/Eda/En/Home/Reps/Eur/Vrou/Bilrum.Html), Letöltve: 2013. Március 1.
3. Ambasada României În Confederația Elvețiană, Relații Bilaterale - Scurt Istoric, <http://berna.mae.ro/node/221>, Letöltve: 2013. Március 1.
4. Ambasada României În Confederația Elvețiană, Relații Bilaterale, Relații Economice, <http://berna.mae.ro/node/168>, Letöltve: 2013 Március 2.
5. Oficiul Național al Registrului Comerțului, Societăți Comerciale cu Participare Străină la Capital, Sinteză Statistică a datelor din Registrul Central al comerțului, București, 31 Decembrie 2012, http://www.onrc.ro/statistici/is_decembrie_2012.pdf, Letöltve: 2013 Március 2.
6. Federal Department Of Foreign Affairs, Bilateral Relations Between Switzerland And Romania,
7. <http://www.eda.admin.ch/eda/en/home/Reps/Eur/Vrou/Bilrum.encoded-show%3d1%26print%3d1.html>? Letöltve: 2013 Március 2.
8. [Http://Www.Sciencedirect.Com/Science/Article/Pii/S0967070X10001320](http://Www.Sciencedirect.Com/Science/Article/Pii/S0967070X10001320), Letöltve: 2013. Március 2.
9. <http://e-collection.library.ethz.ch/eserv/eth:26182/eth-26182-02.pdf>, Letöltve: 2013. április 14.
10. március 6.
11. Volksabstimmung vom 26. November 2006 Erläuterungen des Bundesrates, Bundesgesetz Über Die Zusammenarbeit Mit Den Staaten Osteuropas, [Http://Www.Admin.Ch/Ch/D/Sr/C974_1.Html](http://Www.Admin.Ch/Ch/D/Sr/C974_1.Html), Letöltve: 2013 Március 2.
12. [Http://Www.Europa.Admin.Ch/Themen/00499/00503/00562/Index.Html?Lang=De](http://Www.Europa.Admin.Ch/Themen/00499/00503/00562/Index.Html?Lang=De), Letöltve: 2013 Március 2.
13. http://www.swiss-contribution.admin.ch/romania/en/Home/Thematic_Priorities/Security_Stability_and_Support_for_Reforms Letöltve: 2013. április 22.
14. http://www.swiss-contribution.admin.ch/romania/en/Home/Thematic_Priorities/Environment_and_Infrastructure Letöltve: 2013. április 22.
15. http://www.swiss-contribution.admin.ch/romania/en/Home/Thematic_Priorities/Promotion_of_the_Private_Sector Letöltve: 2013. április 22.
16. http://www.swiss-contribution.admin.ch/romania/en/Home/Thematic_Priorities/Human_and_Social_Development Letöltve: 2013. április 22.
17. http://www.swiss-contribution.ro/swiss/afisarePagina.html?method=afisarePagina&tip=50&categoriebunuri=fonduri_tematiche_prez_ro&pagina=Fonduri&locale=ro&menu=Fonduri_ro Letöltve: 2013. április 22.
18. <http://www.cosultaranesc.ro/>, Letöltve: 2013. április 22.
19. <http://www.schweizerbauer.ch/politik--wirtschaft/ap-2017/ap-2017---ackerbauer-verliert-460-fr-ha-10074.html>, Letöltve: 2013. április 14.
20. http://www.swiss-contribution.admin.ch/romania/en/Home/News/News_Detail?itemID=219239, Letöltve: 2013. április 21.
21. http://www.erweiterungsbeitrag.admin.ch/en/Home/Selection_procedure/Finding_non_commercial_partners_in_Switzerland/NGO_Block_Grant, Letöltve: 2013. április 23.
22. Programul de cooperare elvetiano-roman: http://www.swiss-contribution.ro/swiss/afisarePagina.html?method=afisarePagina&tip=50&categoriebunuri=noutati_ro&pagina=Noutati&locale=ro&menu=Noutati_ro, Letöltve: 2013. április 22.
23. Opération Villages Roumains – Suisse (ORV-CH) <http://www.ovr-suisse.ch/historique>, Letöltve: 2013 március 9.
24. Opération Villages Roumains – Suisse, Carte des membres <http://www.ovr-suisse.ch/membres>, Letöltve: 2013 március 10.
25. Federal Department of Foreign Affairs (FDFAF), Partnerships between the 12 EU partner countries and Switzerland: http://www.erweiterungsbeitrag.admin.ch/en/Home/Selection_procedure/Finding_non_commercial_partners_in_Switzerland/Partnership_Block_Grant, Letöltve: 2013. április 23.
26. Thematic Fund Partnership and Expert Fund, Partnership Block Grant, Guidelines for Applicants, Swiss – Romanian Cooperation Programme, 2012
27. http://elib.kkf.hu/edip/D_10358.pdf, Letöltve: 2013. április 23.